

Hrad Pyšolec: nálezy z odpadiště pod severním pilířem hradního jádra

Castle Pyšolec: Finds from the dump under the northern pillar of the castle core

– Michaela Korbičková*, Kateřina Těsnohládková, Miriam Nývltová Fišáková, Stanislav Vohryzek, Miroslav Korbička –

KEYWORDS

Middle Ages – 14th century – Moravia – castle – waste dump – deposits in layers – material culture

ABSTRACT

The ruins of Castle Pyšolec (Žďár nad Sázavou District) stand above the regulation reservoir of the Vír Dam on the River Svratka. Originally built as a residential castle by the lords of Pernštejn, the Moravian margraves were also important owners. The exact date of its foundation is not mentioned in any written sources and its history can be traced only to the 14th century. The castle was abandoned before 1464. A survey of the site adjacent to the slope below its northern pillar brought a large collection of finds reflecting life in the medieval castle. Most common in the ensemble are common utility ceramics of regional origin, as well as builders' hardware, finds proving the use of horsepower and animal bones. More precious artefacts include coins and items of personal belongings, which are proof of the more privileged position of their holders.

* Corresponding author – E-mail address: EndlicherovaM@seznam.cz

<https://doi.org/10.47382/pv0652-05>

Received 15 May 2022; received in revised form 8 August 2024.
Available online 30 December 2024.

Copyright © 2024 Czech Acad Sci, Inst Archaeology Brno, and the authors.
This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).
Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist.

1. Úvod

Blízké i vzdálenější okolí středověkých hradů bývá mnohdy zdrojem velmi zajímavých poznatků. Především přilehlé části svahů ostrožen v blízkosti hradního jádra vykazují hustší koncentraci archeologických nálezů reflektujících život na hradech, neboť právě tato místa často sloužila jako hradní odpadiště.

Pyšolec (k. ú. Vír, okr. Žďár nad Sázavou), jehož zřícenina se tyčí nad vyrovnávací nádrží přehrady Vír na řece Svratce ve výšce 465,8 m n. m., patří k nepřilíh probádaným hradním lokalitám na našem území. Tento hrad, vybudovaný pány z Pernštejna, zůstával dosud stranou badatelského zájmu. Přesto ho můžeme považovat za významnou kulturní památku mimo jiné díky výskytu historických artefaktů v jeho nejbližším okolí. Bohužel se dnes v důsledku eroze a častých vývrátů stromů dostávají archeologické nálezy poměrně snadno nad povrch.

V současnosti je tato lokalita předmětem systematického badatelského výzkumu, který provádí Spolek na ochranu památek Bystřicka, z. s.,¹ pod odborným vedením Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem, p. o., a společnosti Archaia Brno z. ú. Při definování cílů práce a řešení konkrétních badatelských otázek je snahou získávat nové poznatky o prozatím neprobádaném hradu, kde nebyl v minulosti proveden systematický archeologický výzkum. V rámci první badatelské etapy byla pozornost zaměřena na vyhledávání zdrojů stavebních surovin, potřebných pro vybudování hradu. Během dalších etap byly provedeny systematické povrchové sběry na přilehlých svazích mimo jádro hradu s GPS zaměřením nálezů a rovněž badatelský archeologický výzkum hradní cisterny a části palácové zdi s podrobnou dokumentací a následnou sanací dochovaných stavebních částí objektů. V současné době řeší Spolek na ochranu památek Bystřicka, z. s., ve spolupráci s vlastníkem statické zabezpečení hradní věže v jádru hradu.

Předložená studie se zaměřuje na zpracování nálezů, které byly získány sondážním průzkumem v prostoru svahové partie v blízkosti severního pilíře jádra hradu a které zde byly v důsledku výrazné eroze a narušení povrchu nelegálním detektorovým průzkumem patrné na povrchu. Jedná se o početnější kolekci artefaktů, zjištěnou v prostoru příkrého svahu mimo vlastní dochované těleso hradu.²

2. Historický exkurz

Zabýváme-li se dějinami hradu Pyšolce, jako hlavní úkoly se jeví zjištění, kdo hrad založil či mohl založit, což nás přivádí ke zkoumání dějin osídlení oblasti. Dalšími otázkami jsou rekonstrukce sledu majitelů objektu a určení data jeho zániku, zda byl hrad pro své majitele sídlem či jen správním střediskem pro jedno z jejich panství, dalším úkolem je určení rozsahu tohoto panství a jeho změn v čase.

Vzhledem k tomu, že prvními doloženými majiteli hradu jsou členové rodu pánů z Medlova/Pernštejna, a v blízkém okolí Pyšolce nacházíme další hrady – Aueršperk či Zubštejn – spojené právě s tímto rodem, nelze se při řešení otázky počátků hradu vyhnout pracím věnujícím se tomuto rodu. Problematika dějin rodu ve 13. století a v první polovině 14. století, kdy se rod dostává do oblasti a kdy zde vznikají tyto hrady, je vzhledem k malému množství a často nízké vypovídací hodnotě dochovaných zmínek složitá. Starší zpracování trpí ještě používáním tzv. Bočkových falz (Hosák 1937, 34–40). Z modernějších genealogických prací věnovaných problematice 13.–14. století je možno brát v úvahu až práce P. Sedláčka (1989; 1992), M. Plačka (1995) a J. Teplého (1996; 2016). Dílčím rodovým větvím 14.–15. století věnovali pozornost J. Doležel (1998) a S. Vohryzek (2016), osobnosti Viléma z Pernštejna se věnoval F. Hoffmann (1968), zatímco práce P. Vorla (1999) se zabývá zejména osudy rodu v 15. a 16. století. Pro dějiny oblasti má význam příslušný svazek Vlastivědy moravské (Tenora 1907), problematiky kolonizace oblasti se týká souhrnná práce L. Hosáka (1952) a studie věnované rodovému klášteru v Doubravníku (Doležel 1999; Sadílek 2008; Staněk 2014). Vlastní dějiny hradu jsou stručně zmiňovány v různých encyklopedických dílech (Plaček 1996, 292–293; 2001, 523–524; Samek 1999, 168), v pracích věnovaných místním hradům (Plaček 1986, 195–196; Poláček 1990a, 419; Sadílek 1998, 329–330) nebo populárních pracích (Vojkovský 2008; Flidr et al. 2014, 247–250). Vzhledem k řešené problematice dějin hradu se zde pokusíme výklad dějin rodu pánů z Pernštejna pokud možno omezit jen na věci týkající se Pyšolce či oblasti na horní Svratce.

Za první kolonizační centrum v oblasti lze považovat asi 13 km jižně od hradu ležící Doubravník, původně ves olomouckých biskupů, kterou roku 1208 směnil biskup Robert se šlechticem „Orphanem“, synem Gothartovým, tolik alespoň čtení Českomoravského diplomataře G. Friedricha (CDB II, 73–74, č. 78). Nicméně starší Moravský diplomatař A. Bočka udává místo „Orphana“ (tedy „Sirotku“) jméno „Stephanus“ (CDM II, 49–50, č. 41), na což upozornil i s přetisknutím daného místa J. Šilhan (1984). Zatímco M. Plaček (1995, 119) tuto identifikaci přijímá podmíněně, další badatelé již o ní nepochybují (Teplý 1991, 282; 1996, 6; Sadílek 2008, 63–64).

Podle převažujícího názoru badatelů byla oblast Bystřicka kolonizována především Štěpánem z Medlova, který zřejmě patřil k družině moravského markraběte Vladislava Jindřicha, a v letech 1222–1223 působil jako purkrabí hradu Děvičky (CDB II, 236, č. 245; Teplý 2016, 18). Štěpán z Medlova je považován za prvního písemně doloženého předka pozdějších pánů z Pernštejna. V roce 1208 získává Štěpán lokalitu Doubravník (*Stephanus castellanus de Dewiczky*; CDB II, 73, č. 78; Teplý 2016, 17), kde zakládá ženský augustiniánský klášter, který byl pevnou částí držby rodu Pernštejnů až do jeho zániku v první polovině 15. století (Jan 1994). Šlo o konvent soukromý (tedy šlechtický), Pernštejnům mimo jiné zajišťoval dobrý vztah k církvi, především k olomouckému biskupství (Teplý 2016, 46).

Štěpánovým nejstarším synem byl Vojtěch, připomínaný poprvé roku 1228 ještě spolu s otcem a pak samostatně roku 1233. Roku 1238 se připomíná jako probošt rodového doubravnického kláštera a později se stal i kanovníkem olomouckým, naposledy je doložen roku 1258 (CDB II, 319–323, č. 321; CDB III/1, 53–54, č. 53; 215–216, č. 174; 232–233, č. 186; CDB V/1, 232–234, č. 145; Sedláček 1989, 41–48; 1992, 41–44; Plaček 1995, 120; Teplý 1996, 10–12; 2016, 47–53; Sadílek 2008, 67). Druhým z bratrů byl Štěpán z Medlova, vzpomínaný v letech 1234 až 1255, o kterém se usuzuje, že kolonizoval oblast Štěpánova nad Svratkou. Identifikaci J. Teplého Štěpána ml. z Medlova z roku 1239 jako Vojtěchova synovce lze považovat za zjevný omyl, zde

se jedná o jeho bratra a odkaz ml. se vztahuje k jejich zemřelému otci Štěpánovi z Medlova (Teplý 2016, 79). Třetí z bratrů, Jimram, se poprvé připomíná roku 1235 a s jistotou naposledy roku 1253, kdy ke škodě kláštera v Doubravníku odprodal z jeho zboží spolu se svým tchánem Siegfriedem jakési stříbrné doly brněnským měšťanům. Doly je možné hypoteticky ztotožnit s důlním areálem Havírna u Švařce (CDB III/1, 129–132, č. 107; CDB IV/1, 388–389, č. 223; 488–489, č. 293; 488–489, č. 293; 588–589, č. 474; Doležel, Sadílek 2004, 78–79). J. Teplý (2016, 82–83) uvažuje, že Jimramem škodícím klášteru byl až příslušník další generace, ale vidíme-li, že jeho starší bratr Vojtěch se připomíná ještě v předchozím desetiletí, není vyloučeno, že šlo pořád o našeho Jimrama. Druhá generace pánů z Medlova tedy obsadila území od Doubravníka po Jimramovsko.

Třetí generace rodu je doložena jen sporadicky a nelze určit přesnější zařazení jejích členů do rodokmenu. Je představována roku 1269 uváděným Filipem z Medlova a roku 1270 připomínaným Štěpánem z Medlova (CDB V/2, 195–197, č. 600; 197–198, č. 601; 217–218, č. 615; 221–222, č. 618; Sedláček 1989, 55–56). Určitý mezník v dějinách rodu představuje listina z roku 1292, ve které jsou uváděni Filip z Pernštejna s bratrem Bohuslavem a bez označení přesného stupně příbuznosti ještě Štěpán z Medlova. Z dokladu z roku 1293 se dozvídáme, že Filip a Bohuslav měli dalšího bratra Jimrama. Rod byl však v té době ještě rozvětvenější, neboť v listině z roku 1294 se ve svědečné řadě uvádí Štěpán z Pernštejna se svými bratry Filipem, Jimramem, Bohuslavem, a ještě na přednějším místě svědečné řady se objeví jejich příbuzný Artleb z Medlova (CDM IV, 387–388, č. 304; 396, č. 311; CDM V, 20–22, č. 19). Štěpán z Pernštejna je připomínán i ve falzu biskupské listiny, která se hlásí k roku 1285 (CDM IV, 296, č. 226), v pravých listinách se objevuje i Štěpán z Medlova (CDM IV, 297–299, č. 227; 310–312, č. 238; 387–388, č. 304) a snad i další člen rodu Atluš (CDM IV, 297–299, č. 227; CDM V, 20–22, č. 19). Pavel Sedláček (1989, 58–59; 1992, 47–48) se na základě predikátů domnívá, že Artleb z Medlova byl v té době starším členem rodu a nepatřil k perňštejnské větvi; co se týče Štěpána z Medlova, neztotožňuje ho se Štěpánem z Pernštejna, neboť používal archaičtější pečeť než tři bratři z Pernštejna, považuje ho za člena předchozí generace a otce Štěpána z Pernštejna, který si pro odlišení od stejnojmenného syna ponechal starší predikát. Štěpán z Medlova byl prý totožný se šlechticem téhož jména zmiňovaným již roku 1270 a doloženým i roku 1285. Miroslav Plaček (1995, 121) Štěpána z Medlova se Štěpánem z Pernštejna ztotožňuje, jen Štěpána z Pernštejna z falza z roku 1285 považuje pro jeho poslední místo mezi světskými osobami ve svědečné řadě za odlišnou osobu, syna předchozího, a J. Teplý (1996, 67; 2016, 93) se přiklání k mínění Sedláčkova (CDM IV, 310–312, č. 238; 226, č. 296). Štěpána považují P. Sedláček (1989, 56–58) i M. Plaček (1995, 122) za bratrance trojice bratrů z Pernštejna, za jejich otce oba považují Filipa doloženého roku 1269, ale jen na základě výše zmíněného předpokládaného vztahu obou Štěpánů (CDB V/2, 195–197, č. 600). Z těchto rodopisných úvah je možné považovat za jisté, že se nám tehdy objevují členové rodu píšící se po Pernštejně – trojice bratrů a jejich bratranec Štěpán, byť někdy ještě používající starý predikát, alespoň místy na pečeti, dále členové rodu, kteří se po Pernštejně nepiší – např. Artleb, snad totožný s Atlušem (Plaček 1995, 121). Je pravděpodobné, že zakladateli hradu Pernštejn nebyli bratři Filip, Jimram a Bohuslav s bratrance Štěpánem, ale spíše jejich otcové. Dále je patrné, že v této době má počátek držba hradu více větvemi rodu, kterou můžeme pozorovat ještě dlouhá desetiletí poté.

Z trojice perňštejnských bratrů proslul zejména Filip, který se v letech 1292–1293 uvádí jako moravský komorník, roku 1303 jako purkrabí v Hodoníně, roku 1308 opět jako moravský

komorník (CDM IV, 387–388, č. 304; č. 396, č. 311; CDM V, 166–167, č. 158; CDM VI, 13–15, č. 17; Sedláček 1989, 68–73; Plaček 1995, 122; Teplý 1996, 67; 2016, 94). Bohuslav se roku 1293 uvádí jako komorník vracovské provincie (CDM IV, 396, č. 311; Sedláček 1989, 73; Plaček 1995, 122; Teplý 1996, 67; 2016, 94). Třetí bratr Jimram z Pernštejna používal na pečeti i predikát z Medlova (CDM IV, 396, č. 311; Sedláček 1989, 74). P. Sedláček (1989, 74) a M. Plaček (1995, 123) ho ztotožňují s Jimramem z Bystřice, který byl podle Letopisu žďárského většího manželem dcery Kuny z Kunštátu a měl s ní několik synů (FRB II, 531). S Jimramem dále P. Sedláček (1989, 74) a M. Plaček (1995, 123) spojují doklad o Jimramovi z Aueršperka z roku 1325, proti čemuž se staví J. Teplý (1996, 68; 2016, 94–95) s odkazem na údajnou odlišnost rozsahu statků Aueršperk a Bystřice, který ale nevyklučuje, že Jimram z Aueršperka je totožný s Jimramem z Pernštejna z roku 1293 (CDM VI, 211–212, č. 273). Vzhledem k blízkosti Bystřice i Aueršperka i k tomu, že žádný výčet majetků patřících k Bystřici v pramenech nenacházíme (vždy se jedná o statek Zubštejn, Pernštejn či od jednoho z těchto hradů oddělené majetky), lze argument J. Teplého odmítnout, a přece jen Jimrama z Bystřice s Jimramem z Aueršperka ztotožnit (ZDB I, 1, č. 2; 6, č. 100; ZDB II, 20, č. 149; ZDB III, 39, č. 461).

Určitý pohled na možný vývoj původního majetku pánů z Pernštejna na horním toku řeky Svratky ve 13. století a na počátku 14. století poskytuje také časová posloupnost a územní rozložení zde vzniklých fortifikací, které mohou být odrazem základní tendence rodového rozdílu (Doležel 1998, 315). U většiny hradů rodu se zubří hlavou neznáme přesné okolnosti jejich založení. Jedná se o Aueršperk, který je s Pernštejnem zřejmě nejstarším hradem na horní Svratce (Sadílek 1998, 325), dále pravděpodobně v poslední čtvrtině 13. století vybudované Hradisko u Štěpánova, které bylo sídlem místní drobné šlechty (Sadílek 1998, 336), a v první třetině 14. století k nim pak zřejmě přibývají Zubštejn a Pyšolec. Jaká byla časová posloupnost těchto fortifikací, bude možné zhodnotit až po analýze jejich nejstarších nálezových horizontů (Doležel 1998, 315–316).

Jako první se v písemných pramenech uvádí hrad Pernštejn, konkrétně již v roce 1285 (RBM II, 578, č. 1338; Sadílek 1998, 336), kdy je zmiňován Štěpán, zde uváděný s predikátem „z Pernštejna“, a dále se v listině z roku 1293 uvádějí výše zmínění bratři Filip, Bohuslav a Jimram z Pernštejna, kterým patří území kolem Bystřice (RBM II, 688, č. 1602; Sadílek 1998, 336). Jimram z Pernštejna užívá počátkem 14. století také predikát „z Aueršperka“. Hrad Pernštejn se stává centrem dominia kolem Nedvědice, hrad Aueršperk v okolí Bystřice. Zánik hradu Aueršperka datuje J. Sadílek (1998, 336) již do počátku 14. století, načež se stává majetkem doubravnického kláštera, a vesnice, které byly původně součástí statků tohoto hradu, byly kolem poloviny 14. století přiděleny dalším dvěma perňštejnským hradům – Zubštejnu a Pyšolci. Výstavbu Zubštejna si zde dle J. Sadílka vynutila právě ztráta Aueršperka. V případě hradu Aueršperka však archeologické nálezy naznačují, že i během první poloviny 15. století mohl být hrad do určité míry využíván (Macholdová 2013). V souvislosti s tímto byla vyslovena úvaha, že Aueršperk ztrácí ve 14. století svoji sídelní funkci a během 15. století je obýván především ozbrojenou posádkou (Večeřa 2023, 77).

Hrad Pyšolec se poprvé připomíná roku 1349, kdy Filip mladší (dále ml.) z Pernštejna prodal Jimramovi z Pernštejna vsi Jámy, třetinu Sejřku, půl Boru, třetinu Nedvědice, třetinu Býšovce, celé Daňkovic a sedm prutů v Pavlovicích. Vlastní „nepevný“ hrad Pyšolec prodal Ješkovi (Janovi) z Kravař a Ješkovi (Janovi) z Konice i s příslušenstvím (ZDB I, 8–9, č. 151; Bartoň 2008, 62). Otázkou je zařazení tohoto Filipa ml. z Pernštejna, neboť toto jméno bylo tehdy v rámci rodu velmi rozšířené.

Zařazení Filipa umožňuje srovnání dvou deskových zápisů. První, z roku 1349, zmiňuje, že Klára, manželka Vznaty z Tasova, odevzdala svému manželovi vsi Dalečín, Písečné a Dětochov, platnost transakce ale právně napadl Jimram z Pernštejna a synové jeho bratrů (ZDB I, 6, č. 109). Podle druhého, z roku 1353, se spolčila již ovdovělá Klára s bratrem svého manžela olomouckým proboštem Janem a do spolku vložila nejen Dalečín, Dětochov a Písečné, ale i Rovečné, Věstín, Korouhvice a Hluboké, své věno a dědictví. Tentokrát proti tomu neprotestoval jen Jimram z Pernštejna, ale i Jan z Konice, kteří tvrdili, že jde jen o věnnou zástavu. Místo nejmenovaných Jimramových synovců se zde tedy objevuje Jan z Konice, o němž již víme, že roku 1349 koupil od Filipa ml. z Pernštejna Pyšolec, takže Filip ml. musel být jedním z roku 1349 nejmenovaných synovců Jimramových (ZDB II, 18, č. 116), a tedy i Jimramovým synovcem Filipem, který mu roku 1350 prodával třetinu hradu Pernštejna (ZDB I, 11, č. 197; Vohryzek 2016, 45). Rozhodně tedy nelze Filipa považovat za bratra Adama z Pernštejna (Sedláček 1989, 93–94), nicméně se potvrzuje, že hrad Pyšolec patřil v okamžiku, kdy se objevuje poprvé v pramenech, synovci jednoho z vlastníků hradu Pernštejna, který sám měl na tomto hradě svůj podíl, což nás pro přesnější zařazení prvního vlastníka hradu Pyšolce nutí sledovat i vlastníky Pernštejna kolem roku 1350.

Jak již bylo zmíněno, vystupuje jako strýc Filipa ml. Jimram z Pernštejna (ZDB I, 8–9, č. 151; 11, č. 197). Jimram se spolu se synovcem na přelomu 40. a 50. let soudil o majetky s Klárou, manželkou Vznaty z Tasova, jejímž prvním manželem byl tehdy již mrtvý Štěpán z Pernštejna. Snad šlo o šlechtice vzpomínaného mezi živými roku 1322. Spornými majetky byly vsi Hluboké, Korouhvice, Věstín, Chlum, na kterých měla Klára zapsané věno, a Dalečín, Písečné, Dětochov (Vítchov) a Rovečné (ZDB I, 6, č. 97; 6, č. 109; ZDB II, 18, č. 116; CDM VI, 156, č. 209). Vidíme, že na rozdíl od statku Zubštejn se jednalo o téměř souvislé zboží severně od Bystřice nad Perštejnem. Neúspěšný spor Jimramův o tyto statky naznačuje, že Štěpán musel být Jimramovým bratrem. Klářin syn z druhého manželství nakonec podle deskového zápisu z roku 1358 Dalečín a jeho příslušenství prodal Jimramovi z Pernštejna (ZDB III, 31, č. 233). Jimram roku 1360 také zapisoval příjem Štěpánovým dcerám z prvního manželství, jeptiškám v Doubravníku, které označuje jako své sestřenic (CDM IX, 116–117, č. 144). Otázkou je, zda se v posledních dvou případech stále ještě jedná o Jimrama z Pernštejna z přelomu 40. a 50. let 14. století, když je zaznamenán ještě roku 1380 či 1383 (CDM XI, 180, č. 199; 256, č. 285). Pavel Sedláček (1989, 96–100) předpokládá jednoho Jimrama z Pernštejna, M. Plaček (1996, 128–129) uvažuje o existenci dvou Jimramů – otce a stejnojmenného syna, J. Teplý (1996, 71; 2016, 119) má pochybnosti ohledně dlouhověkosti Jimrama, ale kloní se k existenci jen jedné osoby. Vzhledem k používání některých příbuzenských termínů – označení dcer Štěpána jako sestřenic, pánů z Jakubova jako bratrů, i vzhledem k existenci dalšího Štěpána z Pernštejna, jehož vdova Klára roku 1378 zapisovala své věno druhému manželovi a Jimram tomu odporoval – lze přeci jen připustit, že tu máme co do činění se dvěma osobami, byť rozlišit, kdy přesně v 50. letech 14. století končí zmínky o otci a kdy začínají o synovi, je asi nemožné (ZDB VI, 135, č. 617–618).

Na Pernštejně sídlila další, v pořadí třetí perňštejnská větev. Její zakladatel byl již zmíněný Filip z Pernštejna, který byl roku 1353 mrtev a jeho vdova Anežka vzala na spolek své děti (ZDB II, č. 128, 19). Synem Filipovým byl onen Jimram z Pernštejna, který roku 1365 prodával domy v Jimramově Artlebovi ze Stařečovic; jeho starší příbuzný by jistě neměl potřebu po více jak 15 letech zápisů v zemských deskách najednou připomínat svého otce (ZDB IV, 61, č. 346). Ze zápisu z roku 1365 se dozvídáme, že Jimram se stal knězem a měl ještě bratry Vaňka,

Jindřicha a tehdy již zemřelého Vojtěcha. Posledním dokladem o této větvi je zmřnka z roku 1390, podle nřž kněz Jimram a syn jeho bratra Vojtěcha Štěpřn přijali na spolek Viléma z Pernštejna a jeho děti. Majetek této větve se nakonec tedy dostal poslední větvi, která zůstala na Pernštejně (ZDB IV, 50, ř. 95; 53, ř. 161; 92, ř. 443; ZDB V, 92, ř. 443; ZDB VI, 105, ř. 73; 165, ř. 74; 110, ř. 179, 180; ZDB VII, 165, ř. 257; 197, ř. 853). V listinřch Jindřicha z Pernštejna občas nachřzujeme přísluřníky této větve, ale většinou bez označení příbuzenství (CDM IX, 116–117, ř. 144; AČ XVI, 78, ř. 11; CDM IX, 399, 296–297). Jen v listině z roku 1371 Jimram označuje Vojtěcha a Vaňka jako své synovce, zatímco Jimrama a Filipa z Jakubova jako své bratry (CDM X, 147, ř. 122). Je patrné, že bratři z Jakubova museli být v těsnějším příbuzenském poměru s Jimramem než Vojtěch a Vaněk (Plaček 1995, 129). Ostatně velmi těsné vztahy jakubovské a pernštejnské větve dokazuje i řasté vzřjemné svědectví v listinřch, ři transakce při směně Zubštejna za Hornř Dunajovice (CDM IX, 116–117, ř. 144; 296–297, ř. 399; CDM X, 136–137, ř. 117; ZDB II, 30, ř. 195).

Třm se dostřvřme k otázce možné totožnosti prvního držitele Pyšolce Filipa, synovce Jimrama z Pernštejna, s Filipem (II.) z Jakubova. O Filipovi (II.) vřme, že je poprvě doložen roku 1345 spolu s bratrem Jimramem, a že tito byli syny Filipa (I.) z Jakubova připomřnaného roku 1320 (CDM VII/2, 460, ř. 630). Pavel Sedlřček (1989) a Miroslav Plaček (1995, 129) poklřdřdí Filipa (I.) za bratra Jimrama a Štěpřna z Pernštejna. Miroslav Plaček (1995, 128) považuje Filipa (II.) za totožného s Filipem, prvnřm držitelem Pyšolce, P. Sedlřček (1989, 93–94) se domnřvř, že držitelem hradu je Filip, zemřelý roku 1353, který je podle nřj jen vzdřlenřm příbuznřm Jimrama. Jaroslav Teplý (1996, 71–72) mř Filipa tu za bratra, tu za synovce Jimrama a Štěpřna z Pernštejna a současně manřžela roku 1353 ovdovělé Aneřky. Co se třče vztahu přnř z Jakubova k Jimramovi z Pernštejna, uvařuje o sourozeneckém poměru ři jiněmu blřzkěmu příbuzenství. Jeho zřvěry tedy pouřžit nelze. Spor o Dalečřn vřak ukazuje, že první doložený držitel Pyšolce Filip byl pravřm synovcem Jimrama, a tedy jeho ztotožnřnř s Filipem (II.) z Jakubova nic nebrřnř (Vohryzek 2016, 44–45).

Potě, co Pyšolec zřskali roku 1349 Ješek z Kravař a Ješek z Konice, uzavřeli tito šlechtici na hrad a jeho panství roku 1353 spolek, tedy dohodu, podle které, pokud by jeden z nich zemřel bez potomkř mužského pohlavř, měl být přezřivřj dědicem (ZDB I, 8–9, ř. 151). Ješek z Kravař pochřzel z bohatěho severomoravského rodu a poprvě se připomřnř roku 1323. Po otci zdědil hrady Helfštřn, Starý Jičřn, města Lipnřk nad Bečvou a Nový Jičřn, dřle panství Vsetřn a Hustopeče nad Bečvou. V roce 1349 byl komornřkem olomouckě cřdy, v letech 1350 a 1351 se připomřnř i jako komornřk brnřnské cřdy. Tomřš Baletka (2004, 62) spojuje koupi pobořeněho hradu Pyšolce prřvě s povinností spjatou s řřadem brnřnského komornřka drřzet nějaký majetek i na řzemř brnřnské cřdy, neboř již zmřnřně majetky leřely na řzemř cřdy olomouckě, ručil totiž svřm majetkem za vklady do zemských desek. Ješek z Konice vlastnil Konici a majetky na Zřbřeřsku (Burian 1939, 55–56). Spolek obou šlechticř byl zrušen na přkaz pana komornřka, tedy nověho komornřka brnřnské cřdy a vlastnřka sousednřho hradu Zubštejn, Ješka z Boskovic (ZDB I, 20, ř. 151). Pyšoleckě panství zůstalo Ješkovi z Konice, který byl asi hlavnřm finančnřkem při koupi panství, zatímco Ješek z Kravař ho potřeboval z řjř uvedenřch řřednřch dřvodř, které s koncem jeho řřednř činnosti vymizely. Ješek z Konice nřsledně uzavřel spolek s Jimramem z Pernštejna, on sřm se zbořřm Pyšolec, Jimram se zbořřm patřřicřm k hradu Pernštejn (ZDB II, 19, ř. 126). Jimram Jana z Konice přezřil, sjednotil hradnř panství ve svřch rukou a roku 1358 ho směnil s markrabětem Janem Jindřichem za markraběcř dřl Hornřch Dunajovic

na Znojemsku. V této souvislosti bylo tehdy jeřtě dodatečně před olomouckřm soudem projednřvřno zrušenř spolku mezi Ješkem z Kravař a Ješkem z Konice (ZDB II, 30, ř. 195–197; CDM IX, 61–62, ř. 82; ZDO I, 28, ř. 560).

Majetkovřmi převody zapsanřmi do zemských desek roku 1358 se tedy Janu Jindřichovi podařilo spojit panství obou hradř. Nedř se uvařovat o tom, že by v tomto přřpadě Janu Jindřichovi řlo o restituci starřich markraběcřch statkř, jak se domnřvř J. Teplý (1991, 285), ale o cřlevědomou politiku, která vedla k rozřřirovřnř markraběcř doměny, jak udřvř J. Meznřk (1999, 181–185). Jako první koupil markrabě roku 1353 tvrz v Židlochovicřch, nřsledně roku 1355 tvrz Morkovice, roku 1356 tvrz v Malenovicřch. Nřsledujř Pyšolec a Zubštejn, stejnř rok i Cimburk a Strřlky s městečkř Koryčany a Strřlky. Po přestřvce v letech 1360–1364 markrabě statky rozřřiroval, zmřnřme alespoň roku 1365 zřsk Moravskě Třebově a Jevřčka ři roku 1375 zřsk hradř Vřckov a Mitrov. Janu Jindřichovi patřilo takě městečko Bystřice a 31 přilehlřch vesnic. Pernštejnskě dominium se tedy postupně rozpadř, majetek Pernštejnř dosahuje v druhě polovině 14. stoletř svěho minima (Sadřlek 1998, 337). Vřznamně postavenř moravského markraběte mohlo mřt zřsadnř vliv na vyřazenř Pernštejnř z politickěho světa, pernštejnskř rod zřjrně v tomto období prochřzel hlubokou krizř. Prvotnřm impulzem mohly být ekonomickě potřže rodu, zpřsobeně nevalnou vřnosnostř rodovřch statkř ři nevratně investice v těřbě drahřch kovř. Je pravděpodobně, že takě nezvlřdnutř vysokřch řvěřř vedlo k prodeji rodovřch majetkř a ztrřtě prestiže rodu (Doležel 1998, 310). Po smrti Jana Jindřicha v roce 1375 dochřzř k dělenř majetku mezi jeho tři syny, přičemř Pyšolec a řzemř kolem Bystřice zřskřvř podle třetřho testamentu Jana Jindřicha z roku 1371 jeho nejstarřj syn Jořt (Meznřk 1999, 215, 217).

Od markraběte Jořta dostřvř Pyšolec roku 1384 do zřstavnřho drřenř spolu s dřlem městečka Bystřice a přřsluřnřmi vesnicemi Erhart (Herald) z Kunřtřtu, jeho syn Erhart (Herald) pak po roce 1406 hrad dřle zastavil Bludovi z Kralic (AČ XIV, 515, ř. 27; Sadřlek 1998, 337). O zřstavě se dozvřdřme ař z přřhonu Viktorina z Kunřtřtu a z Poděbrad z roku 1417. Podle něho po Erhartově smrti, tj. někdy po řřjnu roku 1414, Viktorinřv otec Boček z Kunřtřtu dal Erhartovu synu Erhartovi Puřkovi z Kunřtřtu a Otaslavic 600 kop, aby hrad vyplatil, ale ten mu nevrřtil penřze ani dlužnř řpis (KP II, 540, ř. 706; Plaček, Futřk 2006, 322). S Bludem z Kralic nřsledně o hrad bojoval Vilēm z Pernštejna (pravděpodobně syn Jimrama z Pernštejna). Během Bludovy drřby hradu proti němu Vilēm z Pernštejna vyslal 20 mužř svě loupeřně družiny, kteří mřli Bluda zabřt, o čemř svědčř doznřnř člena družiny Šrřama oběšeněho v Bystřici nad Perštejnem 15. března roku 1416 (AČ XXXVIII, 40; Štarha 1980, 25–26; Plaček, Futřk 2006, 325; Borovskř 2010, 100). Statek zřskal Boček z Kunřtřtu a z Poděbrad. Erhart z Kunřtřtu se vřak jeřtě před svou smrtř zadluřil částkou 600 kop u Jana ml. z Břtova, a ten pohřnřl roku 1417 Viktorinova bratra Bočka ml. jako Erhartova dědice z boskovickěho zbořř v olomouckě cřdě. Spor před brnřnskřm soudem vyhrřl, ale měl být odřškodnřn na pyšoleckěm zbořř, proti čemuř ale odporoval Vilēm z Pernštejna, který tvrdil, že Pyšolec patřř jemu. Proto Jan mladřj potě o danou částku 600 kop pohřnřl Bočka i u olomouckěho soudu (KP II, 528–529, ř. 638; Plaček, Futřk 2006, 359). U brnřnského soudu se zařal Jan mladřj soudit nejen s Bočkem, ale i s Vilēmem z Pernštejna. S Vilēmem se měl podle panskěho nřlezu domluvit zvlřřt (KP III/1, 2). Nakonec vřak v srpnu roku 1417 zřskal Jan zemskřm prřvem Bystřici a přřsluřenství Pyšolce (KP III/1, 2; Hoffmann 1968, 169; Plaček, Futřk 2006, 325). Miroslav Plaček a Peter Futřk (2006, 359) uvařujř, že v této době již Pyšolec byl obsazen Vilēmem z Pernštejna.

Podle deskového zápisu převedl roku 1432 rakouský vévoda a moravský markrabě Albrecht Habsburský Pyšolec a pustý Zubštejn a Bystřici s příslušenstvím na Jana z Lomnice. Držba Janem mladším z Lichtenburka se v zápise nepřipomíná, Jan se ale uvádí jako tzv. posel k deskám, tj. osoba, která měla zajistit právoplatný zápis do desek, až budou otevřeny na příštím zemském soudu (ZDB XII, 349, č. 325). Od roku 1432 byl tedy Pyšolec v ruce markraběte Albrechta Habsburského (zetě Zikmunda Lucemburského), který hrad ve stejném roce dědičně předal zemskému hejtmanovi Janovi z Lomnice (Svoboda 1948, 57). Znovu je hrad připomínán roku 1436, kdy Jan z Lomnice poháněl Vilémova syna Jana z Pernštejna z 3000 hřiven, neboť ten držel Pyšolec, Zubštejn a Bystřici, ke které neměl žádného práva (KP III/1, 147, č. 664b). Ale i Vilém z Pernštejna držel na tyto statky list, jehož vydavatelem byla „králova milost“, tj. král Zikmund. Jan z Lomnice se stavěl proti Zikmundově listu odkazem na deskový zápis a listinu, kterou král Zikmund předal Moravu svému zeti; soud rozhodl, že zmíněné dokumenty nejprve porovná (KP III/1, 169–170, č. 236; RI XI/I, 229, č. 176; Elbel 2009, 77–78). Pyšolec se tak stává předmětem jednoho z nejvýznamnějších moravských soudních procesů. Jednalo se o starou pernštejnskou rodovou držbu, kterou páni z Pernštejna ztratili ve druhé polovině 14. století, část tohoto majetku však Vilém z Pernštejna v předhusitském období znovu ovládl (Vorel 1999, 50). Do tohoto sporu o majetek zasáhl Albrecht Habsburský výsledným rozhodnutím, na jehož základě připadl Pyšolec a další rozsáhlá panství Janovi z Lomnice. Konečné řešení přinesl až sňatek Jana z Pernštejna s dcerou jeho rivala Bohunkou z Lomnice, přičemž vlastnictví bylo potvrzeno intabulací v roce 1446. Převod majetku proběhl pravděpodobně o několik let dříve, neboť registrace majetkových převodů se zpožděním byla na Moravě vzhledem k nepravděpodobnému fungování úřadu zemských desek běžná (Vorel 1999, 52). Roku 1446 intabuloval Jan z Lomnice své právo na hrady Pyšolec a Zubštejn, které měl od vévody Albrechta, Janovi z Pernštejna (ZDB XII, 356, č. 430). Pyšolecké zboží se pak připomíná roku 1458 v Janově půhonu na Hynka ze Zvole, jenž mu zadržoval čtyři lány v Blažkově, které byly jeho příslušenstvím (KP IV/1, 14, č. 83). Jakousi tečkou za existencí hradu je pak zápis Jiřího z Poděbrad, který roku 1464 intabuloval Pernštejnovi hrad Zubštejn, pustý Pyšolec, městečko Bystřici a dále dobytý hrad a městečko Křižanov a několik vsí, které byly královským lénem, jako zpupný statek Janovi z Pernštejna (ZDB XIII, 407, č. 189). Podle J. Sadíka (1998, 337) neposkytoval Pyšolec díky své poloze dostatek prostoru k dalšímu plošnému rozvoji, z tohoto důvodu mohl být Pernštejny záměrně pobořen.

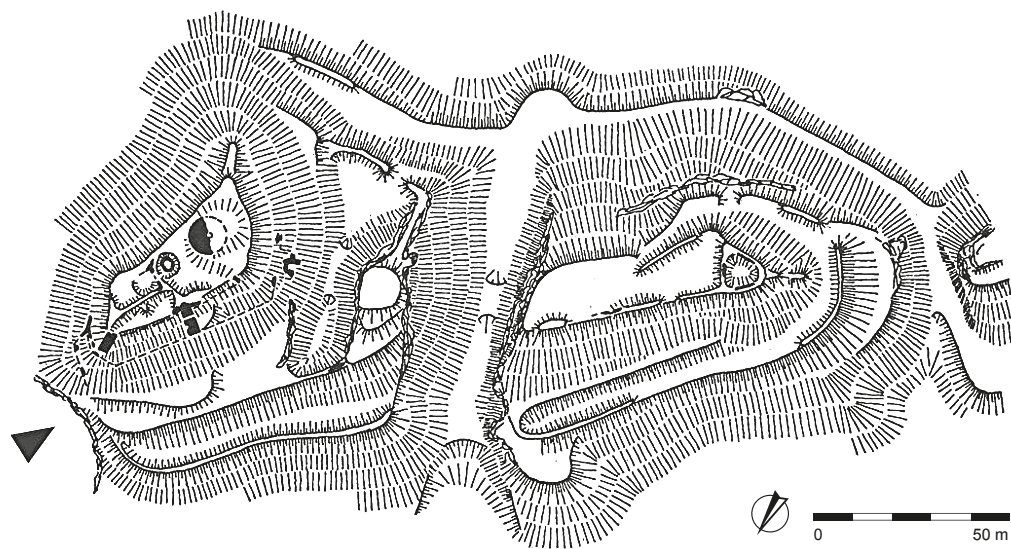
3. Přírodní podmínky

Geologickou stavbu blízkého okolí Pyšolce i celého bystřického okresu tvoří krystalické břidlice. Jedná se o horniny přeměněné (metamorfované), které vznikly z hornin usazených a vyvřelých (Polák 1960, 7–9). Do skupiny krystalických břidlic náleží také svory, jejichž užití jako stavebního materiálu je možné pozorovat v dochovaných hradbách Pyšolce. Jedná se tedy o surovinu z lokálních zdrojů, těženou a transportovanou z nejbližšího okolí. Stavitelé středověkých hradů se zpravidla přirozeně snažili získávat kámen pro zdivo přímo z místa určeného pro samotnou konstrukci hradu, neboť i zde hrála důležitou roli úspora nákladů (Nicolle 2008, 50). Geomorfologicky je lokalita součástí Hornosvratecké pahorkatiny jako celku Českomoravské vrchoviny, která je zde tvořena hlubokými údolními řeky Svatky s převahou smrkových a borových monokultur s příměsí dubu a habru (Demek 1987, 203). Studovaná lokalita se nachází v mírně teplé a mírně vlhké oblasti s výskytem kyselých hlinitopísčitých půd, pro něž je charakteristický nižší obsah humusu (Tomášek 2007, 54). Na konci 13. století docházelo na Českomoravské vrchovině v rámci kolonizační aktivity k odlesňování a v žďáření lesního porostu a téměř po celé 14. století se podnebí v této oblasti nacházelo v příznivém teplotním maximu. V následujícím období, zejména v letech 1430–1465, přišlo ochlazení a v důsledku této klimatické změny také periodické neúrody (Rybničková, Rybniček 1976, 145–151; Měřinský 1987, 113).

4. Stavební dispozice

Pyšolec náleží k hradům tzv. bergfritové dispozice, jejichž výstavba spadá do 13. století, přičemž se jedná o hrady nevelkých rozměrů, situované ve většině případů na ostrožnách (Durdík, Bolina 2001, 100, 105). Hrad, tvořený jádrem a dvěma předhradími (obr. 1), byl postaven na morfologicky výrazném skalním hřbetu, tvořeném odolnějšími polohami svorových hornin. Přístup do hradu zajišťovala šíjová cesta, přerušená třemi výraznými příkopy. Hlavní dominantu Pyšolce dnes tvoří torzo bergfritové věže (obr. 2) a pozůstatky dvou opěrných pilířů.

Bergfritová dispozice Pyšolce, tvořená mohutnou válcovou věží s úzkým vnitřním prostorem, palácem, cisternou a obvodovou hradbou se dvěma pilíři, zde může být chronologicky řazena do 13. století, ale rovněž do století následujícího. Jádrem Pyšolce bylo vystavěno na půdorysu lichoběžníka o rozměrech 40 × 12–20 m, na jehož zúženém konci stál dvoutraktový palác a v čele válcový bergfrit o průměru 9,5 m (Plaček 2001, 523–524). Bergfrit je téměř plně vyzděný a opatřený extrémně úzkou vnitřní prostorou.

Obr. 1. Pyšolec. Situační nákres zříceniny hradu. Sondáž je vyznačena šipkou. Autor M. Plaček.

Fig. 1. Pyšolec. Situation drawing of the ruins. The test pit is marked with an arrow. Author M. Plaček.

Obr. 2. Pyšolec. Torzo bergfritové věže. Foto M. Korbičková.

Fig. 2. Pyšolec. Remains of a bergfried defensive tower. Photo by M. Korbičková.

Užití nekvalitní malty, způsob zdění a poloha hradu na okraji pernstějnského dominia indikují možnost strážní funkce Pyšolce, stavěného na ochranu hranice panství (Sadílek 1998, 336). Analogie bergfritu s úzkou vnitřní válcovou šachtou bychom našli u některých hradů českého Slezska, například u Kaltenštejna, jehož bergfrit byl opatřen dokonce výklenkem s nikou, nebo u hradu Heraltice (dnes převážně barokního zámku), jejichž výstavba spadala do třetí čtvrtiny 13. století či před rok 1295 (Kouřil et al. 2000, 158, 161, 211, 214, obr. 133; 215, obr. 134, 135); dále také u hradu Cvilína, vystavěného v souvislosti se zeměpanskou kolonizační aktivitou v polovině 13. století zřejmě na ochranu zlatých dolů a hornických osad, v jehož případě se jedná o nejvýstavnější bergfrit v české části Slezska; a v neposlední řadě zřejmě také u hradu Edelštejna, pravděpodobně nejrozsáhlejšího slezského hradu, kde však dnes už není možné zachytit přesný půdorys jeho obranné věže (Kouřil et al. 2000, 44, 424, 74). Výstavba Pyšolce s pozůstatky mohutného bergfritu může rovněž souviset s ochranou zdejších stříbrných dolů.

V prostoru, vytvořeném vysekáním skály mezi vnitřní palácovou zdí a bergfritem, byla situována hradní cisterna. Celková stavební dispozice hradního jádra byla detekována geofyzikálním měřením. Jeho výsledkem bylo zachycení průběhu skalního podloží a mocnosti nadložní suti, dále určení kvalifikovaného odhadu hloubky cisterny a zjištění přesného půdorysu obranné věže. Byly zde detekovány výrazné anomálie a reflexní rozhraní odpovídající stavební dispozici jádra hradu a průběhu skalního podloží pod 2–3 metry mocnou vrstvou nadložní suti.

Dva mohutné pilíře, které prostupovaly do prostoru parkánu, zesilovaly severozápadní parkánovou hradbu, jejíž pozůstatky zůstaly zavaleny suti. Západní pilíř o výšce asi 8 m a o půdorysných rozměrech 5,8 × 2,6 m je opatřen zbytky úzké, asi 0,8 m široké branky, dnes téměř zasuté zříceným zdívem. V severním cípu hradního jádra vyčnívá severní pilíř o výšce 3 m a půdorysných rozměrech shodných s předešlým. Výstavba pilířů zřejmě souvisí se statickým zajištěním hradby, neboť pilíře s ní nejsou stavebně provázány.

Jádro hradu oddělovaly od předhradí tři šijové příkopy, přičemž především druhý příkop představuje výrazný fortifikační prvek. Byl vytvořen úpravou skalní rozsedliny; šířkou 30 m a hloubkou až 17 m náleží k největším svého druhu na Moravě (Sadílek 1998, 329). První, asi 60 m dlouhé a 12 m široké předhradí Pyšolce zřejmě mělo především fortifikační význam a z hlediska své pozice kontrolovalo přístupovou cestu.

Předpokládá se, že tato jižní opevněná část hradu musela vzniknout až na počátku 15. století, tedy krátce před zánikem hradu (Durdík, Bolina 2001, 166). Na severním okraji plochy předhradí jsou patrné valovité útvary, ukrývající pravděpodobně obvodovou hradbu. Výrazným reliktem na západním konci prvního předhradí je trojúhelníkovitý útvar o rozměrech 6 × 7 m, mající podobu bašty. Na druhém předhradí lichoběžníkovitého tvaru o rozměrech 10 × 20 m je možné pozorovat nepatrné pozůstatky stavby, pravděpodobně věžovitě brány (Sadílek 1998, 329). Příklad do hradu vedl nejspíše přes mosty, kde zejména u druhého příkopu muselo být jeho přemostění technicky velmi zajímavé (Plaček 2001, 523–524). Samotný hrad mohl být původně značně rozlehlý. Jádro s bergfritem a palácem na konci ostrožny bylo pravděpodobně dílem zakladatele, tedy Pernštejnů. Výše zmíněné první předhradí v podobě zděného vysunutého opevnění, které se nachází před mohutnými příkopy, bude pravděpodobně pozdější; uvažuje se o dataci do počátku 15. století. Zásahu na zvýšení obranyschopnosti hradu by měl v tomto případě Erhart (Heralt) z Kunštátu (Plaček, Futák 2006, 324–325).

Na Pyšolci mohlo dojít k procesu, který je typický pro všechny markraběcí hrady druhé poloviny 14. století, tedy k jeho výrazné přestavbě a rozšíření (Měřínský, Plaček 1988). Přestavba může být patrná např. právě u pilířů, jejichž vznik mohl být podnícen statickými problémy hradby. V případě Pyšolce se však jedná prozatím o hypotetickou úvahu, výraznější projevy tohoto stavebního procesu se dochovaly na Zubštejně. Zde jsou stopy po přestavbě patrné např. u paláce, zděného technikou lícovaného zdiva s litým jádrem (Sadílek 1998, 337). Úpravy Zubštejna zde souvisí především se stavebními aktivitami Viléma z Pernštejna (jednoho ze synů Jana z Pernštejna), a to v době, kdy již Pyšolec neplní svoji funkci. Tento významný moravský šlechtic pozdního středověku začal systematicky rozšiřovat svůj majetek a styl pozdně gotického pernstějnského stavitelství je patrný i na tomto hradě (Sadílek 1998, 337).

5. Současný stav výzkumu

Jak bylo uvedeno výše, na základě písemných pramenů je možné historii hradu Pyšolce postihnout až od druhé poloviny 14. století. Podle historických okolností a nálezů keramiky na hradě se uvažuje o jeho založení v první třetině 14. století (Plaček 2001, 524). Do tohoto časového horizontu spadají i nejstarší mincovní nálezy z lokality, tedy parvy Jana Lucemburského (Korbičková 2019b, 10; 2022, 28–31). Podle výsledků nedávno provedených radiokarbonových analýz souboru malt by výstavba jádra hradu mohla spadat do poloviny 14. století.³ Z malt bergfritu a západního pilíře se podařilo odebrat několik vzorků tzv. starého dřeva (zuhelnatělého dřeva), které představují pozůstatky dřevěného uhlí potřebného k výpalu vápence, a zbytků tzv. mladého dřeva, které stářím pravděpodobně odpovídá době vzniku stavby. V případě věže bylo odebráno 31 vzorků, část z nich nebylo možné použít k analýze, datováno bylo tedy 29 vzorků. V pilíři bylo nalezeno 6 vzorků, z nichž se podařilo datovat 4 vzorky. Obě sady vzorků poskytly shodné výsledky, nebylo tedy možné prokázat, že je bergfrit starší než pilíř. Ani vzhledem k nepříznivému tvaru kalibrační křivky nelze zpřesnit výsledný interval stáří obou dochovaných částí hradu, nicméně ve skupině vzorků z tzv. mladého dřeva vychází jako nejpravděpodobnější interval kolem roku 1350 (Pachnerová Brabcová et al. 2022).

První povrchový průzkum na Pyšolci provedl L. Poláček, který zde našel keramiku z hrubé hmoty s většími kousky grafitu, z písčité hmoty a z hmoty s příměsí šupinkové slídy, rámcově datovanou do 14. století až první poloviny 15. století (Poláček 1990a, 419). V posledním desetiletí byly při mapování blízkého i vzdálenějšího okolí hradu objeveny výrazné

antropogenní objekty, které mohly s výstavbou či přestavbou Pyšolce bezprostředně souviset. Jedná se o relikty, jež jejich následný archeologický odkryv prezentoval jako objekty pyrotechnologického charakteru, situované v prostoru ložiska krystalického vápence vzdáleného 300 m jihozápadně od hradu. Jejich existence zde souvisela především s produkcí nezbytné suroviny užitě pro maltovou směs, tedy páleného vápna (Endlicherová, Korbička 2011, 121–122; Endlicherová et al. 2014, 61–69; Endlicherová-Korbičková et al. 2017, 18–27).

Při mapování terénu blízkého okolí byl rovněž proveden podrobný detektorový průzkum, zaměřený na výskyt kovových předmětů v blízkosti povrchu, přičemž se jednalo o nástupní prostor kolem šíjové cesty ve vzdálenosti cca 300 metrů od prvního příkopu, dále střední a spodní pasáže svahů pod fortifikacemi a hradním jádrem a částečně také spodní svah předpolí hradu. Průzkum přinesl kolekci zajímavých nálezů, za zmínku stojí např. vidlička se stříbrnými nýtky v podobě květinek či stříbrný polský půlgroš, vyražený v letech 1394–1395, tj. v době vlády Vladislava II. Jagella, zakladatele jagellonské dynastie v Polsku (Korbičková, Hložek 2019).⁴

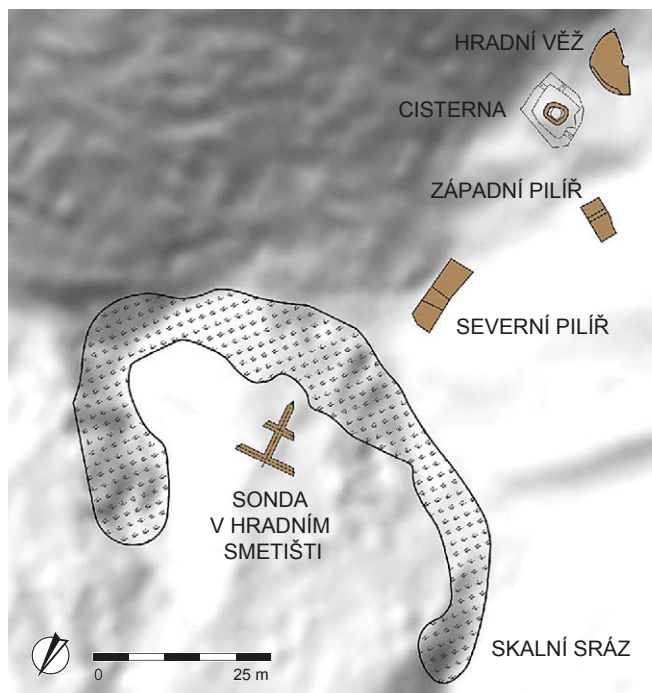
Na Pyšolci bylo dále provedeno geodetické zaměření hradního jádra pomocí technologie 3D pozemního laserového skenování. Měření bylo připojeno do polohového souřadnicového systému S-JTSK a výškového systému Bpv s využitím technologie globálních navigačních družicových systémů (Global Navigation Satellite System – GNSS). Na základě georadarového záznamu byla vytvořena síť geofyzikálních profilů jádra hradu. Hlavním cílem geofyzikálního měření bylo potvrzení předpokládané polohy hradní cisterny, kvalifikovaný odhad její hloubky, dále zjištění základní stavební dispozice hradního jádra, průběhu skalního podloží a mocnosti nadložní suti, zjištění přesného půdorysu obranné věže, ověření vhodnosti zvolené geofyzikální metody a zvážení provedení mělké seismiky.

Pyšolec patří k hradům vybudovaným na ostrožně a vyhloubení studny jako primárního zdroje vody by jistě bylo technicky velmi náročné. Proto zde přicházelo v úvahu zřízení cisterny. Byla situována do prostoru hradního nádvoří v poloze mezi bergfritem a palácem (GPS poloha N 49.54478°, E 16.33577°; 471 m n. m.). Nedávno byl proveden systematický archeologický průzkum cisterny s podrobnou dokumentací a následnou sanací a rekonstrukcí objektu (Korbičková 2018; 2019a; 2022).

6. Sondáž ve svahu pod severním pilířem

Horní část svahové partie (GPS poloha N 49.54536°, E 16.33643°; 360 m n. m.), kde byla provedena sondáž (obr. 1, 3), představuje dopadovou plochu příkrého akumulčního kužele pod mohutným mrazovým srubem,⁵ nad jehož okrajem byl severní opěrný pilíř hradu založen (obr. 4). Sondáži zde předcházela povrchový sběr nálezů, které byly patrné v bezprostředním okolí stromového vývratu. Jednalo se o keramiku z hmoty s příměsí slídy, větší množství zvířecích kostí a torza dvou středověkých klíčů (viz níže obr. 23: 2, 3). V tomto místě byly rovněž patrné výrazné stopy po aktivitě detektorářů. V minulosti byl v tomto prostoru nalezen fragment plíškového brnění se zdobenými nýty a téměř celý exemplář hrnce s okrajem ve tvaru okružích z hrubší písčité hmoty (Sadílek 1998, 334).

Na základě terénní situace byla provedena kolmo na vrstevnicu jedna sonda o délce 9 m a šířce 1 m a dvě příčné sondy o délce 9 m a 5,5 m a šířce 1 m (obr. 5), v nichž bylo zachyceno celkem šest různých geologických a antropogenních horizontů znázorněných v řezech L, P1 a P2 (obr. 6, 7). Byla zde zjištěna poměrně zajímavá nálezová situace, na jejímž vzniku se podílelo působení některých geomorfologických a svahových procesů (obr. 7).

Obr. 3. Pyšolec. Poloha sondy ve svahu pod severním pilířem. Autor M. Korbička.

Fig. 3. Pyšolec. Position of the probe in the slope below the north pillar. Author M. Korbička.

Obr. 4. Pyšolec. Severní pilíř hradu. Foto M. Korbičková.

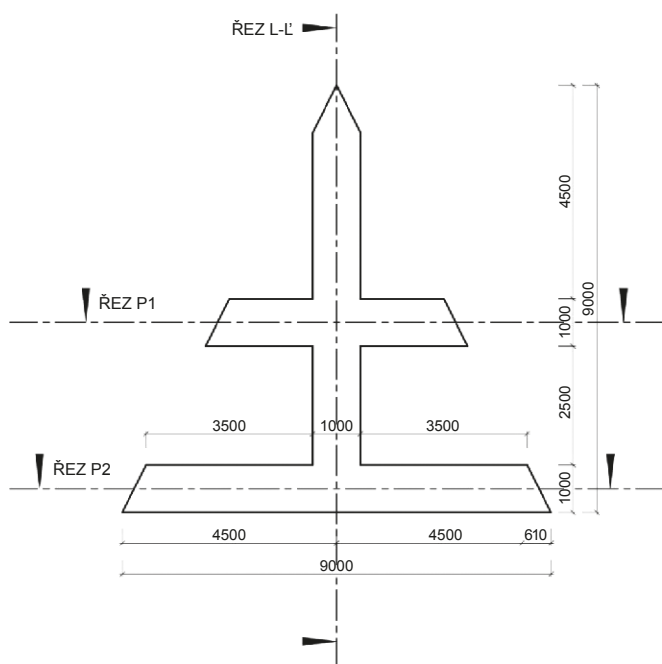
Fig. 4. Pyšolec. Northern pillar of the castle. Photo by M. Korbičková.

První horizont (obr. 7, vrstva 1) je tvořen až 40 cm mocnou vrstvou kypré lesní hrabanky. Je pro něj charakteristický výskyt velkého počtu plochých kamenů, jejichž četnost směrem k podloží rychle ubývá. Důvodem pro tento jev je především mrazové vzdouvání kamenů v půdním profilu směrem vzhůru, způsobené tlakou mrznoucí vody v teplotách kolísajících kolem bodu mrazu. Celý proces je umocněn jejich snadným vyvlečením k povrchu díky soliflukci, tj. vysokým sklonem svahu, a také díky exponovaným mikroklimatickým podmínkám. To vysvětluje skutečnost, proč se na povrchu příkrých svahů v okolí hradních zřícenin, kde se sklon svahu blíží úhlu vnitřního tření, nachází kameny plochých tvarů, a ty neforměně pak v hlubších partiích profilu. V důsledku tohoto přírodního procesu může dojít také k častému „transportu“ archeologických artefaktů z hlubších

stratigrafických vrstev směrem k povrchu. V úrovni tohoto horizontu byla v malém počtu nalezena torza drobnějších železných hřebíků a také torzo jedné ze dvou bronzových ostruh (viz níže obr. 21: 2).

Druhý sondou zachycený horizont (obr. 7, vrstva 2) tvoří až 60 cm mocné souvrství, překrývající prostor původního smetiště. Je tvořeno svahovými sedimenty s úlomky svorů a s minimálním výskytem nálezů (hřebíky tzv. šindelového typu), které sem byly transportovány až sekundárně erozně-denudačními procesy z výše položené části svahu.

Nosnou materií dalšího horizontu (obr. 7, vrstva 3 – kulturní horizont I) je přibližně 30 cm mocná kulturní vrstva, tvořená

Obr. 5. Pyšolec. Situace sond L, P1, P2. Autor M. Korbička.
 Fig. 5. Pyšolec. Location of the test pits L, P1, P2. Author M. Korbička.

popelavě šedou až černou agregátně se rozpadající zeminou. Jejich vznik s největší pravděpodobností spadá do vrcholného období existence Pyšolce, neboť charakteristický je mnohačetný výskyt zvířecích kostí, keramiky a železných předmětů. Úlomky keramiky byly po dopadu z poměrně velké výšky značně roztržité, rekonstrukce celistvějších nádob byla tedy téměř nemožná. K nejzajímavějším nálezům z této vrstvy patří několik parvů Jana Lucemburského a Karla IV., pražský groš Karla IV., bronzová ostruha, stříbrný kroužek, předmět vyrobený z kosti a části zdobené skleněné nádoby (viz níže obr. 23).

Pro následující, v průměru 30 cm mocný a silně provápnělý horizont jsou typické výskyty maltové drtě a drobných ostrohranných úlomků vápence (obr. 7, vrstva 4 – kulturní horizont II). Tato vrstva může souviset s etapou stavebního rozvoje hradu, v úvahu přichází významnější přestavba v období, kdy byl Pyšolec ve vlastnictví Jana Jindřicha. Kolekce nálezů je tvořena opět převážně zvířecími kostmi a nepočtenými drobnými keramickými fragmenty s příměsí slídy, zdobenými nepravidelnou vlnicí, a dále četnějšími hřebíky. Zcela chybí výskyt plochých vyzdívacích kamenů popsanych v prvním horizontu.

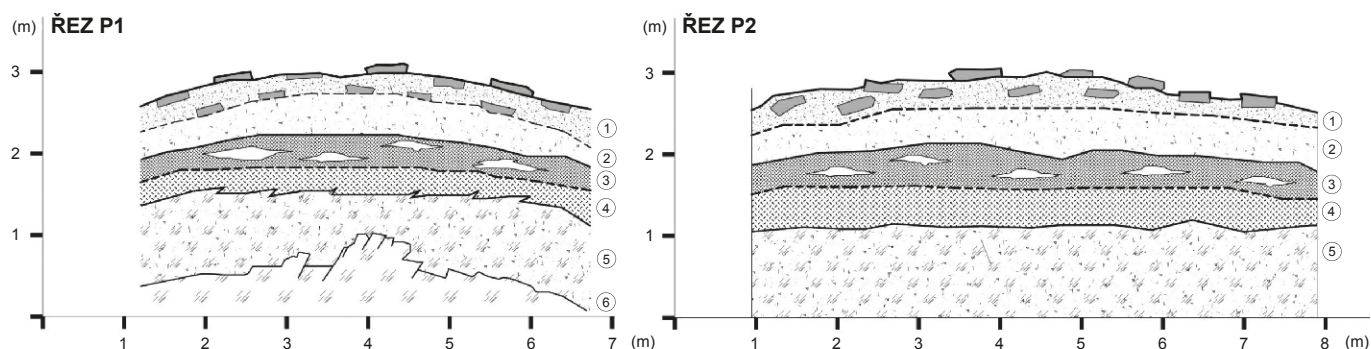
V příčném profilu P1 a zejména v horní části profilu L byly zastíženy původní skalní osypy zvětralinového pláště podložních svorů (vrstva 5 a 6). V nejvyšších svahových partiích byly pod mělkými skeletovými půdami nacházeny zvířecí kosti uvízlé v reliéfních kapsách.

Stěžejní částí předloženého článku je analýza nálezů z kulturního horizontu I a II, jejichž vyhodnocení bylo provedeno v rámci jednoho celku. V důsledku působení gravitace, mrazového klouzání a plíživého pohybu (*creep*) celého souvrství směrem dolů po svahu lze očekávat největší kumulaci artefaktů ještě mnohem níže, tedy při úpatí svahu.

7. Keramika

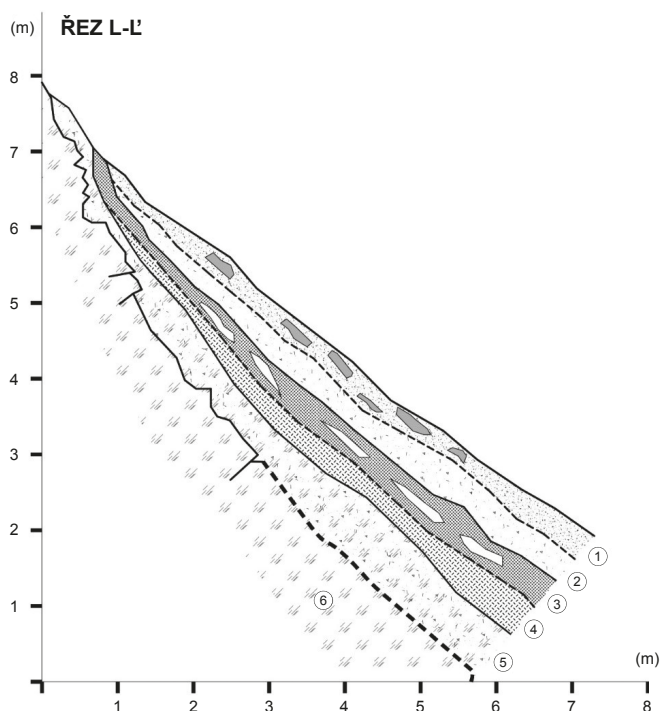
7.1 Metoda zpracování

Metoda zpracování keramického souboru byla zvolena na základě nálezových okolností a s ohledem na aktuální trendy zpracování vrcholně středověkých keramických souborů, tomu byly uzpůsobeny i výzkumné otázky. Byly vyčleněny keramické

Obr. 6. Pyšolec. Řez sondami P1 a P2. 1 – silně humózní černošedá kyprá vrstva lesní hrabanky s občasným výskytem plochých vyzdívacích kamenů; 2 – šedohnědý půdní horizont vzniklý po zániku hradu tvořený rozvlečenými svahovými sedimenty s ostrohrannými úlomky svorů do 25 cm v agregátně se rozpadající prachovité zemině s menším podílem hrubě písčité svorové zvětralin, téměř bez nálezů; 3 – mírně zvlněný černo-šedý prachový či jemně písčité kulturní horizont I s ostrohrannými úlomky svorů do 10 cm a světle písčitémi proplásky; mnohočetné nálezy keramiky, železných předmětů a zvířecích kostí; 4 – bělavě šedá jemně písčité homogenní vrstva kulturního horizontu II, místy silně provápnělá s četnými vápennými konkréscemi a drobnými úlomky vápence, občasné nálezy; 5 – původní skalní osypy; suťové sedimenty zvětralinového pláště, zastoupené menšími ostrohrannými úlomky svorů do 10 cm; 6 – podložní svory. Autor M. Korbička.

Fig. 6. Pyšolec. Cross-section of the P1 and P2 test pits. 1 – a black-grey loose layer of forest sward with a large proportion of humus and the occasional occurrence of flat masonry stones; 2 – grey-brown soil horizon formed after the castle's abandonment, formed by spread slope sediments with sharp-edged fragments of clasts up to 25 cm in aggregately disintegrating silty soil with a smaller proportion of coarse sandy clast weathering, almost without finds; 3 – slightly undulating black-grey silty or fine sandy cultural horizon I with sharp-edged clasts up to 10 cm and light sandy clastic bands; multiple finds of ceramics, iron objects and animal bones; 4 – whitish-grey fine sandy homogeneous layer of cultural horizon II, in places strongly calcified with numerous lime concretions and small fragments of limestone, occasional finds; 5 – original rock scree; detrital sediments of the weathered mantle, represented by smaller sharp-edged fragments of schists up to 10 cm; 6 – underlying schists. Author M. Korbička.

Obr. 7. Pyšolec. Řez svahem. 1 – silně humózní černošedá kyprá vrstva lesní hrabanky s občasným výskytem plochých vyzdívacích kamenů; 2 – šedohnědý půdní horizont vzniklý po zániku hradu tvořený rozvlečenými svahovými sedimenty s ostrohrannými úlomky svorů do 25 cm v agregátně se rozpadající prachovité zemině s menším podílem hrubě písčité svorové zvětraliny, téměř bez nálezů; 3 – mírně zvlněný černo-šedý prachový či jemně písčité kulturní horizont I s ostrohrannými úlomky svorů do 10 cm a světle písčitémi proplásky; mnohočetné nálezy keramiky, železných předmětů a zvířecích kostí; 4 – bělavě šedá jemně písčité homogenní vrstva kulturního horizontu II, místy silně provápnělá s četnými vápennými konkréscemi a drobnými úlomky vápence, občasné nálezy; 5 – původní skalní osypy; suťové sedimenty zvětralinového pláště, zastoupené menšími ostrohrannými úlomky svorů do 10 cm; 6 – podložní svory. Autor M. Korbička.

Fig. 7. Pyšolec. Cross-section of the slope. 1 – a black-grey loose layer of forest sward with a large proportion of humus and the occasional occurrence of flat masonry stones; 2 – grey-brown soil horizon formed after the castle's abandonment, formed by spread slope sediments with sharp-edged fragments of clasts up to 25 cm in aggregately disintegrating silty soil with a smaller proportion of coarse sandy clast weathering, almost without finds; 3 – slightly undulating black-grey silty or fine sandy cultural horizon I with sharp-edged clasts up to 10 cm and light sandy clastic bands; multiple finds of ceramics, iron objects and animal bones; 4 – whitish-grey fine sandy homogeneous layer of cultural horizon II, in places strongly calcified with numerous lime concretions and small fragments of limestone, occasional finds; 5 – original rock scree, detrital sediments of the weathered mantle, represented by smaller sharp-edged fragments of schists up to 10 cm; 6 – underlying schists. Author M. Korbička.

skupiny a třídy včetně základní charakteristiky podle běžně používaných kritérií (Čapek, Těsnohlídková 2020, 39–60). Kvantifikace byla prováděna počtem fragmentů. Sledována byla fragmentarizace souboru s ohledem na interpretaci nálezové situace. Morfologie byla popsána klasicky, metricky byly měřeny základní údaje (Procházka, Peška 2007, 268–270; Čapek et al. 2022, 238–280). Pro Českomoravskou vrchovinu existuje ustálený typář okrajů pouze pro 13. století a první polovinu 14. století, nikoli pro pozdní středověk, který byl v souboru také zastoupen. Časové horizonty v souboru není možné ostře oddělit, proto byl vytvořen speciální typář okrajů pro lokalitu na základě zmíněného a obecně používaných typářů (Procházka, Peška 2007, 248–261; Čapek, Těsnohlídková 2020, 86–97; Těsnohlídková 2022, 81–82). Výzdoba byla popisována slovně. Technologická analýza proběhla pomocí systému rozšířené deskripce technologických znaků (Těsnohlídková 2022, 91–107). Při zpracování byly zohledněny metody použité ke zpracování keramiky z blízkých hradů Aueršperka a Zubštejna s cílem umožnit vzájemné porovnání souborů (Macholdová 2013, 53–89).

7.2 Základní charakteristika keramického souboru

Hlavní výzkumné otázky se týkaly především obecné charakteristiky souboru, možností vytvoření chronologických horizontů a časového vymezení existence hradu, především jeho počátku ve srovnání s písemnými prameny. Dalším cílem bylo zasazení souboru do rámce okolní keramické produkce v regionu Českomoravské vrchoviny a možný příspěvek ke stanovení obecných tendencí vývoje regionální keramiky a vnějších vlivů na její formování. První rozsáhlejší zpracovaný soubor z lokality by mohl také přispět ke stanovení výzkumných otázek pro budoucí petrografickou a chemickou analýzu keramiky a napomoci efektivnímu výběru vzorků pro její realizaci.

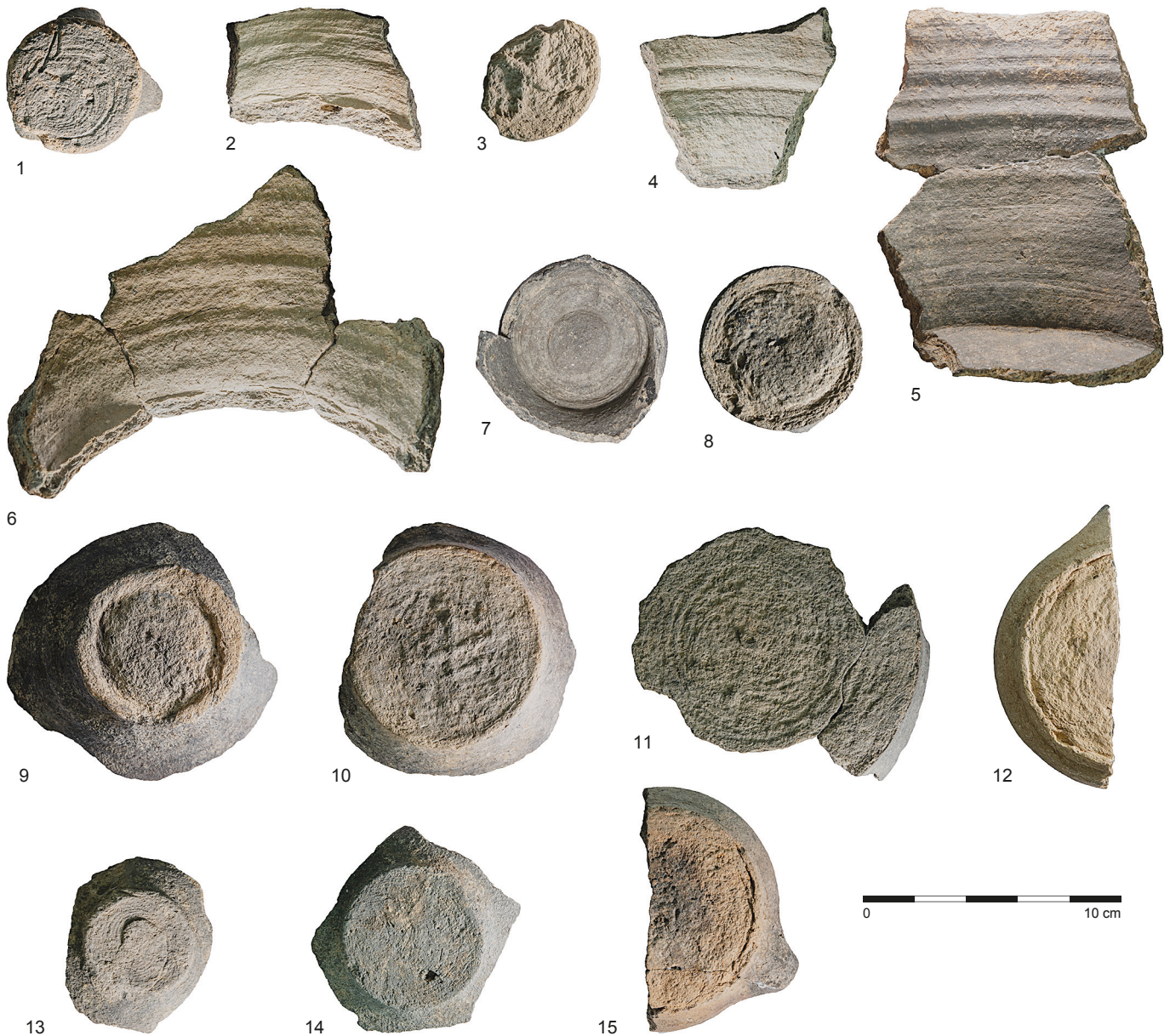
Soubor ze sondážního výzkumu je tvořen 966 fragmenty kuchyňské a stolní keramiky (obr. 8–15). Z toho 44 % představují fragmenty s plochou 3–6 cm² a 43 % s plochou 6–9 cm². Dalších 10 % fragmentů bylo o ploše 10–12 cm². Pouze 2 % patřila nejmenším fragmentům do 3 cm² a 1 % fragmentům větším než 12 cm².

Část z nich bylo možné slepit, nejčastěji šlo o 2–3 k sobě náležející fragmenty. V sedmi případech byl zjištěn celý profil nádoby, kromě jednoho hrnce rekonstruovaného z 23 fragmentů šlo o drobné tvary zvonovitých poklic a kahanů. Soubor tak odpovídá nálezové situaci, tj. svahovým vrstvám pod vlastním hradním areálem.

Chronologicky lze na základě nálezové situace předpokládat, že soubor pochází z celé doby existence hradu, kdy jde o nálezy kumulované postupným narušováním archeologických situací uložených výše, působením převážně přírodních procesů. Nálezová situace, ze které soubor pochází, obsahovala dvě podobné vrstvy, ale vzhledem ke slepitelnosti fragmentů napříč vrstvami a stejné základní charakteristice náplně obou vrstev byl nálezový soubor vyhodnocován jako jeden celek.

Kromě kuchyňské a stolní keramiky se v souboru nacházelo několik fragmentů kamnářské a stavební keramiky, především torzo komorového kachle o výšce 135 mm, okrové až cihlové barvy (obr. 16). Kachlům náleželo ještě sedm menších i větších částí okrajů a tři fragmenty výdutí. Stavební keramiku doplňuje ještě několik fragmentů obloukové střešní krytiny (6 ks), u jejichž složení je na první pohled patrná kombinace slídy i písku. Charakteristický je záměrně zdrsňený povrch z vnitřní strany a hladký povrch ze strany vnější.

Ze starších keramických nálezů z lokality pochází jedna celá nádoba označená jako náhodný nález z 90. let 20. století. Měla být nalezena asi 10 cm pod povrchem u severního pilíře. Nádoba byla zpracována v diplomové práci M. Macholdové, která uvádí, že jde o hrnec datovaný do 15. století. Má být z hrubozrnné písčité hmoty, obtáčený z válků a s oxidačním přezahem povrchu. Uvádí se výška 137 mm, průměr okraje a maximální výduti v intervalu 120–140 mm, průměr dna se pohyboval mezi 80–100 mm. Okraj byl určen jako vnější i zevnitř prožlabené okružní s oblou horní hranou a ostatními ostrými hranami. Hrnec byl bez výzdoby (Macholdová 2013, 90–92, 102, 103, 109, 110, 113, 116–118, 132). V diplomové práci L. Poláčka (1985, 75–76) bylo publikováno 22 fragmentů keramiky z blíže nedatovaného povrchového sběru, které se později nepodařilo dohledat (Macholdová 2013, 90–91).

Obr. 8. Pyšolec. Fotodokumentace vybraných technologických stop na keramických fragmentech napříč keramickými třídami. Foto M. Košťál.

Fig. 8. Pyšolec. Detailed photo documentation of selected technological marks on pottery sherds across the ceramic classes. Photo by M. Košťál.

7.3 Keramické skupiny a třídy

Keramický soubor je tvořen fragmenty slídové (52 %), písčité (42 %) a grafitové (6 %) keramiky. V rámci písčitého zboží je zastoupena keramika zakuřovaná (37 %), redukční (4 %), glazovaná (1 %) a oxidační (méně než 1 %). Podrobnější charakteristika umožnila vyčlenit 13 keramických tříd (KT) definovaných složením keramické hmoty a vlastnostmi výpalu. Ty byly konfrontovány se zvláště sledovanými stopami po formování (tab. 1; graf 1).

Slídové třídy byly definovány tři. Nejpočetnější z nich je S1 (29 % souboru) – středně zrnitá keramika se středním množstvím zrníček slídy (okolo 1 mm), charakteristická tmavým střepelem a v části případů oxidačním přežahem povrchu okrových, načervenalých či nahnědlých odstínů. Další keramická třída SZ1 (12 %) jí odpovídá složením hmoty, ale v závěru výpalu došlo k zakuřování povrchu v redukčním prostředí. Třetí třída S2 (10 %) obsahuje spíše šupinky slídy (okolo 2 mm) a výpal byl převážně redukční či smíšený s pozůstatky tmavého jádra či sendvičovým efektem.

Nejpočetnější keramickou třídou je PZ2 (graf 1; viz níže tab. 4–7). Tato písčité zakuřovaná keramika charakteristická

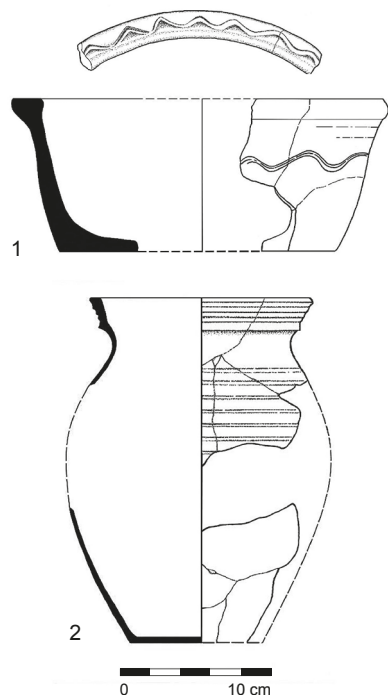
světlou, spíše jemnější hmotou s malou až střední příměsí slídy, tvoří 31 % souboru. Další písčité třídy jsou zastoupeny výrazně méně. Část keramiky má stejné vlastnosti jako PZ2, ale na lomu je patrný zbytek tmavého jádra; vyčleněna byla jako třída PZ1 (4 %). V souboru se dále nachází 3 % fragmentů jemné keramiky smíšeného výpalu (PJ2). Část zakuřované keramiky je z jemné až velmi jemné hmoty a nese stopy tvrdého výpalu, který se projevuje na poklep zvonivým střepelem (PZ3, 2 %). Zhruba 1 % fragmentů oxidačního až smíšeného výpalu je opatřeno glazurou (PG1). Kolem 0,5 % zastoupení mají jemnozrná keramika s tmavým jádrem bez zakuřovaného povrchu (PJ1) a oxidační keramika (PO).

Z keramiky s obsahem grafitu se setkáme se zbožím s jemným grafitem (G1; 3 %) a s hrubými grafitovými zrny (G2; 2 %). Obě třídy obsahují grafit včetně makroskopicky patrných zrn, jejich výpal je redukční s možným oxidačním přežahem povrchu. Liší se tím, že u jemné je hmota kompaktnější a lépe zpracovaná. Zvláštní kategorii představují zásobnice (Zas) zastoupené pouze 1 %.

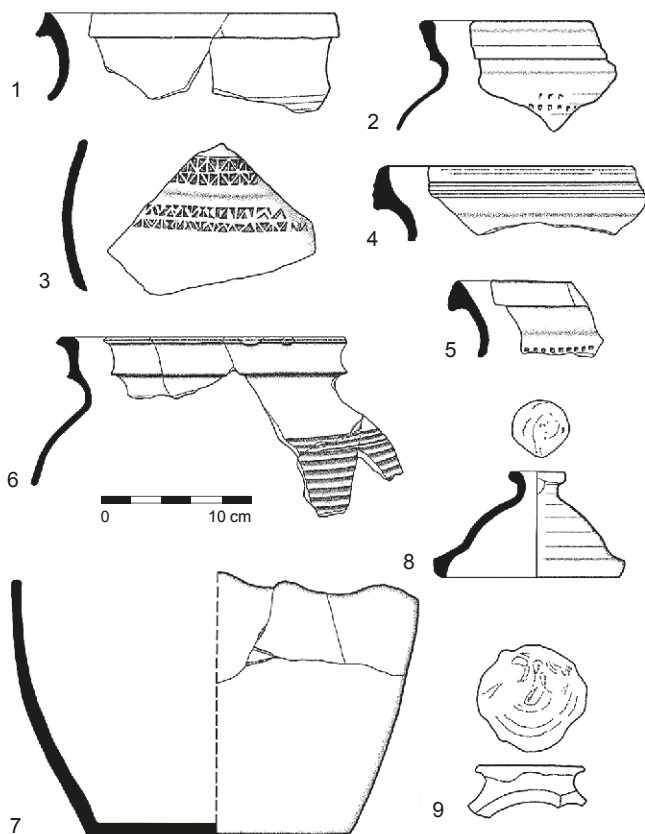
Obr. 9. Pyšolec. Fotografie dochovaných torz nádob: 1 – rekonstruovaný hrnec (KT G1); 2, 3 – hrnce (KT PZ2); 4–6 – mísy (4 – KT S2, 5 – KT J1, 6 – KT G2). KT = keramická třída. Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Foto M. Korbičková.

Fig. 9. Pyšolec. Photographs of preserved pottery fragments: 1 – reconstructed pot (CC G1); 2, 3 – pots (CC G1); 4–6 – bowls (4 – CC S2, 5 – CC J1, 6 – CC G2). CC = ceramic class. Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Photo by M. Korbičková.

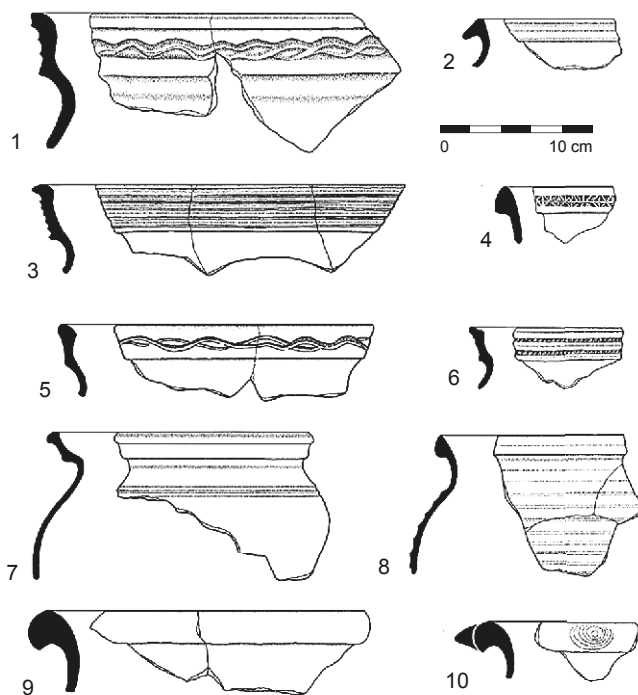
Obr. 10. Pyšolec. Grafitová keramika: 1 – mísa (KT G2); 2 – hrnec (KT G1). Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Kresba M. Korbičková.

Fig. 10. Pyšolec. Graphite pottery: 1 – bowl (CC G2); 2 – pot (CC G1). Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Drawing by M. Korbičková.

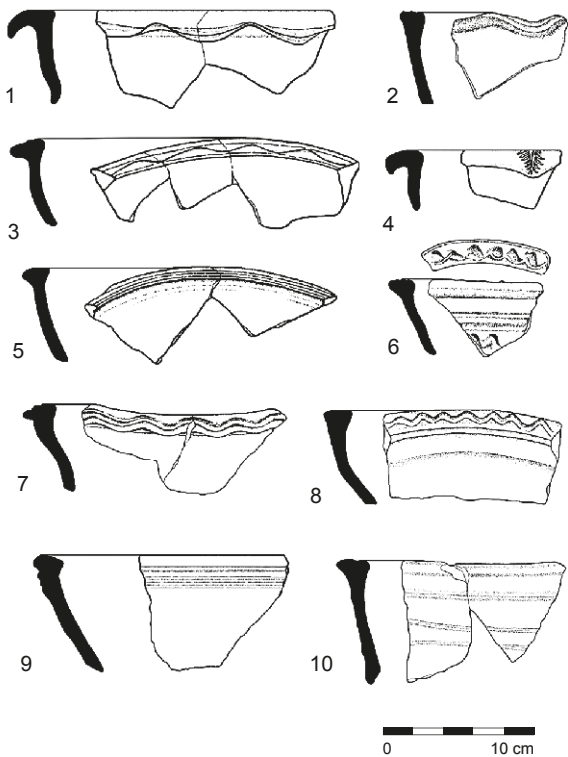
Obr. 11. Pyšolec. Písčitá a zakuřovaná keramika: 1–7 – hrnce (1–3, 5–7 KT PZ1, 4 KT PZ2); 8, 9 – pokličky (KT PZ2). Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Kresba M. Korbičková.

Fig. 11. Pyšolec. Sandy pottery: 1–7 pots (1–3, 5–7 CC PZ1, 4 CC PZ2); 8, 9 – lids (CC PZ1). Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Drawing by M. Korbičková.

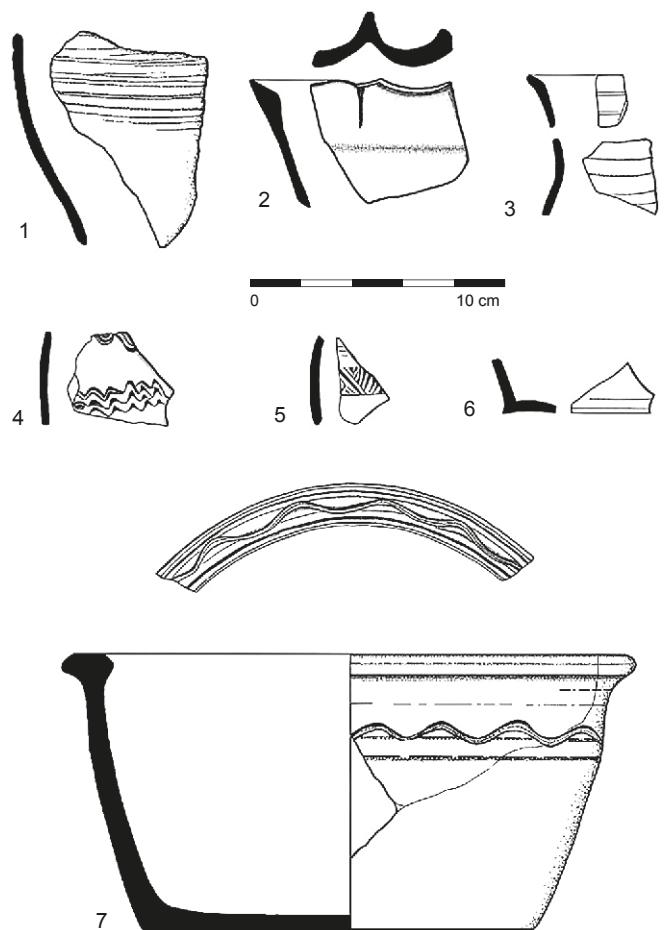

Obr. 12. Pyšolec. Slídová keramika: hrnce (1, 2, 8 – KT S2; 3 – KT SZ1; 4–7, 9, 10 – KT S1). Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Kresba M. Korbičková.

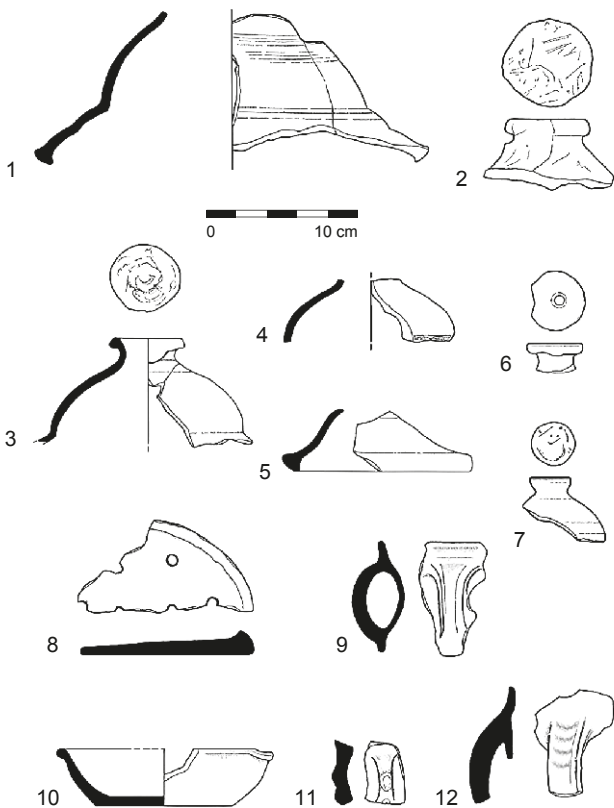
Fig. 12. Pyšolec. Mica pottery: pots (1, 2, 8 – CC S2; 3 – CC SZ1; 4–7, 9, 10 – CC S1). Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Drawing by M. Korbičková.

Obr. 13. Pyšolec. Slídková keramika: misky (1–6 – KT S1; 7, 8 – KT SZ1; 9, 10 – KT S2). Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Kresba M. Korbičková.
Fig. 13. Pyšolec. Mica pottery: bowls (1–6 – CC S1; 7, 8 – CC SZ1; 9, 10 – CC S2). Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Drawing by M. Korbičková.

Obr. 15. Pyšolec. Jemnozrná keramika: 1–6 – fragmenty pohárů (1 – KT J2; 2–5 – KT J1); 7 – mísa (KT J1). Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Kresba M. Korbičková.
Fig. 15. Pyšolec. Fine-grained pottery: 1–6 – cup fragments (1 – CC J2; 2–5 – CC J1); 7 – bowl (CC J1). Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Drawing by M. Korbičková.

Obr. 14. Pyšolec. Slídková keramika: 1–7 – poklice (1–3 – KT S1; 4 – KT S2; 5 – KT SZ1); 8 – cedník (KT SZ1); 9, 11, 12 – zdobená ouška (KT S1); 10 – kahánek (KT S1). Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Kresba M. Korbičková.
Fig. 14. Pyšolec. Mica pottery: 1–7 – lids (1–3 – CC S1; 4 – CC S2; 5 – CC SZ1); 8 – strainer (CC SZ1); 9, 11, 12 – decorated handles (CC S1); 10 – burner (CC S1). Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Drawing by M. Korbičková.

Obr. 16. Pyšolec. Fragment komorového kachle. Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Kresba M. Korbičková.
Fig. 16. Pyšolec. Fragment of a chamber stove tile. Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Drawing by M. Korbičková.

Keramikř třřda G1: Grafitovř jemnř	
Hmota	Střednř množství grafitu s makroskopicky patrnřmi zrny; přřirozenř přřmřs slřdy (velmi malř množství); střednř zrnitost; hmota je kompaktnř
Vřpal	Převřážnř oxidační přřezř jednoho nebo obou povrchř, mřže břt redukční; střednř tvrdř
Povrch	Hladkř až jemnř drsnř
Barva	Tmavř až střednř ředř; oxidační přřezř nejčastřji okrovř až tmavř hnřdř
Dalři	Tlouřtka stěn kolem 5 mm

Keramikř třřda G2: Grafitovř hrubř	
Hmota	Velkř množství grafitu s makroskopicky patrnřmi zrny; přřirozenř přřmřs slřdy (velmi malř množství); střednř zrnitost; hmota je mřlo kvalitnř zpracovřna, obsahuje řadu porř
Vřpal	Převřážnř redukční, mřže břt oxidační přřezř jednoho nebo obou povrchř; mřkkř
Povrch	Jemnř drsnř až krupičkovř
Barva	Tmavř až střednř ředř; oxidační přřezř nejčastřji okrovř až tmavř hnřdř
Dalři	Tlouřtka střepu kolem 10 mm

Keramikř třřda Zas: Zřsobilice	
Hmota	Střednř až velkř množství grafitu s makroskopicky patrnřmi zrny; přřirozenř přřmřs slřdy; hrubozrnř
Vřpal	Přřezř vnřjšřho povrchu
Povrch	Hladkř až jemnř drsnř; řasto vysokř abraze vřhledem ke grafitovř přřmřsi a charakteru vřpalu
Barva	Tmavř až střednř ředř; oxidační přřezř nejčastřji okrovř až tmavř hnřdř

Keramikř třřda PZ1: Zakuřovanř se sendviřovřm efektem	
Hmota	Bez grafitu; přřirozenř přřmřs slřdy; jemnř až střednř zrnitost
Vřpal	Zakuřovřnř; střednř tvrdost
Povrch	Hladkř až jemnř drsnř
Barva	Jadro – střednř ředř, povrch – tmavř ři střednř ředř; zakuřovřnř nemusř břt řplnř, přřechod mezi barevnřmi vrstvřmi plynulř až ostrř, mřže břt zbytek tmavřho jdra (vznřkř sendviřovř efekt)
Dalři	Vřzanř na technologii vytřřenř

Keramikř třřda PZ2: Zakuřovanř se svřtlou hmotou	
Hmota	Bez grafitu; přřirozenř přřmřs slřdy; jemnř až střednř zrnitost
Vřpal	Zakuřovřnř; střednř tvrdost
Povrch	Hladkř až jemnř drsnř
Barva	Jadro – krřmovř až svřtlř ředř; povrch – tmavř ředř, přřechod mezi barevnřmi vrstvřmi ostrř, mřže břt o odstřnř tmavři jdro (svřtlř ředř), mřže břt zakuřovřnř jen vnřjšř a vnřtřnř řastečné
Dalři	Vřzanř na technologii vytřřenř

Keramikř třřda PZ3: Zakuřovanř tvrdř leřtřnř	
Hmota	Bez grafitu; přřirozenř přřmřs slřdy; jemnř až velmi jemnř zrnitost
Vřpal	Zakuřovřnř, tvrdř
Povrch	Velmi hladkř, leřtřnř
Barva	Jadro – krřmovř až svřtlř ředř, povrch – tmavř ředř až černř, přřechod mezi barevnřmi vrstvřmi ostrř
Dalři	Vřzanř na technologii vytřřenř

Keramikř třřda PO: Oxidační	
Hmota	Bez grafitu; přřirozenř až zvřšenř přřmřs slřdy; jemnř až střednř zrnitost
Vřpal	Oxidační, střednř tvrdř
Povrch	Hladkř
Barva	Okrovř až břřovř

Keramikř třřda PGI: Glazovanř	
Hmota	Bez grafitu; přřirozenř přřmřs slřdy; jemnř až střednř zrnitost
Vřpal	Oxidační-smřšenř, střednř tvrdř až tvrdř
Povrch	Hladkř, glazura: vnřtřnř nebo oboustrannř
Barva	Střep – okrovř, odstřnř hnřdř, cihlovř řervenř; glazura – transparentnř svřtlř zelenř, odstřnř hnřdř

Keramikř třřda PJ1: Jemnozrnř s tmavřm jadem	
Hmota	Bez grafitu; přřirozenř přřmřs slřdy; jemnř zrnitost
Vřpal	Tmavř jadro
Povrch	Hladkř
Barva	Jadro – tmavř ředř, povrch – svřtlř ředř až břřovř, přřechod mezi barevnřmi vrstvřmi ostrř

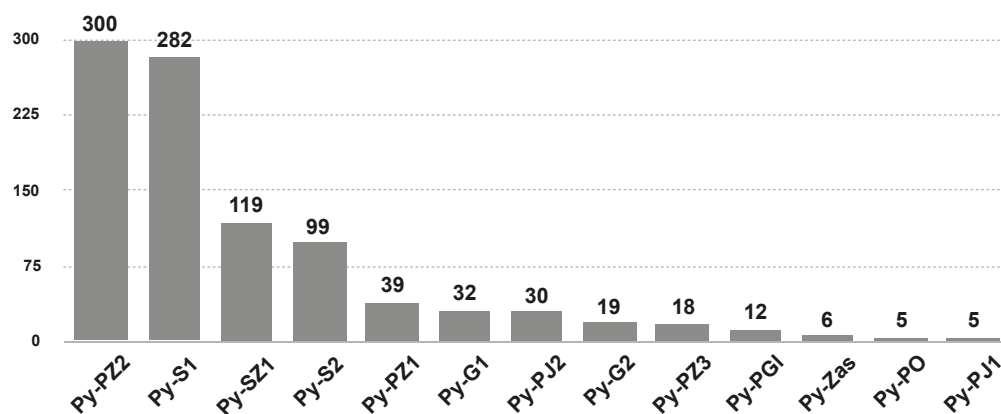
Keramikř třřda PJ2: Jemnozrnř smřřenř	
Hmota	Bez grafitu; střednř přřmřs velmi jemnř slřdy (zrnřčka); jemnř zrnitost
Vřpal	Redukční až smřšenř
Povrch	Velmi hladkř, koncentrace zrnřček slřdy
Barva	Střednř až tmavř hnřdř – střednř až tmavř ředř, mřže břt okrovř na řasti

Keramikř třřda S1: Slřdovř řernř	
Hmota	Malř množství grafitu nebo organickř uhlřk, střednř množství slřdy spřře zrnřčka, ojedinřlř řupinky (max. okolo 1 mm); střednř zrnitost
Vřpal	Redukční až smřšenř, mřže břt oxidační, zřvřrečná řaze střednř tvrdř
Povrch	Jemnř drsnř až krupičkovř
Barva	Tmavř ředř až řernř, povrch v přřpadř oxidačního přřezřu okrovř, dohnřdř, dočervenř

Keramikř třřda SZ1: Slřdovř zakuřovanř s jemnou slřdou	
Hmota	Bez grafitu; střednř až vřjšř množství jemnř slřdy (zrnřčka okolo 1 mm); střednř až jemnř zrnitost
Vřpal	Redukční – zakuřovanř, střednř tvrdř, mřže břt tmavř jadro nebo sendvič
Povrch	Hladkř
Barva	Svřtlř ředř, povrch střednř až tmavř ředř, mřže břt tmavř jadro

Keramikř třřda S2: Slřdovř s hrubou slřdou	
Hmota	Bez grafitu; střednř až velkř množství hrubř slřdy (zrnřčka okolo 2 mm); střednř zrnitost
Vřpal	Redukční, mohou břt stopy zakuřovřnř, střednř tvrdř
Povrch	Hladkř až jemnř drsnř
Barva	Často tmavř jadro, svřtlř až střednř ředř plřstř, povrch odstřnř ředř

Tab. 1. Přehled keramikř třřd zastoupenřch v keramikřm souboru z hradu Pyšolce.
Tab. 1. Ceramic classes in pottery from Pyšolec castle.

Graf 1. Zastoupenř keramikř třřd v souboru (počet fragmentř, charakteristika KT v textu nebo tab. 1).
Graph 1. Representation of ceramic classes (number of sherds, properties of pottery classes in text or Tab. 1).

7.4 Technologie

Nejvřzraznřjší přimřes v keramice je slřda. Mřže břt zastoupena ve velkřm množství řupinek ři zrnřcek nebo v malřm množství jako součást pısřitřho ostřřiva. Vzhledem k tomu, ře se hrad nachází v Āeskřm masivu, tvořenřm krystalinikem a prevariskřm paleozoikem, kde podloř tvoř metamorfity (dvojslřdnř svor a dvojslřdnř migmatit ař ortorula), lze zvřšenř vřskyt slřdy připsat loklnřmu podloř, a i velké množství slřdy by tak mohlo břt součástí lokln suroviny (GM online). Stejnř tak lze předpokládat přirozenř vřskyt pısřitř smřsi v keramickř hmotř. Keramika s obsahem grafitu v keramickř hmotř, kter v řirřm regionu obecnř vyznřv s 13. stoletřm, je na lokalitř zastoupena pouze 6 %, přičemř polovinu fragmentř představují zásobnice a hrubř fragmenty zsobnicovřch hrcř.

Formování bylo vyhodnoceno v rámci keramickřch skupin. Jednotlivř třřdy v rámci svřch skupin obsahovaly shodnou řklu znakř. U nřkterřch třřd nebyl k dispozici dostatečně poĀetnř vzorek. Pro komplexnřjší analřzu je do vyhodnocen zahrnuto nřkolik mlo celřch a torzlnř dochovanřch ndob i velkřch fragmentř.

U slřdovř keramiky se vyskytovaly stopy po papilrnřch liniřch ři drřky po jemnřm nástroji společnř s doklady prstencř. Pro komplexnřjší analřzu je do vyhodnocen zahrnuto nřkolik mlo celřch a torzlnř dochovanřch ndob i velkřch fragmentř. U slřdovř keramiky pomřrně řpatnř Āitelnř, a nebylo mořnř jej jednoznaĀnř interpretovat. Doklady svřdĀ o zapojen rychlř rotace, není ale jasnř, zda jsou stěny formovány z jednoho kusu, ři z vlkř. U zakuřovanř keramiky byly dolořeny prstence a otisky papilrnřch liniř, stěna nad dnem je mřrně zesřlen oproti zbytku třla (obr. 8: 6). Využití rotace při jejřm formování bylo patrnř velmi pokroĀilř, u nřkterřch kusř lze mluvit s velkou pravdřpodobnost o vytcen. Technologicky se takjev jako vyspřejřší. Āitelnřjší znaky byly na pomřrně dobrř dochovanřch stěnach misek nleřejřch slřdovřm a zakuřovanřm třřdm, kde lze mluvit spřše o prstencřch. U mřenř zastoupenřch třřd PG1 a PJ2 lze dolořit vytcen. Fragmenty obou grafitovřch keramickřch třřd nesou stejnř stopy po formování, jde o vřskyt nejednoznaĀnřch depresř/prstencř. NejednoznaĀnř interpretace je zpřsobena náchylností grafitovřho povrchu k abrazi. V nřkolika přřpadech bylo mořnř urĀit deprese, tedy jednoznaĀnř užit vlkř, dle otisky papilrnřch liniř.

Dna poskytl nřkolik rřznřch stop. U kahanř a na řchytkch poklice se lze setkat se stopami odřřznut strunou (obr. 10: 1; 11: 9; 14: 3). Na třchto drobnřch tvarech se odřřzvn objevuje dřřve neř na velkřch nádobách (Sedlckov 2020, 57). U kahanř se zrovenř vyskytují stopy přehnutřho kraje dna, kter dokládají postupnř sejmut z otoĀnř podlořky (obr. 8: 12, 15). Na dnech ndob se u vřch třř skupin setkáme v ploře s jemnou podsřpkou a na okrajřch se stopami po upevněn hmoty ři jejřm přehrnut, přřp. efektem vlořenřho dna (obr. 8: 8, 9, 12). U třřd S1 a S2 se ojedinnř objeví na dnř znaĀka – motiv křřřku ři kola dřenřho přřĀkami na Ātvrtiny (obr. 8: 3, 10). U SZ1 se v jednom přřpadě dochoval otisk dřevnř desky.

V technologii vřpalu převařuje zakuřovn (49 %). Tato keramika byla plena v hrcřřskř peci s postupnřm nrřstem teplot se zvřreĀnřm uzavřenm. Jde o typ vřpalu s řizenřm přubřhem. Větřina zakuřovanř keramiky by mřla nleřet snad ař pokroĀilřmu 14. stolet a do přubřhu 15. stolet. Zakuřovn zcela převařuje u pısřitřch keramickřch třřd, kde se s nřm setkáme na 87 % fragmentř. Druhřm nejĀastřjřm je redukĀn vřpal s tma-vřm střepem, oxidaĀnřm přřzhem povrchu ři tmavřm jádrem, v nřkterřch přřpadech hraniĀicř se smřřenřm vřpalem (46 %). Ten je charakteristickř pro 13. a prvn polovinu 14. stolet. Tento vřpal převařuje u slřdovř keramiky, a to v 76 %, a zcela dominuje u grafitovř keramiky. Keramika s převahou oxidaĀn atmosfery je v souboru obsařena minimlnř (5 %). Patří k ní pouze pısřit

keramika. Povrchov řprava se objevila jen na glazovanř keramice (KT PGI).

7.5 Pouřivn a archeologizace nádob

V nřkolika přřpadech se dochovaly stopy související s pouřivnm ndob. U hrcř. byly dolořeny organickř zuhelnatřlř zbytky na vnitřnřch stěnach ři na vnitřn Āast okraje. Na vřlevkch kahanř bylo přřtomno typickř oĀazen. Devřt fragmentř bylo sekundrnř využito – dokladem jsou jejich umřle obrouřenř hrany. Interpretace využití třchto tzv. hrcřřskřch Āepel jsou rřznř (Varadzin 2010, 20–21). řlo o fragmenty slřdovřch keramickřch třřd (takř jako KT).

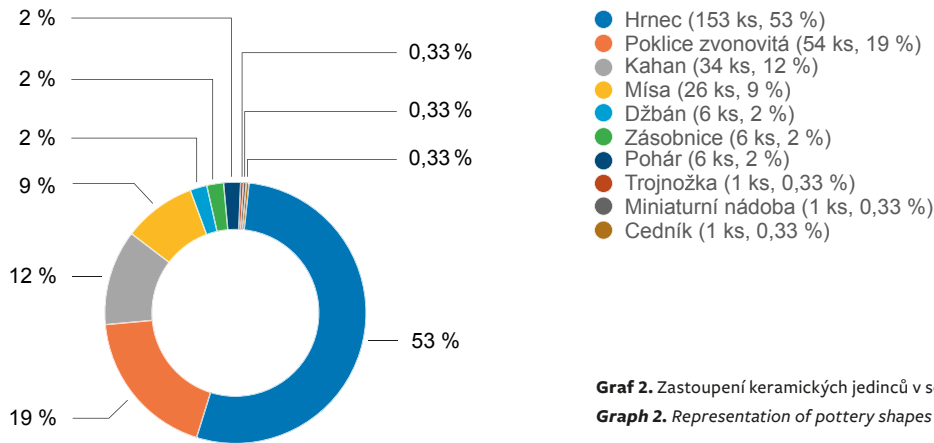
Za stopy související a archeologizc a postdepozicnmi procesy lze považovat pomřrně vysokou fragmentaci i znaĀnou abrazi povrchu a lomř u nřkterřch fragmentř grafitovř a ve vřtřm množství takř slřdovř keramiky. Slepitelnost vřznamnřch Āast ndob předevřm u menřch tvarř, jako jsou misky, poklice ři kahan, dokládá, ře ve vrstvř jsou zastoupena velk torza ři celř ndoby a lze tak předpokládat, ře se sem keramika dostala nejpravdřpodobnřji v sekundrnřm ulořen.

7.6 Keramickř tvary

V souboru bylo identifikováno deset keramickřch tvarř. Stranou ponecháváme tzv. hrcřřskř Āepel vzniklř sekundrnř a zmřeně vřře. Po slepen fragmentř byl tvar urĀen v 284 přřpadech. Přes polovinu souboru tvořily hrcě (153 ks; obr. 9: 1–3; 10: 2; 11: 1–7; 12), zhruba pětinu poklice (54 ks; obr. 11: 8–9; 14: 1–7). Pomřrně poĀetnř byly zastoupeny takř fragmenty kahanř (34 ks; obr. 14: 10) a mřs (26 ks; obr. 9: 4–6; 10: 1; 13; 15: 7). Nřkolika kusy byly dolořeny dřzbny, zásobnice ři zsobnicovř hrcě. Pouze řesti kusy byly dolořeny pohry a po jednom fragmentu pocházelo z trojnořky, miniaturní nádobky a cednřku (graf 2; obr. 14: 8). Lze předpokládat, ře řivotnost kuchyřskř keramiky byla vřzraznř niřřjř neř u stolnřho zboř, i tak lze konstatovat, ře svřm slořenm soubor odkazuje spřše na kuchyřskř a provozní přstřed hradu. Podřl drobnřjřch tvarř, jako jsou poklice, kahan, ale i mřsy, je patrnř navřřen tm, ře jejich fragmentarizc vzniká mřeně atypickř kusř, kter jsou řazen do kategorie neurĀeno (na rozdřl od hrcř. ři dřzbnř).

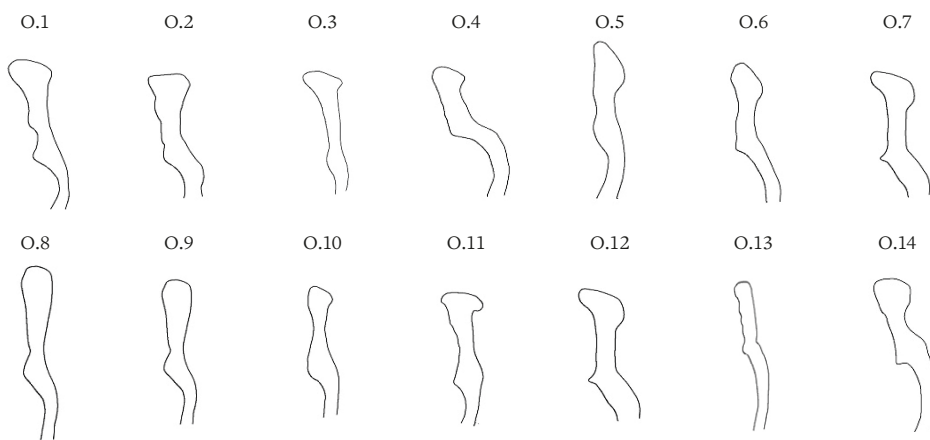
UrĀeno bylo 153 okrajř hrcř. (tab. 2). Z toho bylo mořnř 105 přřřadit k okruřm (třmřř 70 %). NejpoĀetnřjř slřdovř keramika (109 okrajř) byla zastoupena 79 % okruřmi, 10 % přehnutřch okrajř, po 5 % střechovitřch a řřmsovitřch okrajř a 1 % vzhřru vytařenřch. Pısřit keramika zahrnovala 34 okrajř hrcř.: 38 % představovala okruřř, 26 % střechovitř okraje a po 18 % přehnutřch a řřmsovitřch. řest grafitovřch okrajř bylo urĀeno jako okruřř. Okraje dalřch typř ndob byly sestaveny do tabulky, aby bylo mořnř je v budoucnu pouřit k dalřmu srovnn (tab. 3). Pestřejř řkla okrajř by mohla břt u slřdovř keramiky neř u pısřitřho materilu. Pro podrobnřjší analřzu není vzorek dostateĀnř velkř.

řkla dochovanř vřzdoby je pomřrně chud. V deseti přřpadech se na okrajřch ři plecřch hrcř objevily řlbky, jde převznř o vřdutř hrcř. KT PZ2, G1 a S1, v 5 přřpadech rdělko na plecřch hrcř. ři dřzbnř (KT PZ2, PO, S1) a dvakřt kombinace řlbku a vlnovky (např. obr. 11: 1–5; 12: 1–8). Z plastickř vřzdoby se na jednom okraji nacházel vřĀnřlek, kter byl spřše funkĀnřm prvkem pro lepř manipulaci s nádobou (obr. 12: 10). Bohatř vřzdoba se vyskytovala na mřsch, předevřm na horní ploře jejich okrajř, přřp. i na třlech, zpravidla v horní polovině. Jde o rytou vřzdobu vlnovek, rřh a jejich kombinc, ojedinnř plastickou vlnici ři motiv vřtviĀky na vřĀnřlku (obr. 9: 5, 6; 10: 1; 13: 1–10). Nřkolik fragmentř pohrř bylo zdobeno řlbky, vlnicemi ři rdřlkem (obr. 15: 1, 3–6).

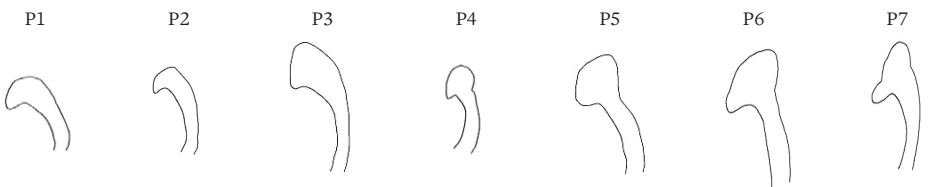

Graf 2. Zastoupení keramických jedinců v souboru (po slepení fragment).
Graph 2. Representation of pottery shapes (sherds after glued together).

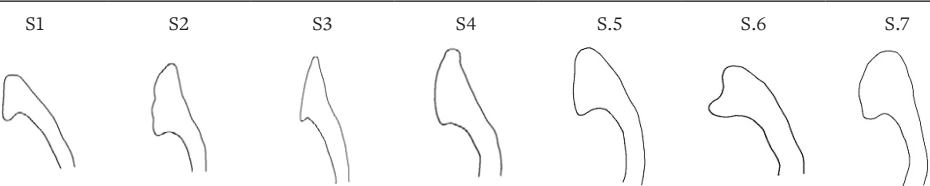
Okružní – 1. skupina

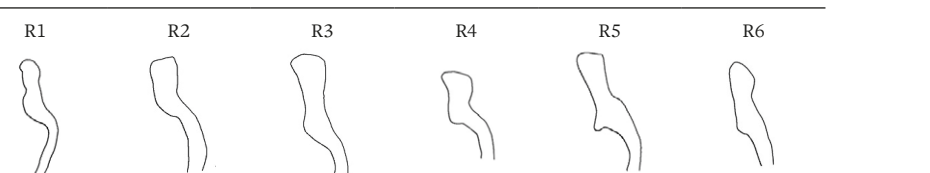
Přehnuté

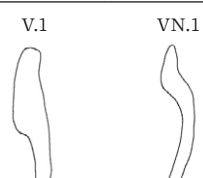
Střechovité

Římsovité

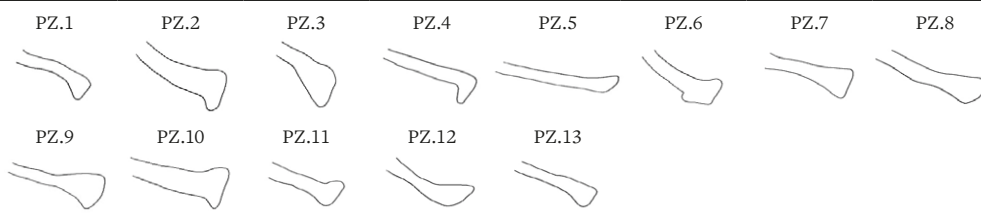

Vytažené, vytažené nízké, zavinuté

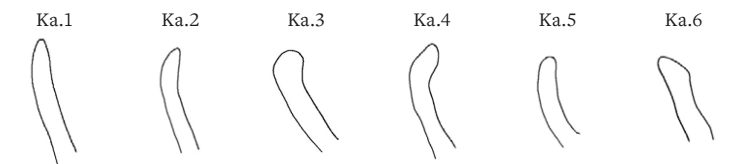

Tab. 2. Typář okrajů hrnců.
Tab. 2. Types of pots rims.

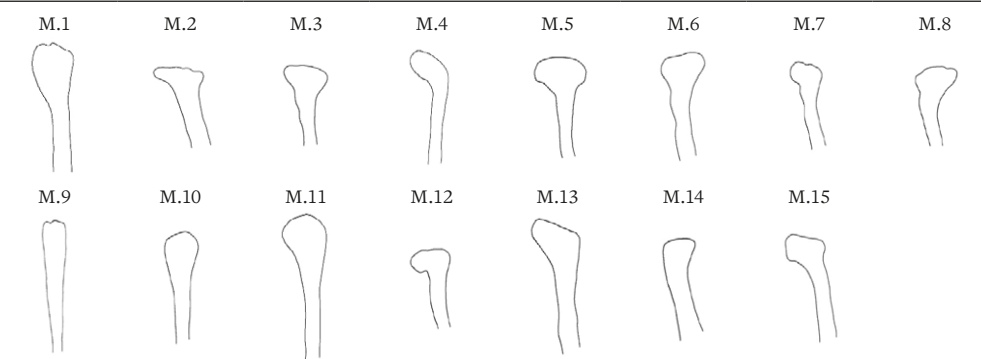
Poklice zvonovité

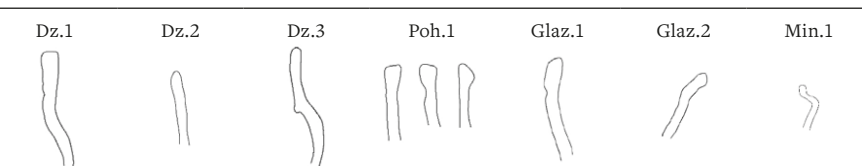
Kahany

Mísy

Džbány, poháry, neurčené glazované tvary a miniaturní nádoba

Tab. 3. Typář okrajů dalších nádob.
Tab. 3. Rimps types of other vessels.

Metrických údajů poskytuje soubor jen málo, přesnější charakteristika rozměrů nádob není možná vzhledem k vysoké fragmentárnosti souboru. Nejčastěji měřitelným údajem u hrnců byl průměr okraje. Ten se pohyboval v rozmezí 120–240 mm, nejčastěji mezi 180 a 220 mm.

7.7 Morfologie keramických skupin

Sledováno bylo zastoupení tvarů keramiky a jejich vlastností v rámci keramických tříd a skupin (tab. 4–7). Slídová keramika pravděpodobně pokrývá celou dobu existence hradu. Zastoupení početnějších tvarů odpovídá celkovému keramickému spektru na lokalitě – u slídové keramiky převažují hrnce, poté zvonovité poklice, kahany a mísy, několika kusy je doložen džbán a jedním fragmentem patrně cedník (tab. 4; obr. 12–14). Slídové keramice náleží také osm kusů hrncířských čepelí (viz výše). Nejpočetnější skupina keramiky na lokalitě je tvořena převážně fragmenty hrnců. Okružím slídnatých hrnců jsou zdobena vlnicemi, žlábký a ojedinele rádečkem (obr. 12: 1–6). Dochované okraje mís mají zdobené předešším horní plochy (obr. 13: 1–10). Zvonovité poklice měly průměr 180–240 mm a jejich držadla nesla stopy po podsýpce i odřezání (obr. 14: 1–7). Měřitelný průměr okraje džbánu patřil jedinci o průměru 170 mm. Kahany měly průměr okolo 100 mm (obr. 14: 10).

Zakuřovaná keramika se světlým střepem včetně malého podílu střepů se sendvičovým efektem je zastoupena hrnci, mísami,

zvonovitými poklicemi, kahany, džbány či miniaturní nádobou. Sendvičový efekt se u zakuřované keramiky častěji objevuje u drobnějších tvarů, jako je kahan, zvonovitá poklička, miniaturní nádoba, dále u džbánu (tab. 5). Chronologicky může toto zboží pokrývat celou dobu předpokládané existence hradu. Nejkompletnějším tvarem této skupiny je hrnec vejčitého tvaru, dochovaný ve dvou neslepitelných částech (KT PZ1; obr. 9: 3; 11: 6–7). Hrnec byl vysoký 300 mm, s průměrem okraje ve formě okruží 190 mm a dna 120 mm. Plece byly zdobený několika žlábký. Ze složitějších výzdobných motivů se setkáme s obdélníkovým či trojúhelníkovým rádečkem (obr. 11: 2, 3, 5). Dochované fragmenty mís jsou zdobené rytými žlábký pod okrajem. Pokličky mohou nést stopy po odříznutí na držadle, kompletněji dochovaný tvar má průměr 130 mm (obr. 11: 8; 14: 1). Džbán měl průměr okraje 140 mm. Jediným okrajem o průměru 80 mm je zastoupena miniaturní nádoba s výduťí zdobenou žlábký.

Jemnozrnne písčité zboží dvou tříd KT PJ1 a KT PJ2, navzájem odlišných podobou písčitého ostřiva, náleželo stolní keramice (obr. 15). Určeno bylo několik fragmentů pohárů (obr. 15: 1, 2), dále pohár či džbán (obr. 15: 3), mísa (obr. 15: 7) a ve dvou případech zvonovité poklice (tab. 6). V případě pohárů jde o poměrně tenkostěnné zboží (tloušťka výduť 1–2 mm). Jeden z nich je zdoben spirálovitými jemně rytými žlábký připomínajícími svojí charakteristikou brněnský pohár (obr. 15: 1). Od tohoto tvaru jej však odlišuje méně dokonalý výpal. Další část

KT/tvar nádoby	Hrnc	Mísa	Poklice zvonovitá	Kahan	Džbán	Cedník
Py-S1	82	12	36	5	1	
Py-SZ1	20	4	6	9	2	1
Py-S2	12	3	3	8		
	114	19	45	22	3	1

Tab. 4. Keramické tvary v rámci slídových keramických tříd.

Tab. 4. Shapes of pottery vessels from mica clay.

KT/tvar nádoby	Hrnc	Mísa	Poklice zvonovitá	Kahan	Džbán	Miniaturní nádoba
Py-PZ1	1	1	3	6	3	1
Py-PZ2	32	4	2	5		

Tab. 5. Keramické tvary v rámci zakuřovaných písčítých keramických tříd.

Tab. 5. Shapes of pottery vessels from blask surface sandy clay.

KT/tvar nádoby	Hrnc	Poklice zvonovitá	Pohár	Pohár/džbán	Trojnožka	Kahan	Mísa
Py-PJ1		1	5				
Py-PJ2		1		1			1
Py-GL					1		
Py-PO	1	2					1

Tab. 6. Keramické tvary dalších písčítých keramických tříd včetně glazované keramiky.

Tab. 6. Shapes of pottery vessels from sandy clay include glaze pottery.

KT/tvar nádoby	Hrnc	Mísa	Zásobnice
Py-G1	3		
Py-G2	2	1	
Py-Zas			6

Tab. 7. Keramické tvary v rámci grafitové keramiky.

Tab. 7. Shapes of pottery vessels from clay with graphite.

poháru světle šedé barvy pochází z tvaru s hrdlem tvarovaným do čtyř laloků (obr. 15: 2). Mísa přiřazená k jemnozrnné keramice byla zdobena rytou vlnicí v kombinaci se žlábkem na těle i na horní straně okraje (obr. 15: 7). Průměr okraje nádoby dosahuje 220 mm, výška 90 mm a průměr dna 160 mm. Jedna z poklic měla průměr 120 mm a stopy po odříznutí na držadle. Určený glazovaný fragment písčité keramiky patřil trojnožce (tab. 6).

V rámci písčité oxidační keramiky byly určeny hrnc, kahan a dva fragmenty zvonovitých poklic. Vzhledem k velmi slabému zastoupení na lokalitě lze předpokládat, že písčité oxidační keramika zahrnuje spíše sekundárně přepálené, zoxidované fragmenty.

U grafitové keramiky, která patrně představuje nejstarší složku keramického souboru datovatelnou od konce 13. století až do první poloviny 14. století, bylo určeno pět kusů hrnců a jedna mísa (tab. 7). Těchto několik fragmentů by mohlo být spíše starší intruzí v nálezu celku. Šest fragmentů grafitových zásobnic či zásobnicových hrnců nelze chronologicky ukotvit, s těmito tvary charakterizovanými grafitovou příměsí se setkáváme po celý vrcholný a pozdní středověk i později (tab. 7). Obecně se v regionu setkáme s grafitovou keramikou déle než jinde, J. Doležel (1998, 313) zde vymezil i grafitové zboží s odřežávanými dny, datované do druhé poloviny 15. století.

Nejkompletněji byl dochován hrnc grafitové KT G1 s okrajem H1 a výzdobou tří žlábků na okraji a osmi na výduti; byl vyroben patrně technikou profilujícího obtáčení z válek (obr. 9: 1; 10: 2). Na vnitřní straně těla se nacházejí stopy depresí a na dně doklady podsýpky. Vysoký byl zhruba 215 mm. Průměr okraje

byl 160 mm, průměr hrdla, které se nacházelo 185 mm vysoko, činil 130 mm. Maximální výduť o průměru 210 mm byla ve výšce 110 mm, tedy zhruba v půlce výšky nádoby. Průměr dna byl 110 mm. Střep byl v porovnání s grafitovou keramikou v regionu poměrně subtilní, o tloušťce okolo 4 mm. Z větších fragmentů grafitové keramiky lze uvést ještě další grafitový hrnc o průměru okraje cca 200 mm a s římsovitým, šikmo vykloněným okrajem opatřeným výraznou spodní lištou (tab. 2 – typ R.3). K exemplářům grafitové keramiky náleží také část misky KT G2 s pravidelnou vlnicí po obvodu těla i na ploché hraně okraje. Průměr misky činí 260 mm, výška 100 mm, síla stěny 8 mm. Dno nádoby nese stopy podsýpky (obr. 9: 5; 10: 1).

7.8 Stav poznání keramiky v regionu

Ačkoli o komplexnějším poznání keramické produkce Českomoravské vrchoviny či západní Moravy lze hovořit nanejvýše pro 13. století, byly v posledních letech obecně zpracovány alespoň vývojové tendence keramické produkce v oblasti s přihlédnutím k okolním regionům (Sedláčková 2020, 11–20; Těsnohlídková 2021, 204–205; Čapek et al. 2022, 127–135).

Pro studium vývoje keramické produkce 13. a 14. století v oblasti horní Svratky jsou k dispozici především některé souborné kolekce keramiky z Aueršperka, Zubštejna a Pyšolce (Poláček 1990a, 407–411; 1992; Doležel 1998, 311–313; Macholdová 2013, 90–150). Keramické nálezy z Aueršperku publikovali již R. Nekuda a K. Reichertová (1968, 231–233). Na Bystřicku byla dále zpracována vrcholně středověká keramika z hornické aglomerace Havírna u Štěpánova, datovaná do 13. století (Doležel, Sadílek 2004, 58–64). Směrem k Novoměstsku lze přihlídnout k rozsáhlému a nově publikovanému souboru z hradu Skály u Jimramova (Belcredi 2022, 397–463).

Další publikované keramické soubory v dostupné vzdálenosti pocházejí z Tišnovska nacházejícího se asi 30 km jižně, a to např. z kláštera v Doubravníku (Staněk 2014), hrádku Čepička (Belcredi 1990) či hrádku v Újezdě u Tišnova (Poláček 1990b). Méně keramických souborů nabízejí severní části Českomoravské vrchoviny, nejrozsáhlejší pochází ze Žďáru nad Sázavou ze zaniklé původní lokace města v poloze Staré město, který chronologicky spadá do druhé poloviny 13. století (Těsnohlídková 2022).

Jihovýchodním a východním směrem od Pyšolce byly zpracovány drobné keramické soubory na Blanensku a Boskovicku, např. z Černé Hory (Procházka 2021), hradu a města Boskovic či hradu Blansek (Čapek et al. 2022, 160). V této oblasti se patrně od druhé poloviny 14. století etablovala výrazná hrnčířská centra fungující do novověku (Kunštát, Boskovice; Čapek et al. 2022, 160).

Ve zpracovaném souboru z Pyšolce se nacházelo 52 % slídové keramiky, 42 % písčité a 6 % grafitové keramiky. Vysoký výskyt slídové keramiky je charakteristický také pro Aueršperk a Zubštejn (Poláček 1990a, 409; Doležel 1998, 311; Macholdová 2013, 152–153). Slída pochází s velkou pravděpodobností z lokálních zdrojů.

Jistým relativně-chronologickým ukazatelem pro soubory z těchto tří hradů je grafit. Ten v oblasti Českomoravské vrchoviny i díky jeho místním zdrojům přežívá v keramice až do konce 13. století a místy se patrně objevuje ještě v souborech z první poloviny 14. století (Sedláčková 2020, 13; Čapek et al. 2022, 140). Zatímco na Aueršperku převažují grafitové keramické třídy, v zubštejnském souboru je grafitové příměsí méně (Doležel 1998, 311; Macholdová 2013, 107–109). Zpracovaný soubor z Pyšolce obsahuje grafitové keramiky pouze 6 %, což by mělo svědčit o jeho relativně mladším stáří, protože ale nejde o uzavřený nálezu celku, nelze se na základě toho vyjádřit k datování celého souboru.

Aueršperský soubor je datován do druhé poloviny 13. století a do 14. století. Tvořen je především hrnci a zásobnicemi,

dalří keramické tvary jako pohřr se vyskytují ojediněle. Z okrajř převařují řřmsovitě okraje a nepravř okruřř, vřzdoba převlřdř rytř – vlnice a řřlřbky (typologie podle Macholdovř 2013, 152; Polřřcek 1990a, 409). Odliřnř je soubor ze Zubřtejna, kde se objevují i lořtické pohřry, keramika zdobenř malovřnřm ři dna hrncř odřezřvanř strunou, kterř prozatřm neznřme z Auerřperkru ani Pyřolce. Odřezřvanř dna dokonce mřrně převařují nad tēmř s podsřpku. Nestratifikovřnř soubor patrně obsahuje keramiku 13.–15. stoletř (Macholdovř 2013, 152–153).

Vysokř podřl okruřř v souboru keramiky z Pyřolce ukazuje na souvislost s vřchodnř částř Āeskomoravskě vrchoviny a dřle s keramickřm okruhem střednř a severnř Moravy (Boskovicko a Kunřtřtsko). Keramika z lokality Zelenř Hora z druhě poloviny 13. stoletř ař pořřtku 30. let 14. stoletř zahrnuje zejmřna redukcně pālenně ředě zbořř s okrajř tvaru okruřř i vyhnutřm typy okrajř. Bezuchě hrnce zakončeně nahoře seřřznutřm okruřřm ři stře-chovitřm okrajř znřme takě z boskovickěho hradu z odpadnřho souvrstvř datovřněho do druhě poloviny 14. stoletř. Okruřř domi-nujř takě na hrncř z lokality Hřřdek v řřjezdě u Tiřnova z obdobř 14. a pořřtku 15. stoletř (Polřřcek 1990b; Sedlřřkovř 2020, 13; Prochřřzka 2021, 56–82; Āapek et al. 2022, 137–138, 160).

Nejlěpe dochovanř grafitovř hrnc z nařeho souboru (obr. 9: 1, 10: 2) mř ve svěm okrajř a profilaci analogie na Zubřtejně ři hradu Skřly a lze jej datovat do 14. stoletř (Endlicherovř, Belcredi 2006, 94). Charakteristickř je zlomek pohřru s řstřm tvarovanřm patrně do řtyřřlistu. Ty se objevují na poměrně řirokěm evropskěm řzemř po dlouhou dobu, u nřs se nejřastějř vyskytují v zřpadnřch Āechřch (Orna a kol. 2011, 44–45; Sedlřřkovř 2020, 87).

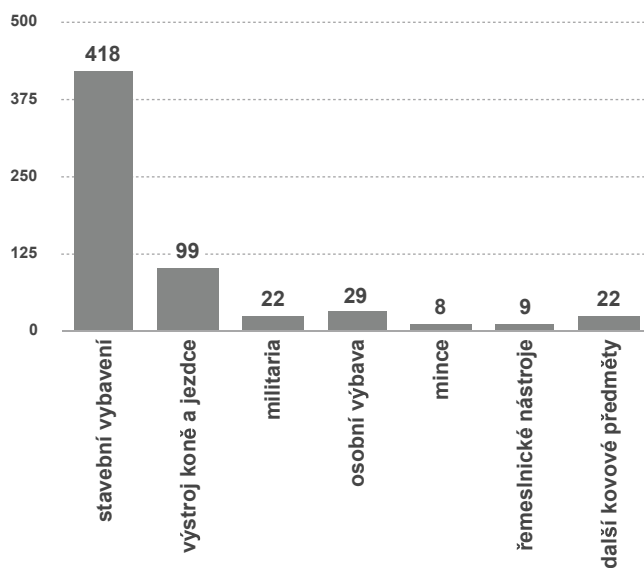
Na zřkladě spektra tvarř keramickřch nřdob a okrajř hrncř, dřle podřlu grafitovřch keramickřch třřid ři absenci odřezřvanřch den hrncř strunou lze hlavnř část souboru z Pyřolce datovat převřřně do druhě poloviny 14. stoletř ař pořřtku 15. stoletř. Obdobř 15. stoletř odpovřdř vřskyt rřdělka, ale i některě profilace mřs s vřrazně asymetricky vně vylořenřm okrajem (obr. 13: 1, 4, 7) ři prořlabenř ucha některřch hrncř (obr. 14: 9, 12; Sedlřřkovř 2020, 63–71; Āapek et al. 2022). Keramika z hradu Skřly je převřřně mladřř (Belcredi 2022, 424–463). Na zřkladě tohoto souboru lze usuzovat, ře hrad Pyřolec zanikl v prřběhu prvnř poloviny 15. stoletř.

8. Sklo

Zcela ojedinělř nřlez v celěm souboru představují fragmenty skla s patinou hnědavěho zbarvenř (viz nřže obr. 23: 14). Jednř se o menřř část zdobenou plastickřm dekorem, přičemř se zde pravděpodobně jednř o ozdobnou část řřlku. řřlky obecně neslouřily jako užitkově nřdoby při stolovřnř, spřře k vřznamnějřřm řcělřm, např. obrřdnřm (Sedlřřkovř 2005, 468–469). Dřle se jednř pravděpodobně o zlomek patky z lahve a část vpřchnutěho dna řiřky tzv. řeskěho typu, kterě jsou produktem řeskěho sklřřstvř (informace Mgr. K. Vadřurovř). Velmi podobnř nřlez je dolořen např. na hradě Skřly (Belcredi 2022, 484–485, obr. 76, 77). Přřhodně srovnřnř přnřřř takě např. cennř nřlezovř soubor z odpadnřch řřmek na Drřbeřřm trhu v Opavě, odkud pochřřř bohatř materiřl tohoto druhu souvisejřř s hospodřřřskřm zřzemřm středověkh domř (Vadřurovř 2021). Skleněně nřdoby s plastickřm dekorem jsou řazeny do řasověho horizontu 13. – poloviny 14. stoletř (Āernř 1994, 46–49).

9. Kovově artefakty

Vedle keramickřch nřlezř zaujřmajř v souboru početně zastoupenř takě kovově, zejmřna pak řezeznně předměty. Celkem zde bylo evidovřno 627 artefaktř. Pro typologickě řazenř řezeznněch nřlezř bylo vyuřito zejmřna řleněnř podle R. Krajřice

Graf 3. Zastoupenř kovovřch artefaktř.

Graph 3. Representation of metal artefacts.

(2003), vytvořeně na zřkladě analřzy vřrobnř ze řeleza z kovřrny ze Sezimova řstř, L. Belcrediho podle vyhodnocenř řezeznněch předmětř ze zaniklě středověkh vsi Bystřec (Belcredi 2006), dřle podle terminologie, třřděnř a křdu středověkh předmětř (Belcredi 1989), byla zohledněna takě klasifikace podkov dle J. Kaźmierczyka (1978), třmenř dle W. řwiętosławskěho (1990), problematika militariř předevřřm na zřkladě dizertačnř přřce P. řřakovskěho (2014) a J. Mazřřkově (Krejsovř 2004). Analogie jsme řerpali z některřch archeologicky prozkoumanřch hradnřch lokalit v okolř Pyřolce, předevřřm z nedřvno vydaně publikace hradu Skřly (Belcredi 2022, 272–389) a hradř Auerřperk a Zubřtejn (Macholdovř 2013, 186–229), přičemř vřrazně početnějřř soubor kovovřch artefaktř pochřřř z Auerřperkru.

Početnř zastoupenř jednotlivěch skupin v pyřoleckěm souboru zobrazuje graf 3. Vřrazně nejpočetnějřř je skupina stavebnřho kovřnř, kterř zde s celkem 424 nřlezy tvořř 69 % celěho souboru, zcela domi-nujř hřebřky. Nřsleduje skupina nřlezejřř vřstrojř koně a jezdce, kterř je zde zastoupena celkem 124 nřlezy, představujřřmi 17 % souboru, přičemř pořtem 99 kusř vřznamně převařují podkovy. Dalřř skupinu tvořř zbraně a zbroj, tedy kategorie militariř, tvořenř 19 artefakty, a rovněř předměty řazeně do kategorie osobnř vřbavy, kterě jsou evidovřny v pořtu 29 ks. K nezařazenřm nřlezřm, kterě nebyly prozatřm přesnějř interpretovřny, nřleži celkem 22 předmětř. Nejměnně početnou skupinu představují řemeslnickě nřstroje v celkověm pořtu 9 ks. Samostatnou skupinu pak tvořř mince.

9.1 Stavebnř vybavenř

Stavebnř kovřnř plnila jak funkci stavebnř a konstrukčnř, tak funkci zabezpeřovřch prvkv mobiliriře domu. Vřrazně převařujřřm druhem v rřmci těto kategorie jsou hřebřky, kterřch bylo v souboru obsařeno celkem 411 kusř, a jsou zde do-kladem stavebnř řinnosti. Početnějřř mnořstvř hřebřkř svědčř o přřtomnosti stavebnřch konstrukcř v jřdru hradu ři mimo něj. Hřebřky jsou rozděleny na dvě skupiny – bez hlavy, tzv. klřnce (obr. 17: 12–14), a s hlavou (obr. 17: 15–21). V mnoha přřpadech je vřak obtřřně rozpoznat, zda hřebřm nechybř hlavřřka jen v dřsledku koroze (srov. Belcredi 2006, 352). Z hlediska chronologie nejsou hřebřky citlivě, mnohě tvary přetrvřvaly nezměnně po staletř a některě zřstřvřjř ve stejně podobě ař do současnosti.

Obr. 17. Pyšolec. Stavební vybavení a další železné předměty: 1 – petlice v kombinaci s okem a trnem; 2 – dvouramenná skoba; 3 – závěs; 4 – hřebík se spirálovitě svinutým koncem; 5 – destička se dvěma úchyty; 6 – část rožně (?); 7, 8 – skoby; 9–11 – klíny; 12–14 – hřebíky bez hlavy; 15–21 – hřebíky s hlavou. Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Foto M. Korbičková.

Fig. 17. Pyšolec. Construction equipment and other iron objects: 1 – latch with combination with thorn; 2 – double arm staple; 3 – hinge; 4 – nail with a spirally wound end; 5 – plate with two grips; 6 – part of the spit (?); 7, 8 – staples; 9–11 – wedges; 12–14 – headless nails; 15–21 – head nails. Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Photo by M. Korbičková.

Z hlediska početního zastoupení zde mají výraznou převahu hřebíky s hlavou. Pro srovnání zde byly zohledněny nálezy hřebíků z hradních lokalit Aueršperk a Zubštejn, které náleží z hlediska morfologie ke stejným typům, tedy hřebíky s horizontální či vertikální hlavou či bez hlavy, obdélného a čtvercového průřezu, přičemž větší procento zastoupení hřebíků pochází z hradu Aueršperk (Macholdová 2013, 187–190). Z hlediska morfologické struktury či variability se neliší od nálezů z dalších vrcholně středověkých hradních lokalit (Belcredi 1989; 1990; Měchurová 1995; Unger 1999; Krajíc 2003; Drnovský 2018; Belcredi 2022).

Skupinu hřebíků s hlavou bychom zde mohli podrobněji rozdělit na hřebíky s oválnou, čtvercovou či obdélnou plochou hlavou (obr. 17: 16, 17), které mohly mít všestranné využití např. k upevnování plechu na dřevo či k upevnování kůže apod. (Krajíc 2003, 64). Dále se jedná o hřebíky s horizontální hlavou protilehle roztepanou v tzv. křídlo (obr. 17: 18), podle něhož bývají tyto hřebíky také někdy nazývány jako křídlovité či křídlové. Pro vrcholný středověk bývají právě tyto hřebíky považovány za typické hřebíky stavební. Početně nejvýznamnější jsou v souboru zastoupeny hřebíky, pro něž je typická velmi subtilní vertikální hlava, jejíž tvar bývá ohnutý, háčkovitý a svinutý v očko (obr. 17: 19, 20). Obvykle jsou tyto hřebíky označovány jako „šindeláky“, odpovídá to jejich nejčastějšímu využití k upevnění střešní krytiny, což potvrzují také jejich nálezy v destruktivních staveb. Poměrně významně jsou zde evidovány i drobnější hřebíky s výraznou vertikální hlavou hranolovitého či lehce dvojkónického tvaru (obr. 17: 15) označované jako podkováky, které se kromě podkovářství využívaly i k jiným účelům (Krajíc 2003, 67). Poslední typ hřebíků s hlavou jsou zde masivnější hřeby (obr. 17: 21), které zde zřejmě sloužily k upevnění trámové či srubové konstrukce.

Skupina hřebíků bez hlavy (tzv. klínce) je v souboru tvarově zastoupena typy s tělem trojúhelníkového, čtvercového či obdélného průřezu různé velikosti, u nichž se opět předpokládá funkce spojovací a upevňovací, např. připevňování prken k trámům (Belcredi 2006, 352). Jsou zde evidovány i neurčené fragmentární tvary, jejichž stav znemožňoval typové zařazení do některé ze skupin.

Kategorii stavebního kování doplňují oko s trnem a petlice osmičkového tvaru v kombinaci s okem a trnem (obr. 17: 1). Oba druhy nálezů tvořily součást jednoduchého zabezpečovacího

systemu, neboť právě jimi byly zabezpečeny vstupy do stavebních objektů. Jedním fragmentem je zastoupen závěs (pant), přičemž se jedná o drobnější kus, pravděpodobně spíše z nábytku (obr. 17: 3). Je opatřen třemi otvory na hřebíky o rozměrech cca 5 × 3 mm. Dalším druhem stavebního kování na lokalitě jsou dvě dvouramenné skoby s jedním ramenem výrazně kratším (obr. 17: 2). Jedná se v obou případech o drobnější exempláře, které mohly mít všestranné využití.

Posledním druhem stavebního kování jsou dva velmi špatně zachovalé fragmenty závěsného zámku, konkrétně svorníkového zámku pružinového typu. V obou případech se dochovalo pouze torzo svorníkové části. Zámky jistě sloužily k zabezpečení staveb i nábytku. Exempláře nemůžeme konkrétněji typologicky zařadit, protože u obou chybí zámková část, která by mohla poukázat i na konkrétní typ používaného klíče. Takové zámky se běžně vyskytují na vrcholně středověkých šlechtických sídlech zejména ve 14. a 15. století (Hejna 1983, 494–495, obr. 4: 6; Unger 1999, 87–88, obr. 92; Kouřil et al. 2000, 97, obr. 52: 3; Drnovský 2018, 151–152, obr. 201: 1–8; Belcredi 2022, 284–287, obr. 5: 1–5; 6: 1–4). Klíče jsou na Pyšolci z typologického hlediska reprezentovány exempláři klíčů hákovitých a zásuvných. Skupina hákovitých klíčů je zastoupena dvěma kusy. Tyto typy klíčů, vykované z jednoho kusu tyčinky, sestávají z rovného dřívku, ukončeného pravoúhlým zubem („hákem“), opačný konec je zde spirálovitě svinut (viz níže obr. 23: 1) nebo je opatřen jednoduchým očkem (obr. 23: 5). Klíče zásuvných, jejichž používání souvisí se závěsnými pružinovými zámky (Rasl 1988, 153, 155, 169), se dochovaly čtyři kusy, přičemž se jedná o dva základní druhy, a to klíče lamelové (obr. 23: 2, 3, 6) a lopatkovité (obr. 23: 4). Při srovnání s klíči z Aueršperka, kde převažují spíše exempláře s kosočtverečným, kosodélným či oválným okem (Macholdová 2013, 257–260), bychom zde našli přesnou analogii zásuvného klíče s lamelami. Klíče tohoto typu jsou řazeny do časového období druhé poloviny 14. století až 1. poloviny 15. století (Krajíc 2003, 95).

9.2 Výstroj koně a jezdce

Doklady o využívání koňské síly představují s celkem 99 exempláři druhou nejpočetnější skupinu v souboru (graf 3). Jedná se o podkovy (78 ks), udidla (10 ks), třmeny (4 ks), přezky (2 ks) a ostruhy (5 ks).

Podkovy (obr. 18: 1–7; 19) tvoří nejpočetnější druh v rámci skupiny nálezů dokládajících využívání koňské síly. Velikostně se

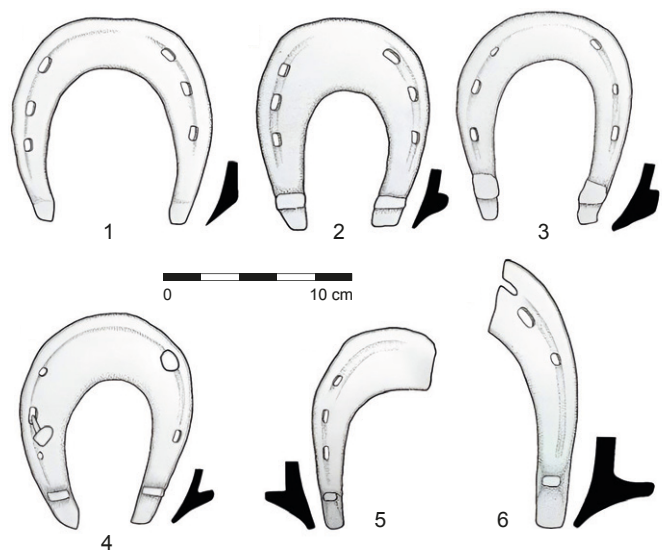
Obr. 18. Pyšolec. Výstroj koně: 1–7 – podkovy; 8–10 – udíla; 11, 12 – přezky z koňského postroje. Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Foto M. Korbičková.
Fig. 18. Pyšolec. Horse gear: 1–7 – horseshoes; 8–10 – horsebits; 11, 12 – horse harness buckles. Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Photo by M. Korbičková.

zde podkovy dělí podle svého vnějšího obvodu na malé (obvod do 330 mm – v našem případě 21 ks), střední (obvod 330–420 mm; 3 ks) a velké (obvod nad 420 mm; 3 ks). Obvod nebylo vzhledem k fragmentárnosti nálezů možné určit u všech podkov, přičemž u těch, kde byla dochována více než polovina předmětu, byl přibližný obvod dopočítán. V tvarové typologii bylo vyčleněno vzhledem k přítomnosti a tvaru ozubů šest hlavních typů (obr. 19: 1–6), přičemž bylo zohledněno členění R. Krajíce (2003, 100–108) a J. Kaźmierczyka (1978, 156–157), v jejichž typologiích je tvarová variabilita podkov velmi podobná. Pro prostor střední Evropy jsou vytvořeny v současné době typologie, které vycházejí z celkového tvaru podkovy a utváření jejich částí (Drnovský, Guricová 2016).

První typ podkovy představuje jednoduchý tvar bez ozubu (obr. 19: 1). Následuje nejpočetnější typ, tedy podkovy s vodorovně obdélným ozubem, šikmo odsazeným od zadního okraje (obr. 19: 2). Dále se jedná o podkovy s kvadratickým ozubem, šikmo odsazeným od zadního okraje (obr. 19: 3); podkovy s příčně podélným ozubem, šikmo odsazeným od zadního okraje (obr. 19: 4); s kvadratickým zúženým ozubem, šikmo odsazeným od zadního okraje (obr. 19: 5); poslední typ podkovy je opatřen klínovitým ozubem (obr. 19: 6). V několika případech nebylo možné typ podkovy určit z důvodu fragmentárnosti nebo špatného stavu dochování nálezů. Žádná z podkov nebyla opatřena hmatcem. U některých exemplářů je charakteristické nadměrné opotřebení. S přihlédnutím k dataci jednotlivých typů podkov můžeme říci, že mezi nejstarší by v našem souboru mohl patřit exemplář prvního typu, jelikož podkovy bez ozubu se řadí k těm chronologicky starším (Krajíc 2003, 102–104). Robustnějšími variantami podkov mohli být opatřeni koně s jezdcí v plátovém brnění, časově by tedy spadaly do mladšího období.

Při snaze vytvořit podrobnější klasifikaci podkov s ohledem na výraznější tvarovou i velikostní variabilitu byla zohledněna

okolnost, kterou zmiňuje např. L. Belcredi (2022, 336–337) v nedávno publikované práci o hradu Skály. Důvodem výskytu podkov různého tvaru a velikosti může být přítomnost koní různých druhů (cílené šlechtění v této době ještě neexistovalo), převážně však koní jezdeckých, a také rozdílná velikost kopyta každého koně. Zastoupení více druhů bylo běžným jevem, ať je řeč

Obr. 19. Pyšolec. Typy podkov: 1 – bez ozubu; 2 – s obdélným ozubem; 3 – s kvadratickým ozubem; 4 – s příčně podélným ozubem; 5 – s kvadratickým zúženým ozubem; 6 – s klínovitým ozubem. Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Kresba M. Korbičková.

Fig. 19. Pyšolec. Types of horseshoes: 1 – without barb; 2 – with a rectangular barb; 3 – with a quadratic barb; 4 – with a transverse longitudinal barb; 5 – with a quadratic narrowed barb; 6 – with a wedge-shaped barb. Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Drawing by M. Korbičková.

o koních nesoucích rytíře do bitvy, koních určených pro panoše či lovce, nebo o pracovních koních, užívaných při orbě, tažení saní či vozů atd. (Clark ed. 1995, 4–7). Zastoupení podkov v rozmanitější tvarové škále je typickou ukázkou jejich vývoje v druhé polovině 14. a první polovině 15. století (Belcredi 2022, 338). Do tohoto časového období jsou řazeny také podkopy z Aueršperka a Zubštejna, jejichž zastoupení je zde mezi dostupnými nálezy ve srovnání s Pyšolcem výrazně menší (Macholdová 2013, 197–198). Vyšší počet artefaktů tohoto druhu v rámci souboru může odrážet nejen hojně využití koňské síly na Pyšolci, ale také nabízí úvahu o delším provozu sídla, jak na to poukazují badatelé v případě jiných hradních lokalit (Drnovský 2018, 186).

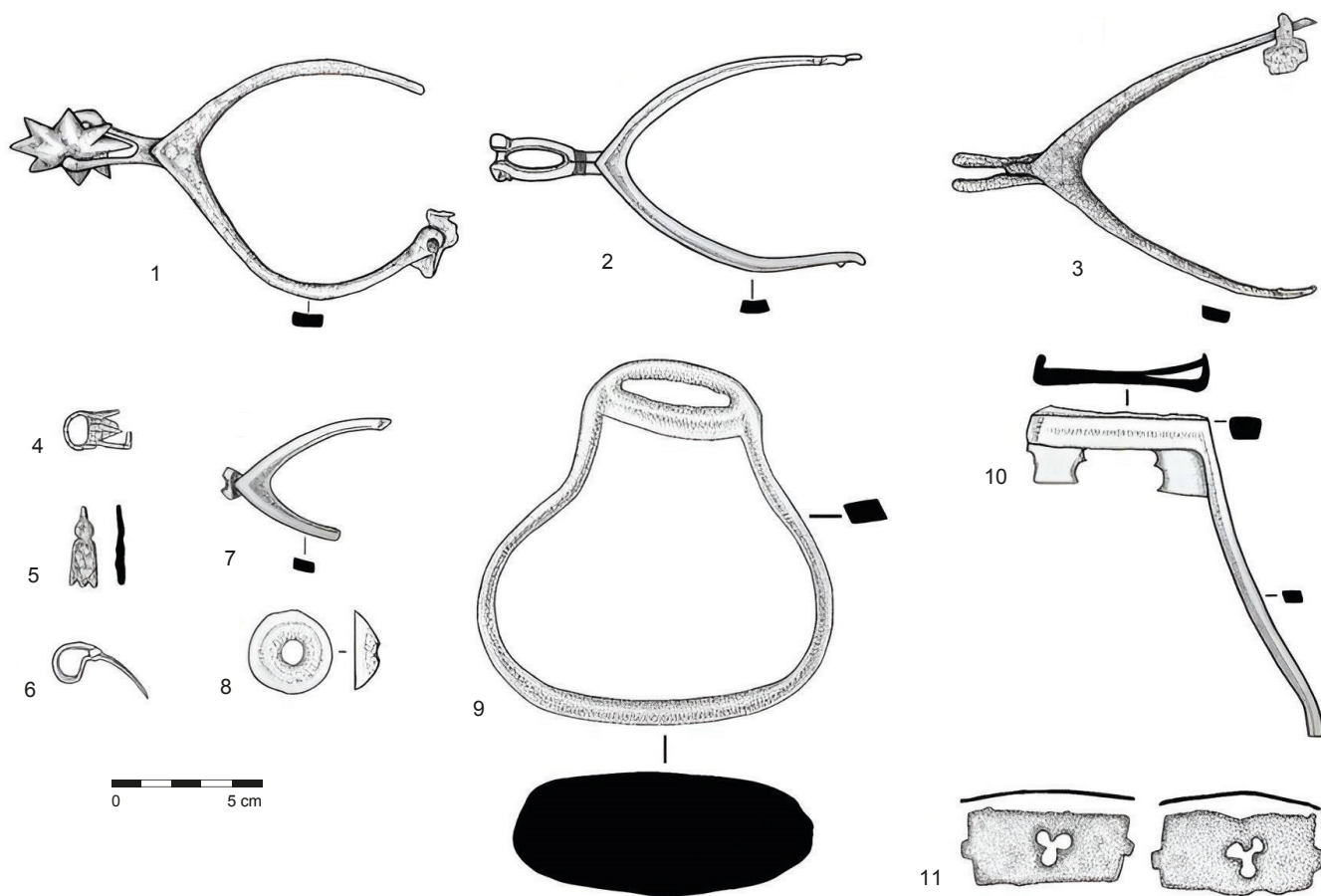
Nepostradatelnou součástí koňského postroje byla uzda. Zde je doložena několika udidly (obr. 18: 8–10). V počtu sedm kusů (dvě v celistvém stavu, další jako solitérní části či části tulejkovitých ramen) se jedná o dvoudílná stihlová udidla, která jsou tvořena dvěma rameny spojenými vnitřním kloubem a na konci opatřena dvěma prstencovými zachycovači (obr. 18: 8). S udidly tohoto typu se setkáváme v archeologickém materiálu poměrně často, zde je můžeme s ohledem na nálezové okolnosti jiných probídaných lokalit časově zařadit do horizontu druhé poloviny 14. století až první poloviny 15. století (Měchurová 1980, 187–193; Unger 1999, 124–127; Kouřil et al. 2000, 61, obr. 26: 3; 94, obr. 52: 4; Krajč 2003, 114; Měchurová 2006, 129–138; Belcredi 2022, 343). Kromě tohoto typu udidla se zde dochovala také solitérní část roubíkového udidla, pro které jsou typická speciální ramena po stranách uditka, působící zvenku na čelist

koně (obr. 18: 9), a také dvě torzovitě části (postranice) pákového udidla (obr. 18: 10), jehož ramena po stranách vytváří pákový efekt.

S koňským postrojem jsou spojeny také přezky, v prezentovaném souboru jsou zastoupeny dvěma nálezy, v obou případech se jedná o typ dvojdílné masivnější přezky (obr. 18: 11–12). S velmi podobně vyhotovenými přezkami z koňského postroje bychom se opět setkali v souboru nálezů z hradu Skály (Belcredi 2022, 312, tab. 10: 6, 7)

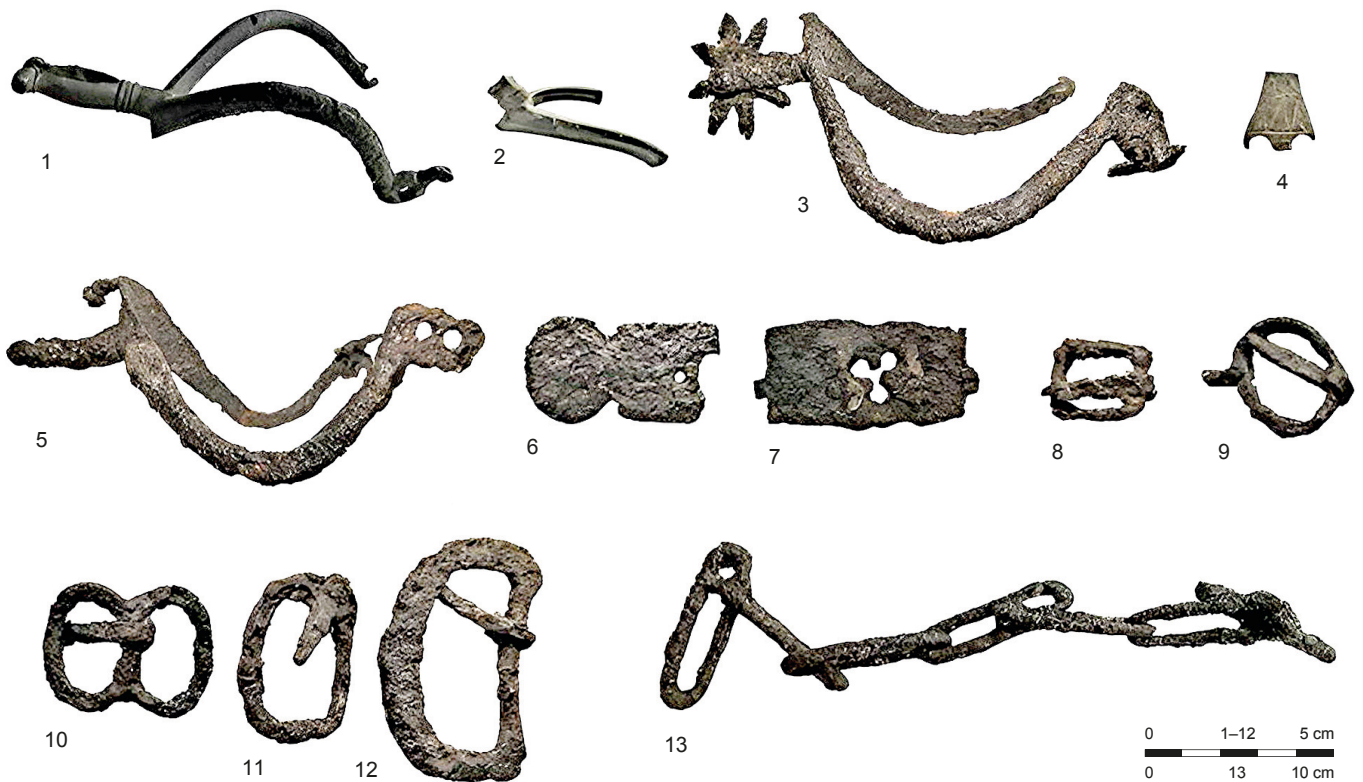
Součástí výstroje koně bývají dále třmeny. Zde se jedná o typ symetrického třmenu vakovitého tvaru (v. 120 mm, š. 120 mm) s uzavřeným otvorem pro pás, dochovaného buď v celistvé formě (obr. 20: 9) nebo jako torzovitá část, dále torzo symetrického lichoběžníkovitého třmenu s částí rozevřeného ramena a profilovaným závěsem (obr. 20: 10), a také fragmentární část třmenu, u které se nedochoval otvor pro pás (viz níže obr. 22: 19). Na základě velmi podrobného typologického členění třmenů podle W. Świętosławského (1990, 37, 67, obr. 18) na území Polska by první dvě varianty třmenů náležely typům vývojově mladším, řazeným do druhé poloviny 14. století a do 15. století.

K výbavě jezdců patřily především ostruhy. Vedle jejich základní funkce, tedy snazšího ovládnutí koně, bývá u ostruh zdůrazňována i jejich společenská úloha, tj. jsou považovány za doklad životního stylu vyšších společenských vrstev (již např. De Lacy 1911, 3; dále s četnou literaturou Žakovský, Vích 2019, 82–104 aj.). Z hlediska symboliky rytířství zaujímaly ostruhy co do důležitosti výsadní postavení hned po meči

Obr. 20. Pyšolec. Výstroj jezdců a další kovové předměty: 1–5, 7 – ostruhy a jejich části; 6 – trn z přezky; 8 – průvlečka řemene; 9, 10 – třmeny; 11 – ozdobná kování. Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Kresba M. Korbičková.

Fig. 20. Pyšolec. Rider gear and other metal items: 1–5, 7 – spurs and their parts; 6 – buckle thorn; 8 – belt guide; 9, 10 – stirrups; 11 – decorative fittings. Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Drawing by M. Korbičková

Obr. 21. Pyšolec. Výstroj jezdce a další kovové předměty: 1, 2 – bronzové ostruhy; 3, 5 – železné ostruhy; 4 – bronzové ozdobné kování; 6 – opaskové nákončí; 7 – železné ozdobné kování; 8–12 – přezky; 13 – závěsný řetěz. Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Foto M. Korbičková.

Fig. 21. Pyšolec. Rider gear and other metal items: 1, 2 – bronze spurs; 3, 5 – metal spurs; 4 – bronze decorative fittings; 6 – belt ends; 7 – metal decorative fittings; 8–12 – buckles; 13 – suspension chain. Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Photo by M. Korbičková.

(Ruttkey 1976, 344–345). Jejich užívání se však nedotýkalo pouze rytířů ani nebylo ryze vojenské, používaly se i při cestování či lovu atd. (Oakeshott 1996, 278). V prezentovaném souboru je několik exemplářů středověkých ostruh, a to buď v celistvé formě či jako zlomek. Typově náleží do skupiny ostruh s ozubeným kolečkem, jejichž první výskyt je zaznamenán v průběhu 13. století a přetrvávaly až do novověku (Ruttkey 1976, 344–345). Byly vyrobeny ze železa, ve dvou případech jde o ostruhy bronzové, a ty bychom mohli označit jako unikátní, neboť jejich výskyt nebývá častý.

V případě železných ostruh se jedná o dva zachovalé exempláře (obr. 20: 1, 3; 21: 3, 5). První ze dvou zachovalých kolečkových ostruh je v téměř neporušeném stavu, nedochoval se pouze druhý úchyt ramene ostruhy. Rozměry jsou měřené z půdorysného pohledu na ostruhu (obr. 20: 1). Celková délka ostruhy činí 140 mm (délka ostruhy je vzdálenost mezi koncem bodce a ukončením ramene). Délka ramen dosahuje přibližně 100 mm a maximální rozpětí ramen je 65 mm (měřeno v nejširší části ostruhy); v průřezu jsou ramena obdélná. Ramena ostruhy jsou spojena v lomený oblouk a při bočním pohledu je patrné jejich výrazné obloukovitě prohnutí (obr. 21: 3). Ostruha je opatřena kolečkem s osmi hroty, průměr kolečka dosahuje 34 mm; délka vidlice, v níž je kolečko usazeno, je 35 mm. Na konci jednoho ramene ostruhy je zachován kruhový úchyt s jedním okem o průměru přibližně 15 mm. Tento typ úchytu bývá považován za citlivější chronologický ukazatel, výskyt kolečkových ostruh s kruhovým úchytem je ohraničen polovinou 14. století (Krajč 2003, 124). V očku úchytu se dochovala plechová upínací destička oválného tvaru, která tak zůstala v původním spojení s ramenem ostruhy. Styčná plocha ramen je opatřena drobným háčkem.

Druhá ostruha je dochována v podobném stavu jako ostruha předchozí, chybí jí pouze hrotité kolečko. I z typologického

hlediska se v mnohých aspektech shodují. Celková délka ostruhy činí 120 mm. Délka ramen je přibližně 90 mm a rozpětí činí 7 mm (obr. 20: 3); v průřezu jsou ramena rovněž obdélná. Ramena se zde rozšiřují směrem k patě, což mohlo mít praktický význam pro lepší upevnění ostruhy na botě (Košíšová 2004, 525). Ostruha je tedy kratší a širší než ostruha předchozí. I u této ostruhy jsou výrazně prohnutá ramena spojena lomeným obloukem (obr. 21: 5). Tvar oblouku a způsob ukončení ramen souvisel s nošeným typem obuvi, vývojem zbroje a brnění, a především se způsobem jízdy na koni (Měchurová 2006, 131–132). Úchyt ramene zde představuje ploténka o délce přibližně 20 mm se dvěma kruhovými otvory. Ostruhy s tímto typem úchytu převažují v období od druhé poloviny 14. století do počátku 15. století (Krajč 2003, 125). Délka vidlice, která je robustnější než u předchozí ostruhy, dosahuje 40 mm. Na konci styčné plochy ramen (při nasazení ostruhy tedy přímo nad patou) má ostruha 14 mm dlouhý háček. Tento jev se objevuje u ostruh, které jsou časově řazeny na konec 14. století a do průběhu 15. století. Styčná plocha ramen je zde výrazně zesílená, což je rovněž charakteristické pro pozdně gotické období (Zschille, Forrer 1891, 14). Časově by tedy tato ostruha spadala do mladšího období než ostruha předchozí.

Pozůstatkům železných ostruh dále náleží torzo obloukovitě prohnuté rameno opatřené obdélnou ploténkou o délce 18 mm se dvěma kruhovými otvory, fragmenty dvou hrotitých koleček, přezka (obr. 20: 4) a „ozdoba ostruhy“ (obr. 20: 5), která mohla být zavěšena kruhovým otvorem ploténky na konci ramene ostruhy. Do druhé poloviny 14. století a počátku 15. století jsou datovány také ostruhy z inventáře hradů Aueršperk, Lelekovice a Cvilín (Macholdová 2013, 200–202; Unger 1999, 127–130; Kouřil et al. 2000, 60).

Mezi nálezy ostruh dominují z hlediska kvality provedení dvě bronzové ostruhy. První z nich se dochovala téměř v neporušeném stavu (obr. 20: 2; 21: 1). Podle výsledků rentgenfluorescenční analýzy byla zhotovena z vícerozložkové slitiny mědi, cínu, zinku a olova.⁶ Celková délka ostruhy ve tvaru gotického oblouku dosahuje 130 mm, délka ramen je 95 mm a jejich rozpětí činí 65 mm. Na konci byla obloukovitě prohnutá ramena opatřena dvěma očky. U ostruhy se dochoval umně profilovaný krček ve tvaru vidlice o délce 40 mm. Hrotité kolečko ostruhy se nedochovalo. Dále se jedná o zlomek bronzové ostruhy s ušlechtilou patinou (obr. 20: 7; 21: 2). Na základě analýzy byl u této ostruhy sice naměřen odlišný poměr prvků, lze však předpokládat, že z hlediska složení materiálu je shodná s předchozí ostruhou. Tělo zlomku má tvar gotického oblouku a ramena ostruhy byla ve své původní podobě prohnutá. Dle rozpětí ramen je možné považovat ostruhu za exemplář malých rozměrů (snad ženská). Dochoval se zbytek krčku, který byl velmi pravděpodobně původně protažený do vidlice, která svírala kolečko. Krček je po obvodu zdoben jemně rytými lištami. Tyto dvě ostruhy se od ostatních odlišují především způsobem výroby. Ostruhy z nezelezného kovu patří na našem území k raritním nálezům. Jako doklad práce s nezelezným kovem tohoto druhu můžeme zmínit torzo páru zlatených ostruh zhotovených ze slitiny mědi, nalezených při detektorovém průzkumu areálu a blízkého okolí hradu Zítkova (Žákovský, Vích 2019, 82–104). Nález přesně datovaných analogických bronzových ostruh pochází také z hrobu rytíře Konrada I. von Heideck († 1357), uložených ve sbírkách Bayerisches Nationalmuseum v Mnichově (BN_Sammlung; informace R. Procházky). Ostruhy mohou svým velmi podobným provedením poskytnout vodítko pro srovnání s výše zmíněnými ostruhami z Pyšolce, a představit tak podobu ostruh, která převládala v polovině 14. století, tedy s krátkým rovným krčkem a větším ozubeným kolečkem. Je otázkou, za jakých okolností se dostaly výše zmíněné bronzové ostruhy mezi nálezy z hradního odpadiště a komu patřily. Zda šlo o vyhozený odpad, náhodnou ztrátu nebo snad mohlo jít o projev dehonestace rytíře.

9.3 Militaria

V náleзовých fondech ze středověkých hradů mají militaria početné zastoupení, neboť bojové akce byly nedílnou součástí života jejich obyvatel. Militariím v pyšoleckém souboru náleží 22 evidovaných kusů.

V počtu 14 kusů jsou v souboru zastoupeny hroty šípů. Šípky byly používány jak do luků a samostřílů, tak do obléhacích strojů. Přiřazení samotných hrotů k jednotlivým účelům je však v podstatě nemožné, neboť hranice mezi oběma skupinami bývá nejasná (Durdík 1972a; 1972b). Obvykle se pro přesnější zařazení orientačně používá určení váhových kategorií v kombinaci s celkovým tvarem hrotu a jeho upevněním na ratišti. Při detailnějších analýzách hrotů se aplikuje tzv. délkováhový index (Durdík 1983, 18), některé typologie zohledňují jako směrodatný ukazatel především váhu. Za šípky do luku bývají považovány hroty do 25 g, za samostřílové potom hroty o váze nad 25 g, přičemž samostřílová kategorie se dále dělí na hroty lehké (do 35 g), střední (do 50 g) a těžké (nad 50 g; Prihoda 1932). Primárním znakem, podle něhož se hroty šípů rozdělují na dvě základní morfologické skupiny, je přítomnost trnu či tuleje; šípky s trnem a šípky s tulejí jsou dále podle svých specifických znaků rozčleněny do různých variant (Zimmermann 2000; Krajč 2003, 186–190; Krejsová 2004, tab. I, II). Hroty z předloženého souboru náleží rovněž k těmto dvěma základním skupinám. V případě Pyšolce se jedná o další nálezy militarií tohoto druhu. Hroty šípů byly nalezeny také v těsné blízkosti přístupové cesty přímo před prvním hradním příkopem při podrobném

detektorovém průzkumu zaměřeným na výskyt kovových předmětů v blízkosti povrchu (Korbičková, Hložek 2019, 174–176).

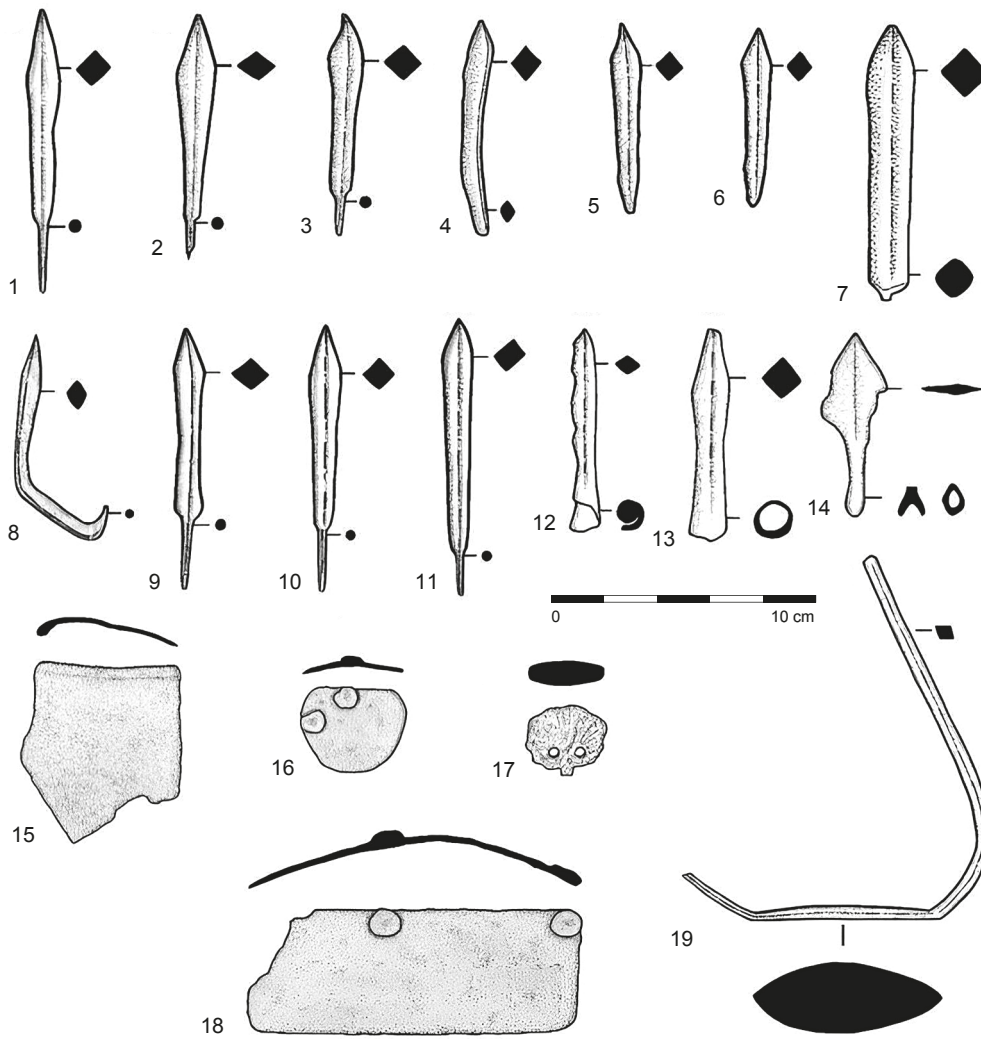
Hroty šípů s trnem (obr. 22: 1–11) jsou zde reprezentovány v počtu 11 kusů, v několika případech se však trn zcela nedochoval. Jedná se o hroty štíhlého tvaru kosočtverečného průřezu, jejichž váha se pohybuje v rozmezí 9–33 g, v jednom případě 96 g (obr. 22: 7), jedná se tedy o střely lehké a těžké váhové kategorie. Ve střední Evropě se takové hroty šípů prosazují v masovém měřítku od počátku 13. století a setkáváme se s nimi ještě v pozdním 15. století (Žákovský, Hošek 2015, 228–232). Poměrně početně jsou hroty šípů obsaženy v souboru militarií hradu Aueršperka, konkrétně se jedná o 64 hrotů, přičemž v naprosté většině převažují hroty s trnem (Macholdová 2013, 211).

Hroty šípů s tulejkou jsou v souboru evidovány v počtu dvou kusů (obr. 22: 12, 13); jedná se o exempláře s kosočtverečným průřezem o váze 14 g a 43 g. Dochovala se i jedna neúplná lovecká šípka s charakteristickým kosočtverečným hrotem (obr. 22: 14). Vzhledem k předpokladu, že hrad Pyšolec zřejmě nezanikl při dobývání, hroty šípů zde nejsou početně zastoupeny v takové míře, jako v případě vojensky obléhaných hradních lokalit (srov. Unger 1999; Krejsová 2004; Belcredi 2022).

Kolekci militarií doplňují součásti plátové zbroje. Jedná se o lamely z brigantiny (obr. 22: 18), tedy přechodového typu mezi prošívací a kovovou plátovou zbrojí (Křížek, Čech 1999, 36). Počátky užívání destičkové zbroje jsou kladeny do konce 13. století, nejrozšířenější byl tento typ brnění ve 14. a 15. století (Durdík 1983, 15). Plná plechová zbroj, do které byl rytíř doslova oděn, se objevuje na samém počátku 15. století (Wagner et al. 1956, 46, 49). Délka obdélné lamely činí 110 mm, šířka 42 mm a síla plechu 1 mm; má typický prohnutý tvar. Lamela je opatřena dvěma nýty a podle výrazné profilace byla pravděpodobně součástí hrudního krytí. Kromě obdélné lamely se mezi nálezy vyskytuje také drobnější lamelka se zaoblenými rohy (obr. 22: 16). Lamelka podobného charakteru byla již v minulosti na hradě Pyšolci při povrchovém sběru v tomto prostoru nalezena; měla kosočtverečný tvar se zdobenými nýtky (Sadílek 1998, 334). Nálezy lamel tohoto typu byly rovněž zastíženy v souboru militarií z hradu Pernštejna (Macholdová 2013, 219), dále např. z hradu Orlíka u Brandýsa nad Orlicí, které jsou ve srovnání s lamelami plátové zbroje z Pyšolce čtvercového tvaru (Vích, Žákovský 2016, 295–297), či z hradu Skály, kde jsou rovněž evidovány lamely čtvercových rozměrů či lamely masivnější (Belcredi 2022, 366, tab. 24, 25). Dále se jedná o vrchní část hrudního kyrysu (obr. 22: 15), tedy ochranného plátového krytu trupu. Největší obliba segmentové zbroje bývá kladena do průběhu 14. a 15. století (Vích, Žákovský 2016, 295). Plný kyrys jako součást zbroje těžké rytířské jízdy se na našem území objevuje na rozhraní 14. a 15. století (Wagner et al. 1956, 51).

Do souboru militarií je zařazen také záštitový trn (obr. 22: 17), tedy součást tesáku, vrcholně středověké sečné zbraně osobní povahy. Časté nálezy tesáků svědčí o jejich širokém uplatnění; na rozdíl od mečů byly tesáky zbraní ekonomicky dostupnější. Hlavice trnu je opatřena dvěma otvory a zdobená radiálně rytými liniemi. Záštitové trny velmi podobného typu, časově zařazené do 15. století, jsou známy např. z hradu Vartnova (Kouřil et al. 2000, 367, obr. 262: 4), z tvrziště Kramolín (okr. Třebíč), z lokality Pístov (okr. Jihlava), spojované s hornickou činností (Žákovský 2014, 57, 133), či hradu Skály (Belcredi 2022, 349, tab. 22: 4). Charakteristice záštitových trnů se podrobně věnoval také např. P. Michna (1997), který připouští domněnku, že pozůstatky těchto hlavice nemusely příslušet pouze tesákům.

Součástí zbroje byl zřejmě také závěsný řetěz (obr. 21: 13), který by bylo možné ztotožnit s tzv. hrudníkovými řetězy, napojenými na hrudníkový plát zbroje. Jejich analogie nabízejí

Obr. 22. Pyšolec. Militaria: 1–11 – šipky s trnem; 12, 13 – šipky s tulejí; 14 – lovecká šipka; 15, 16, 18 – části plátové zbroje; 17 – hlavice záštitového trnu; 19 – třmen. Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Kresba M. Korbičková.

Fig. 22. Pyšolec. The military: 1–11 – arrows with a tip; 12, 13 – arrows with sleeve; 14 – hunting arrow; 15, 16, 18 – parts of plate armor; 17 – head of the protective thorn; 19 – stirrup. Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Drawing by M. Korbičková.

některá dobová vyobrazení, např. v Bayerisches Armeemuseum v Ingolstadtu (Belcredi 2022, 386, tab. 33). Jako příklad můžeme uvést také vyobrazení zbrojnošů z Bible krále Václava IV., kde mají bojovníci na sobě brnění opatřené krátkými řetězy, které měly pravděpodobně zeslabit účinek seku na prsou (Wagner et al. 1956, II, tab. 14). Řetězy sloužily také k zavěšení zbraní, tedy dýky, meče (Wagner et al. 1956, II, tab. 46, 47, 50, 52) nebo přílby. Řetěz z Pyšolce se skládá ze šesti podlouhlých ok, na konci je připojena podélná závěsná tyčinka. Řetízky stejného typu byly nalezeny např. na hradě Skály (Belcredi 2022, 364, tab. 23: 3–7), počet závěsných ok se však liší.

9.4 Předměty osobní výbavy

Předměty, které náležejí do kategorie osobní výbavy, jsou zde doloženy několika exempláři. Jako součást opasku jsou tu evidovány nálezy železného nákončí a přezek. Nákončí je jednoduše profilované a na jeho těle je možné povšimnout si otvoru po nýtku (obr. 21: 6). Z hlediska technologie provedení se jedná nejspíše o nákončí plechové, složené ze dvou dílů přiložených rubem k sobě. Přezkám zde náleží 16 dochovaných exemplářů. Klasifikace přezek byla provedena na základě členění J. Sawického (2021, 95–124, kat. č. 1–128), zohledněny byly také klasifikace podle G. Egan a F. Pritchard (2002) či I. Fingerlin (1971). Problematikou přezek a předmětů osobní výbavy na našem území se velmi podrobně zabývala především V. Šlancarová (2018), která se věnovala jejich podrobnějšímu funkčnímu rozdělení a dataci. Základní funkce přezky spočívá ve spojení dvou konců řemenu opasku, ale také obuvi, zbroje, třmenů, ostruh, brašen aj. Konkrétní používání jednotlivých kusů nebo skupiny

přezek můžeme odhadovat jen s jistou mírou pravděpodobnosti, přestože nám k tomu pomáhají ikonografické prameny (Zůbek 2002, 144).

Morfologie přezek je zde určena na základě tvaru rámečku, z konstrukčního hlediska se jedná o nezdobené přezky s pohyblivým trnem. V jednom případě jde o přezku menších rozměrů 2,1 × 1,5 cm (obr. 21: 8), která mohla sloužit např. k zapínání brigantiny. Analogie k rozměrově podobnému typu přezky jsou doloženy např. na hradě Skály (Belcredi 2022, 310, obr. 14: 12). Z hlediska typologie patří šest dalších kusů k přezkám s kruhovým rámečkem, a to buď jednoduchým (obr. 21: 9), nebo zdvojeným (obr. 21: 10), které početně převažují. Jednoduché přezky s kruhovým rámečkem, jejichž průměr se pohybuje kolem 3 cm, jsou datovány do 13.–15. století (Sawicki 2021, 43–44, kat. č. 8–11), a jak je dokázáno na více příkladech, jejich užití je doloženo po celý středověk (Zůbek 2002, 147). Ingo Heindel (1990, 11) spatřuje důležitý chronologický aspekt v jejich velikosti, kdy přezky s průměrem 4 cm a více považuje za vrcholně a pozdně středověké. Dvoudílné kruhové „párové“ přezky se mohly ve vrcholném středověku uplatňovat např. při upínání mužských nohavic (Unger 2011). V literatuře bývají označovány jako přezky osmičkové či přezky s příčkou, přičemž právě příčka představuje důležitý charakteristický prvek (Zůbek 2002, 132). Z obecného hlediska tvoří tyto „dvojité“ přezky poměrně početnou skupinu, podle I. Fingerlin se tyto přezky, známé už od antiky, objevují znovu ve 13. století, od poloviny 15. století jsou zdobeny (Fingerlin 1971, 177, 186). Ve střední Evropě bývá častější výskyt těchto zdvojených oválných přezek kladen do 14. století, ojediněle již od 13. století (Zůbek 2002, 138; Sawicki 2021, 44).

Obr. 23. Pyšolec. Kolekce nálezů: 1–6 – klíče; 7 – ozdobné kování; 8 – olověný polotovár; 9, 10 – knoflíky; 11–13 – ozdobná cínová a bronzová kování; 14 – části skleněných nádobek; 15 – pražský groš Karla IV.; 16 – stříbrný kroužek; 17 – neurčený předmět; 18–24 – parvus; 25, 26 – olověné plomby (?); 27 – kulička z tvrdého materiálu; 28 – kostěná střížka z nože, nebo jiného předmětu. Sbírký Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem. Foto M. Korbičková.

Fig. 23. Pyšolec. Collection of finds: 1–6 – keys; 7 – decorative fittings; 8 – lead blank; 9, 10 – buttons; 11–13 – decorative pewter and bronze fittings; 14 – parts of glass cups; 15 – Prague grosz of Charles IV.; 16 – silver ring; 17 – unspecified object; 18–24 – parvus; 25, 26 – lead seals (?); 27 – ball of hard material; 28 – bone handle from a knife or another object. Collections of Museum of Bystřice nad Pernštejnem. Photo by M. Korbičková.

Nejpočetnější zastoupení mají na Pyšolci přezky s rámečkem lukovitěho zakřivení, označované také jako přezky typu D (obr. 21: 12). Skupina těchto přezek bývá spojována s kvalitním pásem, určeným výhradně k nošení meče (Mazáčová 2012, 52–53), přičemž přezky tohoto tvaru, který bývá variabilní, se mezi archeologickými nálezy objevují poměrně často. Ve většině případů však platí jejich ustálenější výskyt po celou dobu vrcholného středověku, tedy do delšího časového úseku od 13. do 15. století na většině území Evropy (Egan, Pritchard 2002, 95). Poměrně uniformní tvary těchto přezek rozděluje V. Šlancarová na několik variant, přičemž přezky v prezentovaném souboru je možné zařadit k jednoduššímu typu (Šlancarová 2018, 165). Analogické železné přezky typu D pocházejí např. z hradu Rokštejna, datované od třetí třetiny 13. století do roku 1307 a do 15. století (Šlancarová 2018, 165, kat. č. 17.4.1–17.4.3), nepřilíží dobře zachovalý exemplář z hradu Skály, zařazený do 14.–15. století (Belcredi 2022, 308, tab. 9; 310–311, obr. 14–15; 312, tab. 10; Šlancarová 2018, 165, kat. č. 17.4.4); dále lze zmínit kusy z lokality Aueršperk (Macholdová 2013, 220, foto 100: 2, 4), Přerovec (Kouřil et al. 2000, 302, obr. 204: 1), Luginsland (Kouřil et al. 2000, 274, obr. 183: 2) či Veselí nad Moravou (Žákovský, Hošek 2015, 237–238, obr. 17: e).

V souboru byly dále evidovány tři polokruhové přezky (obr. 21: 11), které by snad mohly velikostně odpovídat přezkám podobného typu z Aueršperka (Macholdová 2013, foto 100: 5, 6). Za zmínku stojí ještě drobná přezka s výraznějším trnem (obr. 20: 6) či kovová průvlečka řemene kruhového tvaru s centrálním otvorem ve středu na průvlek jehly přezky (obr. 20: 8). Obdobné typy průvleček byly nalezeny opět např. na hradě Skály (Belcredi 2022, 316–317, obr. 16). Pro všechny uvedené přezky existuje značné množství analogií, které dokládají jejich běžné užívání, vzhledem k různorodosti lokalit však i chronologickou necitlivost (Drnovský 2018, 169).

Nálezy z kategorie osobní výbavy⁷ obohacují také dva knoflíky (obr. 23: 9, 10) – jeden je opatřený plastickou výzdobou v podobě ondřejského křížku, druhý je bez výzdoby. Jejich průměr činí 12–13 mm. Obecně jsou knoflíky rozšířeny ve 14. století, uplatňovaly se nejen na šatech, ale i na botách. V souvislosti s trendem zapínání úzkých a dobře padnoucích oděvů se v době jejich největší módy jimi zdobil celý oděv (Kybalová 2001, 200). U knoflíků v podobě prostých kovových disků můžeme předpokládat také původní textilní či dřevěnou výzdobu (Egan, Pritchard 2002, 278). Knoflík z měděného plechu s terčíkem z organického materiálu (patrně parohu) a amalgámově pozlacený na

vnějším povrchu byl již v minulosti na Pyšolci nalezen při de-
tektorovém průzkumu (Korbičková, Hložek 2019, 178). Měděné
knoflíky podobného provedení břvají kladeny spřše do novověku
(Sawicki 2021, 197–198, kat. ř. 360–363), pravděpodobně do po-
loviny 15. století jsou řazeny např. knoflíky z tzv. karlštejského
pokladu (Urešovř 1987, 494). Knoflíky s plochou hlavičkou jako
v připadě hradu Pyšolce jsou známé např. z Pekařské ulice v Brně
(řlancarovř 2018, 114), analogie knoflíku s plastickou prohlubni
pochřzř z jihlavské radnice (řlancarovř 2018, 114, kat. ř. 12.18).
Knoflíky s plochou hlavičkou bez vřzdoby ři zdobené rostlinným
nebo geometrickým motivem břvají řazeny do 15. a 16. století
(řlancarovř 2018, 114).

Součástí oděvu ři jiným módním doplňkem mohly břt
i drobné předměty květinovéhó vzoru (obr. 23: 11–13), z nichř
některé jsou pocínované. Drobnějšř stylizovaná kovřní v podobě
květř ři rozetek se aplikovala např. na rukavice, pokrřvky hlavy,
řelenky ři vysoké řkorně. Od opaskovřch kovřní se tato liřř větř-
nou tvarem a velikostí (řlancarovř 2018, 214). V řvahu přichřzř
např. i ozdoba měřce (Sawicki 2021, 182). Analogie k drobnému
kovřní v podobě motivu nejvřce připomřnřjící heraldickou lilii
(obr. 23: 13) je na našem řzemě znřma např. z lokality Konřvky
(Měchurovř 1989, 480, tab. 3: 1).

Za povřimnutí stojř střřbrný krouřek (snad prsten), který
byl rovněř řařazen do kategorie osobnř vřbavy (obr. 23: 16).
Prřměř krouřku řinř 20 mm; po svém obvodu, který je naruřen
prasklinou, nenese řždřnou vřzdobu. Exemplřř byl předběřně
přřřazen k prstenřm s tyřinkovou obroučkou bez vřzdoby; pro-
stř kovovř krouřek patřř k běžnému zřkladnřmu typu prstenř
(řlancarovř 2018, 123). V připadě Pyšolce se jednř již o druhř
nález tohoto druhu. Střřbrný prsten stejného prřměřu s vřzdo-
bou křřřkř ři vřtviček po celém obvodu byl v minulosti nalezen
na dně řvozově cesty asi 100 m jihovřchodně od hradu; podle
vřsledkř materiřlově analřzy byl vyroben z kvalitnř slitiny střř-
bra a mēdi (Korbičkovř, Hložek 2019, 177). Prostě prsteny bez
vřzdoby, zhotoveně z barevnéhó kovu a dosahujř stejného prř-
měřu 20 mm, pochřzejř např. z vřzkumu hradu Skřly, kde jsou
řazeny do 14.–15. století (řlancarovř 2018, 123, kat. ř. 14.1–14.3).

Kolekci doplňujř dalřř ozdobnř kovřní. Dochovaly se zde
exemplřře dvou celřch obdřlnřch řezelnřch lamelek a jedně
torzovitě, jeř nesou vřzdobu v podobě prolamovanéhó trojlřstku
(obr. 20: 11; 21: 7). Dělka tēchto kovovřch lamelek se pohybuje
kolem 60 mm, sřla plechu řinř 1–2 mm. Charakteristickě je pro
ně prohnutř, rys typickř např. pro lamely brnēnř, kterě se třmto
přřřpřsobovaly tēlu. Pravděpodobně se tedy jednř o zdobeně
kovřní z opasku. Na segmentovou řast poukazujř řchytky po
stranřch, kterě zde mohly slouřit k propojenř dalřřch řastř, jak
mřžeme usuzovat na zřkladě dobřř zachovanřch řastř opaskř
z jinřch lokalit (Sawicki 2021, 183–184, kat. ř. 324, 325).

Dalřř z nalezenřch kovřní (obr. 21: 4) je opatřeno rytou řra-
řovanou vřzdobou, dosahuje 25 mm na vřšku, přřčemř vrchnř
řast předmětu se nedochovala, pravděpodobně se ulomila.
Předmět byl vyroben z pocínovanéhó řezela. Otřzkou je jeho
funkce, slouřřil zřjřmě jako ozdoba. Svřm provedenřm i vřz-
dobou připomřnř nřkončř opasku (srov. Měchurovř 1989, 478,
tab. 1: 10; Sawicki 2021, 147–148, kat. ř. 191–193, 195), přřčemř
podobně vyhotovenř nřkončř majř typickě zakončenř ve tvaru
koruny s centřlnřm hrotem v podobě řaludu. V řvahu přichřzř
i kovřní umřřtēnř na koncřch řemřnkř, kterě byly součástí opas-
kovřch garnitur. Obdobně předměty zdobeně rytou klikatkou
jsou známě např. z lokality Konřvky, datovaně do 14.–15. stoletř,
dalě z Pekařské ulice v Brně (druhř polovina 15. stoletř ři prvnř
polovina 16. stoletř); motiv rytě klikatky se na ozdobnřch před-
mētech vyskytuje v prřbēhu 13.–15. stoletř (řlancarovř 2018,
194, 195).

K zajřmavřm artefaktřm nřleřř takě řezelně prolamovaně
ozdobně kovřní s motivy gotickě architektury (obr. 23: 7). Roz-
měry kovřní řinř 40 × 36 mm, sřla plechu 1–2 mm. Mřže se jed-
nat např. o součást knřžnř vazby, neboť pravě kovřní zde břvř
z vřtvárnéhó hlediska velmi vřznamřm prvkem. Je třeba vřak
zohlednit okolnost, ře pravě tyto artefakty, dřvaně do souvis-
lostř s knřžnř vazbou, mohou nřleřit opaskovřm segmentřm
(Krabath 2001, 259; Měchurovř 2012, 762–763; řlancarovř 2018,
153–157; Sawicki 2021, 58–59). Ozdobnř kovřní ve formě archi-
tektionickéhó motivu dřvanř do souvislostř s opaskem pochřzř
např. z hradu Rokřtejna, z pořřrově vrstvy datovaně do konce
15. stoletř (řlancarovř 2018, 195, kat. ř. 18.24) ři z hradu Skřly
(řlancarovř 2018, 195, kat. ř. 18.26).

9.5 Mince

Mezi kovově předměty patřř takě mince, kterě pomřhajř
soubor časově řařadit. Jednř se o sedm parvř (obr. 23: 18–24),
a to jeden parvus Jana Lucemburskéhó, ve třech připadech jsou
to parvy Karla IV., u dalřřch třř parvř nebyla textura dobřř ři-
telnř, ale s jistotou se jednř buř o prvnř nebo druhř typ. Kromě
tēchto drobnřch mincř byl nalezen rovněř velmi dobřř zacho-
valř prařskř groř Karla IV. (obr. 23: 15).⁸ Jedinř numismatickř
nález z hradu Auerřperka představuje pravděpodobně jihlavskř
kruhovř penř řařenř v letech 1458–1465 a 1489–1495, na němř
je vyobrazena orlice s prsnřm řtřtkem a přsmenem I uprostřed
(Macholdovř 2013, 232).

9.6 Řemeslnickě nřstroje

Nepočetnou skupinu nálezř tēto kategorie tvořř klřny a velmi
torzřlně zachovalě noře, přesnějšř řečeno zbytky jejich řepelř.
Řezelně klřny (obr. 17: 9–11), kařdř jině velikosti a vřhy (22 g,
78 g a 196 g), mohly souřit ke řtřpřnř materiřlu (dřeva nebo ka-
mene), menřř exemplřře mohly břt vyuřřivřny jako zpevnřujř
součástí nřřadř, např. klřny do topřrek (Drnovskř 2018, 169).
Velmi podobně klřny nalezneme např. opěť v inventřř nálezř
z hradu Auerřperka (Macholdovř 2013, 223), kterě zde byly rov-
něř interpretovřny jako klřny ke řtřpřnř materiřlu.

Torza nořř jsou zde evidovřna v poctu řesti řepelř, v jed-
nom připadě se dochovala i kratřř řast prostéhó trnovéhó řapu.
Mnohem vřraznějšř zastoupenř řemeslnřch a takě zemēdřlskřch
nřstrojř bylo evidovřno mezi řezelnřmi předměty z hradu Auer-
řperka, jednř se např. o krejčovskě nřřky, struh na dřevo, se-
keru, řidlo, nebozez aj. (Macholdovř 2013, 206–208).

9.7 Dalřř kovově předměty

Inventřř kovovřch nálezř doplňujř takě předměty, kterě
prozatřm nebyly přesnějšř řařazeny ani konkrētnějšř identifikovř-
vřny. Jednř se např. o kovově krouřky variabilnřho prřměřu,
pohybujřcřm se v rozmezř 20–100 mm, přřčemř nejsme schopnř
řplně přesně řurit jejich funkci. Jednř se totiž o předměty řir-
řřho řžitř, vyuřřitelně např. jako spojnice řemenř, pāsř, drřadla
poklopř, řastř stihlovřch udidel apod.

Dalřř z nezařazenřch kovovřch předmětř představuje olo-
věny polotovar, na němř jsou patrně vřrazně zřseky (obr. 23: 8).
Mohl slouřit pro odlěvřnř menřřch předmětř (snad kulek); vřha
nálezu řinř 167 g. Dřle je zde předmět připomřnřjící kuželovitou
hlavicu, vyrobeně ze slitiny olova a řinu a se řezelnřm vnitřkem
(obr. 23: 17). Dělka předmětu řinř 40 mm, vřha 25 g. Vnitřnř
řezelnř řast předmětu mohla břt delřř, nabřřř se tedy řvaha,
zda neřlo např. o kovově rydlo. Byly zde přřtomny takě nřlezy
z olova,⁹ kterě svřm provedenřm připomřnřjř středověkě olo-
věně plomby (obr. 23: 25, 26), tedy drobně předměty, vyrobeně
ze dvou kulatřch diskř spojenřch tenkřm pāsķem. Na plombřch
břvřjř vyrařeny např. erby ři heraldickě motivy (Měřřnřskř 2003;

Fröhlich, Chvojka 2016, 245, obr. 1), zde však není vzhledem k vysokému stupni koroze reliéf dobře čitelný. Jisté náznaky motivu tu však patrné jsou. Jejich průměr zde činí 12 a 8 mm. Středověké plomby byly vyráběny většinou z olova nebo cínu a zboží, které bylo označeno plombou, bylo určeno pro regionální i mezinárodní obchod (Březinová 2007, 93). V mnoha případech jsou jediným dokladem dálkového obchodu. Pečetění textilu jako obchodního artiklu bylo praktikováno již v antice, ale ve středověké hanzovní Evropě se plomby vyskytují až od přelomu 13. a 14. století; až do konce 15. století se takto pečtil pouze vysoce kvalitní textil (Połczyński, Przymorska-Sztuczka 2019, 309, 312). Rozsáhlá kolekce nálezů plomb jako dokladů mezinárodního obchodu je známá především z území Polska, např. z hanzovního města Gdaňsk s vyobrazením lodí (Bobowski, Ossowski 2013, 263), z pozdějšího období např. plomby s vyobrazením zubra jako erbovního znaku města Lešna aj. (Połczyński, Przymorska-Sztuczka 2019, 331).

Výčet kovových předmětů uzavírá hřebík větších rozměrů s kulatou hlavičkou a spirálovitě svinutým koncem (obr. 17: 4), dále destička s dvěma obdélnými úchyty či zástrčkami (obr. 17: 5), tyčinka opatřená postranním hrotem, která snad mohla být pozůstatkem opékacího rožně (obr. 17: 6); a předměty, které sloužily pravděpodobně jako skoby, ale mohly mít i jiné uplatnění (obr. 17: 7, 8).

10. Ostatní nálezy

K zajímavým nálezům patří kulička černé barvy o průměru 20 mm a váze 9 g z prozatím blíže neidentifikovaného materiálu (obr. 23: 27). Nabízí se úvaha, zda se nejedná např. o municí do praku (informace P. Žákovského). Další z nálezů představuje podlouhlý předmět vyrobený z kosti, který svým provedením připomíná střenku nože (obr. 23: 28); vzhledem k absenci kovových nýtů však může jít o obložení jiného předmětu. Délka nálezu činí přibližně 140 mm, šířka 8 mm, lichoběžníkovitý průřez mírně konkávního těla má 8 mm. Předmět je opatřen dvěma kostěnými nýtky, ze zadní strany jsou patrné zbytky spongiózy. Běžně byly kostěnými výrobky zdobeny např. dřevěné pažby kuší, truhlice, přezky opasku aj. (Belcredi 2022, 526). Velmi podobný kostěný výrobek zhotovený ze zvířecího žebra bychom našli na hradech Skály a Landek (Belcredi 2022, 528, obr. 36).

11. Zvířecí kosti

Významné zastoupení v souboru mají rovněž osteologické nálezy. V rámci souboru se jedná převážně o fragmenty zvířecích kostí a zubů (1494 kostí). Kolekce osteologických pozůstatků poskytla běžné spektrum domácích druhů savců, typické pro vrcholný středověk (tab. 8). Byl zde zastoupen kůň domácí (*Equus caballus*) – 1 jedinec, 4 kosti; tur domácí (*Bos taurus*) – 5 jedinců, 916 kostí; prase domácí (*Sus domestica*) – 4 jedinci, 234 kostí; ovce/koza domácí (*Ovis/Capra*) – 1 jedinec, 172 kostí; koza domácí (*Capra hircus*) – 1 jedinec, 16 kostí; pes domácí (*Canis familiaris*) – 1 jedinec, 31 kostí; a velikostní kategorie velký (17 kostí), středně velký (11 kostí) a malý savec (14 kostí); divoce žijící zvířata, jako je jelen lesní (*Cervus elaphus*) – 1 jedinec, 2 kosti, a blíže neurčitelní ptáci (*Aves* sp. indet.) – 1 jedinec, 15 kostí. Dále bylo evidováno 62 kusů neurčitelných kostí. Na lokalitě převažují pohlavně dospělá domácí zvířata (tj. ve věku 1–3 roky).

Metoda kvantifikace NISP (počet identifikovaných fragmentů kostí) byla vypočtena pro jednotlivé fragmenty. Pokud bylo jasné, že odpadlá epifýza patří k diafýze, pak byly oba fragmenty počítány jako jedna kost (MNE – minimální počet elementů). Hodnoty MNI (minimální počet jedinců) byly určeny na základě počtu anatomických prvků a jejich částí s přihlédnutím k určení strany v kombinaci s fragmentací a věkem každého druhu (WAVA 2012).

Kategorie	Počet identifik. jedinců	Počet kostí	Podíl (v %)
Kůň domácí (<i>Equus caballus</i>)	1	4	0,27
Tur domácí (<i>Bos taurus</i>)	5	916	61,31
Prase domácí (<i>Sus domestica</i>)	4	234	15,66
Ovce/Koza domácí (<i>Ovis/Capra</i>)	1	172	11,51
Koza domácí (<i>Capra hircus</i>)	1	16	1,07
Pes domácí (<i>Canis familiaris</i>)	1	31	2,07
Jelen lesní (<i>Cervus elaphus</i>)	1	2	0,13
Ptáci (<i>Aves</i>)	1	15	1,00
Velký savec		17	1,14
Středně velký savec		11	0,74
Malý savec		14	0,94
Neurčitelné		62	4,15
Celkem		1494	100

Tab. 8. Druhá skladba zvířat.

Tab. 8. Species composition of animals.

Ze zachovaného klu (spodní špičák) prasete domácího šlo určit pohlaví (samice). U jednoho tura domácího lze dle násadce na roh určit, že se jednalo o kastráta (vola). Pohlaví dobytka bylo posuzováno podle postupů P. Armitage (1982). Tam, kde to umožňoval stav dochování kosterních pozůstatků, byly naměřeny osteometrické hodnoty dle metodiky von den Driesch (1976). K určení věku zvířat byly použity současné metody postavené na vývoji srůstu epifýz (Reitz, Wing 2008), erupci zubů a jejich otěru (Payne 1973; Grant 1982). Kvalita masa na základě nalezených kostí byla stanovena na základě prací V. Párala et al. (1995), L. Steinhausera a kol. (2000) a A. Trawińskiego (1948). Základní kvantifikační metody jsou založeny na standardních metodikách, které jsou uvedeny v práci E. Reitze a E. Winga (2008). Je však třeba mít na paměti, že jde o moderní kritéria, jejichž využitelnost pro minulost je pouze orientační.

Více jak 80 % kostí bylo možné zařadit jen do velikostních kategorií a neidentifikovatelných kostí. To znamená, že kosti byly vystaveny destrukci, protože pravděpodobně určitou dobu ležely na zemském povrchu, a tudíž byly pod vlivem řady ničivých činitelů. Většina nalezených kostí odpovídá spíše odpadu (např. fragmenty lebky a apikální části končetin), což jsou kosti, na kterých je tzv. nekvalitní maso typu B (Uerpmann 1973; Páral et al. 1995). Chybí kosti s kvalitním masem typu A (tzn. nejvyšší kvality, jako jsou proximální konce pažních a stehenních kostí, lopatky, páneve, obratlů a proximální části žeber). Toto složení svědčí o tom, že se jedná o odpad z kuchyně, tedy vyhozené kosti z přípravy potravy. Nejvíce jedinců pochází z tura domácího a prasete domácího, ostatní druhy jsou zastoupeny pouze jedním jedincem. Jedná se tedy o konzumaci většinou domácích zvířat, podíl lovené zvěře je spíše podprůměrný.

Vzhledem k fragmentárnosti kostí bylo možné naměřit rozměry jen u několika z nich. Tyto rozměry byly porovnávány s jinými středověkými lokalitami (Bökönyi 1974). Zjištěné rozměry spadají do variačních šířek uvedených na jednotlivých lokalitách. U tura domácího a ovce/kozy domácí bylo možné z dochovaných nártních a záprstních kostí vypočítat kohoutkovou výšku. U tura se pohybovala v rozmezí 98–116 cm, u ovce/kozy domácí v rozmezí 64–75 cm a u psa 36,1 cm v kohoutku, což odpovídá kohoutkovým výškám ve středověku.

Zásahy byly zjištěny na 0,5 % analyzovaných fragmentů kostí v místech šlach a úponů a v místech, kde nasedá *processus cornualis* (násadec na roh). Prozatím tedy není možné vyslovit předpoklad, zda se zvířata porážela v areálu hradu, jak je tomu v případě jiných hradních lokalit (Peške 1994, 289; Sůvová 2015, 155). O řeznický odpad se tedy v tomto případě nejedná. Některé z kostí byly spálené, barva se pohybovala od černé po šedobílou, což značí teplotu ohně kolem 500 °C, tedy oheň v topeništích.

Při srovnání osteologického materiálu pochází mnoho kosterních pozůstatků skotu rovněž z obou smetišť hradu Skály,

opět převažují pohlavně dospělí jedinci jateční velikosti. Skladba živočišných druhů je obdobná jako v případě hradu Pyšolce. Zachovalost kosterních pozůstatků zde poukazuje na chov prasat přímo na hradě, menší přežvýkavci jako koza či ovce sem byli dováženi vcelku i poráženi. V případě skotu poukazuje výrazná převaha kostí kategorie A a absence kostí hlavy na dovoz již dekapitovaných jedinců. Naprostá většina nalezených kostí a jejich fragmentů představuje kuchyňský odpad, v některých případech se jedná i o přirozený úhyn. Vysoký podíl kostí z kategorie A svědčí o konzumaci masa vyšší kvality (Belcredi 2022, 511–512, 514, 520–522). Obdobné spektrum druhů chovaných domácích zvířat odpovídá např. také analýze osteologických nálezů z hradu Lelekovice, výjimku tvoří pratur a zubr a podíl lovené zvěře je zde celkově vyšší (Nývltová Fišáková 2006, 57). Poměr mezi kostmi domácích a divoce žijících zvířat je v případě lelekovického hradu 91,9 : 8,1 %; z divokých zvířat zde nejvíce kostí patří jelenovi, který byl v druhé polovině 14. století častým obyvatelem hlubokých lesů v okolí Lelekovic. Hlavní masitou složkou stravy, stejně jako u hradu Pyšolce, představoval skot (Unger 1999, 90–92).

Ve snaze charakterizovat zastoupený druh odpadu, přičemž by zde nešlo pouze o biologický pohled na kosterní skladbu, můžeme konstatovat, že hlavní stravovací zvyklosti na hradě se opíraly o konzumaci hovězího nebo vepřového dobytka. Lovená zvěř byla v jídelníčku spíše výjimkou. Jedná se však pouze o dílčí vzorek osteologického materiálu, který nemusí zdaleka vysvětlovat, co se ve sledovaném prostoru v průběhu staletí odehrálo či jak se tu s odpadem zacházelo, jako je tomu v případě souhrnného pojednání na základě jiných, více prozkoumaných lokalit, kde je možné na základě osteologického materiálu hovořit např. i o procesu přípravy masa z jatečného dobytka (Nývltová Fišáková et al. 2016, 97).

12. Závěr

Hlavním cílem předložené studie je analyzovat relativně početný soubor nálezů, získaný sondážním průzkumem strmého svahu pod severním pilířem hradu Pyšolce. Zkoumaný prostor představuje dopadovou plochu pod skalním výchozem, na jehož vrcholu bylo vystavěno hradní jádro. V době existence hradu sloužil tento prostor jako odpadště.

Pyšolec náleží vedle Aueršperka a Zubštejna k pernštejnským hradům na horní Svatce. Není u něj – jako u většiny hradních lokalit – známa datace jeho založení a nejsou známy ani bližší okolnosti zániku. Kolonizace oblasti a výstavba zmíněných hradů však s působením a sférou vlivu pánů z Pernštejna nepochybně souvisí. V kontextu historie tohoto rodu nás zajímá otázka časové posloupnosti při zakládání výše zmíněných fortifikací. Na základě analýzy předloženého archeologického souboru je možné tento aspekt do určité míry postihnout. V případě dostupných nálezových celků z Aueršperka a Zubštejna máme – stejně jako u hradu Pyšolce – k dispozici jen dílčí soubor nálezů, přesto se můžeme pokusit o jejich srovnání.

Nejpočetněji je ve zpracovaném souboru přítomna keramika. Tvarovou skladbu tvoří hrnce, zvonovité poklice a mísy, v menší míře zde byly evidovány kahany a kachle, nepočetně také zbytky zásobnic, velmi ojediněle fragmenty džbánů a pohárů. Torzální části keramiky svědčí o jejím sekundárním uložení. Keramický soubor poukazuje zejména na kuchyňské a provozní prostředí hradu, stolní zboží je zde zastoupeno v malé míře. Životnost kuchyňské keramiky byla výrazně nižší v porovnání se stolní keramikou. Souboru dominuje keramika s příměsí slídy, což s velkou pravděpodobností svědčí o používání místní suroviny, která slídu obsahuje. Slídová keramika byla pravděpodobně používána po celou dobu existence hradu.

Významné zastoupení mají v souboru z Pyšolce kovové, zejména železné předměty. Početná je skupina stavebních kování a také předměty dokládající využití koňské síly. Množství hřebíků poukazuje na evidentní přítomnost budov v jádru hradu. Zde se dá očekávat výskyt dřevěných stavebních konstrukcí a zastřešené šindelovou krytinou. Klíče jsou zastoupeny otočnými i zásuvnými typy, jejichž užití na hradě souvisí se závěsnými zámky. Množství podkov je pak dokladem nezastupitelnosti koní na Pyšolci. Přítomnost militarií svědčí o bojových akcích, které se na hradě či v jeho bezprostřední blízkosti odehrály. Nálezy zařazené do kategorie osobní výbavy mohou být odrazem výsádnějšího postavení stavitelů a vlastníků hradu, především pánů z Pernštejna, z Kunštátu a moravských markrabat.

Za chronologicky citlivé předměty můžeme považovat ostruhy, které lze rozdělit na vývojově starší a mladší. Dochované exempláře bronzových ostruh mohou být dokladem vyššího sociálního postavení jejich majitelů, a vzhledem k jejich přesně datovaným analogiím z Norimberka zde máme představu o podobě ostruh v polovině 14. století. Parvy Jana Lucemburského patří k nejstarším nálezům na lokalitě, které lze přesněji datovat; groš Karla IV. koreluje s časovým horizontem, do něhož byla rámcově zařazena většina artefaktů. Obyvatelé hradu Pyšolce používali při stolování kromě pohárů i skleněné nádoby, stejně jako je to doloženo v souborech hmotné kultury z větších šlechtických sídel i menších tvrzí v bližším i vzdálenějším okolí. Zlomky skleněných nádob zde mohou být projevem distribuce zboží na větší vzdálenost, v kolekci nálezů jde ale spíše o ojedinělé vzorky. Zajímavým zjištěním ve srovnání s jinými hradními lokalitami je výrazně vyšší podíl domácích zvířat oproti lovené zvěři. O provozování lovecké činnosti na hradě svědčí nález lovecké šipky.

V představené kolekci převládají zejména nálezy spojené s běžným provozem sídla. Vzhledem k jejich charakteristice se můžeme pokusit o předběžnou interpretaci nálezových okolností a přemýšlet o příčinách archeologizace daných předmětů v tomto prostoru. Smetiště zde jistě vznikalo kumulací odpadků v průběhu existence hradu. Zasutý svah pod severním pilířem končí skalní stěnou, pod níž dopadaly vyhozené předměty. Řada artefaktů pochází nepochybně ze samotného jádra hradu. V prostoru parkánu pod severním pilířem se podle charakteristiky nálezů mohla nacházet také hospodářská stavení či stáje, s vysokou pravděpodobností i kuchyň, tedy dobře chráněné provozní a hospodářské zázemí hradu.

Nejnovější archeologické nálezy a stav současného bádání posouvají založení Pyšolce spíše do první třetiny 14. století, tedy do doby vlády Jana Lucemburského. Charakter keramiky poukazuje především na pokročilou druhou polovinu 14. století až první polovinu 15. století. Význam hradu tedy zřejmě vrcholí v době, kdy je ve vlastnictví moravských markrabat Jana Jindřicha a Jošta, přičemž vliv Pernštejnů je zjevně v pozadí. Tehdy také pravděpodobně dochází k výraznější přestavbě hradu. Bohužel zatím nemůžeme hovořit konkrétněji o okolnostech jeho zániku či zdůvodnit, proč byl Pyšolec opuštěn. Jde zřejmě o projev trendu snižování počtu hradů v této oblasti. V pozdním středověku se dominium rodu soustředí na Zubštejn a Pernštejn, na konci 15. století je pak hlavním sídlem pánů erbu zubří hlavy už jen výstavnější Pernštejn.

Poděkování

Příspěvek vznikl s podporou grantového projektu GA23-07863S „Vznik vrcholně středověké keramiky – hrnčířské pece a jejich vsádky“.

Je milou povinností autorů poděkovat zejména Mgr. Marku Peškovi, Ph.D., a PhDr. Vladimíru Cisárovi za podporu při výzkumu, dále doc. PhDr. Rudolfo Procházkovi, CSc., PhDr. Jiřímu

Doleželovi a Mgr. Šimonu Ungermanovi, Ph.D., za podnětné připomínky k textu studie, a v neposlední řadě také všem členům Spolku na ochranu památek Bystřicka za ochotu a pomoc.

Poznámky

- 1 Spolek na ochranu památek Bystřicka, z. s., byl založen v roce 2002, s obnovenou činností od roku 2019. Na činnosti spolku se významným způsobem podílí řada dobrovolníků, kteří nejsou oficiálními členy. Spolek představuje veřejně prospěšnou neziskovou organizaci, jeho účelem je přispívat k záchraně ohrožených nemovitých památek, především v regionu Bystřicka. U nezapsaných historických objektů navrhuje jejich zápis do státního seznamu nemovitých kulturních památek, zajišťuje provádění potřebných prací obnovy a archeologických sond menšího rozsahu. V případě Pyšolce se jedná o záchranu historicky cenných artefaktů nalezených při povrchovém průzkumu nejbližšího okolí hradu, a především obnovu dochovaných stavebních částí, které dnes tvoří jeho hlavní dominantu. Pozornost byla zaměřena také na geomorfologické mapování okolního terénu hradu s cílem identifikovat ložiska zdrojových surovin potřebných k jeho výstavbě. Od roku 2021 vlastní Pyšolec obec Vír, která se významným způsobem podílí na rekonstrukci a úpravách v okolí zříceniny.
- 2 Článek se opírá o dokumentaci obsaženou v nálezové zprávě (Korbičková 2019b), uložené v Městském muzeu v Bystřici nad Pernštejnem a v Archaii Brno z. ú. Archeologické nálezy jsou součástí sbírky Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem, p. o.
- 3 Analýzy byly provedeny na Oddělení dozimetrie záření Ústavu jaderné fyziky AV ČR v Praze pod vedením Ing. Kateřiny Pachnerové Brabcové, Ph.D.
- 4 Poloha nálezů byla zaměřena pomocí GPS, nálezy jsou uloženy ve sbírkách Městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem.
- 5 Mrazový srub je geomorfologický útvar, který je definován jako skalní stupeň ve svahu, vzniklý mrazovým zvětráváním.
- 6 Analýzu ostruh provedl Mgr. Martin Hložek, Ph.D., Oddělení památkové činnosti Magistrátu města Brna.
- 7 Konzervaci drobných nálezů osobní výbavy provedl Mgr. M. Hložek, Ph.D., Oddělení památkové činnosti Magistrátu města Brna.
- 8 Určení mincí provedla Mgr. D. Grossmannová, Ph.D., z Numismatického oddělení Moravského zemského muzea v Brně.
- 9 Chemickou analýzu olovených nálezů provedl Mgr. M. Hložek, Ph.D., Oddělení památkové činnosti Magistrátu města Brna.

Prameny

- AČ XIV:** Listiny archivu někdy Olešnického. J. Emler (ed.). In: *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích*. XIV. J. Kalousek (ed.). Praha 1895, 493–560.
- AČ XVI:** Listinář pana Viléma z Pernšteina. F. Dvorský (ed.). In: *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích*. XVI. J. Kalousek (ed.). Praha 1897, 73–560.
- AČ XXXVIII:** Hoffmann, F. (vyd.) 2000: *Popravčí a psanecké zápisy Jihlavské z let 1405–1457*. Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. XXXVIII. Praha: Filosofia, CMS.
- CDB II:** *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. II. (1198–1230). G. Friedrich (ed.). Pragae 1912.
- CDB III/1:** *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. III/1. (1231–1238). G. Friedrich (ed.). Pragae 1942.
- CDB IV/1:** *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. IV/1. (1241–1253). J. Šebánek, S. Dušková (eds.). Pragae 1962.
- CDB V/1:** *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. V/1. (1253–1266). J. Šebánek, S. Dušková (eds.). Pragae 1974.

- CDB V/2:** *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. V/2. (1267–1278). J. Šebánek, S. Dušková (eds.). Pragae 1981.
- CDM II:** *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. II. (1200–1240). A. Boczek (ed.). Olomucii 1839.
- CDM IV:** *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. IV. (1268–1293). A. Boczek (ed.). Olomucii 1845.
- CDM V:** *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. V. (1294–1306). A. Boczek, J. Chytil (eds.). Olomucii 1850.
- CDM VI:** *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. VI. (1307–1333). P. Ritter v. Chlumecký, J. Chytil (eds.). Brünn 1854.
- CDM VII/1:** *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. VII/1. (1334–1349). P. Ritter v. Chlumecký, J. Chytil (eds.). Brünn 1858.
- CDM VII/2:** *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. VII/2. (1334–1349). P. Ritter v. Chlumecký, J. Chytil (eds.). Brünn 1860.
- CDM VII/3:** *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. VII/3. (1334–1349). V. Brandl (ed.). Brünn 1864.
- CDM IX:** *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. IX. (1356–1366). V. Brandl (ed.). Brünn 1875.
- CDM X:** *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. X. (1367–1375). V. Brandl. Brünn 1878.
- CDM XI:** *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. XI. (1875–1390). V. Bradl. Brünn 1885.
- FRB II:** Letopis Žďárský větší. In: *Fontes rerum bohemicarum*. II. *Cosmae Chronicon Boemorum cum continuatoribus*. J. Emler, V. V. Tomek (eds.). Praha 1874, 521–557.
- KP II:** *Libri citationum et sententiarum seu Knihy pühonné a nálezové*. II. (1406–1415) V. Brandl (ed.). Brno 1873.
- KP III/1:** *Libri citationum et sententiarum seu. Knihy pühonné a nálezové*. III/1. (1417–1447). V. Brandl (ed.). Brno 1878.
- KP IV/1:** *Libri citationum et sententiarum seu. Knihy pühonné a nálezové*. IV/1. (1459–1466). V. Brandl (ed.). Brno 1881.
- RBM:** *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*. Pars II, Annorum 1253–1310. J. Emler (ed.). Praha 1882.
- RI XI/I:** Hruza, K., P. Elbel (Hrsg.) 2012: *Regesta Imperii XI. Regesten Kaiser Sigismunds (1410–1437) nach Archiven und Bibliotheken geordnet*. Band I. Die Urkunden und Briefe aus den Archiven und Bibliotheken Mährens und Tschechisch-Schlesiens. Wien, Köln, Weimar: Böhlau.
- ZDB:** *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren*. Brünnner Cuda. Ed. P. Chlumecký, J. Chytil, K. Demuth, A. R. Wolfskorn. Brno 1856.
- ZDO:** *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren*. Olmützer Cuda. Ed. P. Chlumecký, J. Chytil, K. Demuth, A. R. Wolfskorn. Brno 1856.

Literatura

- Armitage, P.** 1982: A system for ageing and sexing the horn cores of cattle from British post-medieval sites (17th to early 18th century) with special reference to unimproved British longhorn cattle. In: B. Wilson et al. (eds.): *Ageing and sexing animal bones from archaeological sites*. BAR British Series 109. Oxford: B.A.R.
- Baletka, T.** 2004: *Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa*. Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska 3. Praha: Lidové noviny.
- Bartoň, J.** 2008: Historie. In: M. Ondráčková, L. Stalmach (eds.): *Vír v údolí Svrátky*. Vír: Obec Vír, 55–110.
- Belcredi, L.** 1989: Terminologie, třídění a kód středověkých kovových předmětů. *Archaeologia historica* 14, 437–472. Dostupné také z: <https://digilib.phil.muni.cz/en/handle/11222.digilib/139854>.
- Belcredi, L.** 1990: Čepička – opevnění nad klášterem Porta coeli v Tišnově – Předklášteří. *Acta Musei Moraviae, Scientiae Sociales* LXXV(1–2), 99–122.
- Belcredi, L.** 2006: Bystřec. O založení, životě a zániku středověké vsi. *Archeologický výzkum zaniklé středověké vsi na Drahanské vrchovině 1975–2005*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně.
- Belcredi, L.** 2022: *Hrad Skály. Svědek let 1380–1440 vydal své tajemství*. *Archeologický výzkum hradu Skály 1994–2014*. Brno: Ludvík Belcredi.

- BN_Sammlung:** Radsborn des Konrad von Heideck (+1357) [online]. In: *Bayerische Nationalmuseum. Sammlung online*. Inventarnummer W 221. [cit. 2024-11-25]. Dostupnř z: <https://www.bayerisches-nationalmuseum.de/sammlung/00047702>.
- Bobowski, B., Ossowski, W. 2013:** Gdańskie plomby tekstylne z wyobraženiem statkřw – nowe znaleziska. In: H. Paner, M. Fudziński (red.): *XVII Sesja pomorzoznawcza vol. 2. Od přznego řredniowiecza do czasřw nowożytnych*. Gdańsk: Muzeum Archeologiczne w Gdańsku, 263–270.
- Borovský, T. 2010:** Ve stoletř wřlek a stavovstvř. In: J. Mitřček et al. (ed.): *Kralice nad Oslavou*. Kralice nad Oslavou: Centa, 97–112.
- Břkřny, S. 1974:** *History of Domestic Mammals in Central and Eastern Europe*. Budapest: Akadřmiai Kiadř.
- Březinovř, H. 2007:** *Textilnř vřroba v řeskřch zemřch ve 13.-15. stoletř*. *Poznřnř textilnř produkce na zřkladř archeologickřch nřlezř*. *Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque 2*. Praha: Űstav pro pravřk a ranou dobu dřjinnou, Filozofickř fakulta, Univerzita Karlova. Dostupnř takř z: <https://digilib.phil.muni.cz/cs/handle/11222.digilib/127388>.
- Burian, B. 1939:** *Konickř okres*. *Vlastivřda Moravskř II. Mřstopis Moravy*. Brno: Musejnř spolek.
- Clark, J. (ed.) 1995:** *The Medieval Horse and its Equipment c. 1150–1450*. *Medieval Finds from Excavations in London 5*. London: Museum of London.
- Čapek, L., Prochřzka, R., Sedlřckovř, L., Těsnohlřdkovř, K., Slavřček, K., Plchovř, S., Plzřk, J., Nosek, V., Zemancovř, T. 2022:** *Vrcholnř a pozdnř středovřkř keramika v řeskřch zemřch*. *Vřroba – Regionalizace – Metody – Interpretace*. Plzeň: Zřpadořeskř univerzita.
- Čapek, L., Těsnohlřdkovř, K. 2020:** *Zřsady tvorby deskripčních systřmř středovřkř keramiky a jejich databřzovř aplikace*. *Pamřtkovř postup* [online]. Plzeň, Brno. [cit. 2022-08-09]. Dostupnř z: https://drive.google.com/file/d/1-OO1TA-bkxIWNVp9w1Zw_7tqNiuM93CJ/view?pli=1.
- Černř, E. 1994:** *Středovřkř sklo v zemřch koruny řeskř*. *Katalog vřstavy*. Most: Űstav archeologickř pamřtkovř pęče.
- De Lacy, Ch. 1911:** *The History of the Spur*. London: The Connoisseur.
- Demek, J. 1987:** *Hory a nřžiny*. *Zemřpisnř lexikon ČSR*. Praha: Academia.
- Doležel, J. 1998:** K počřtkřm hradu Kamene (Zubřtejna) na hornř Svatce. *Castellologica bohemica* 6(II), 307–324. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/y11sJ>.
- Doležel, J. 1999:** Ante aream monasterii Sante Crucis – klřster v Doubravnřku ve svřtle dosavadnřch vřzkumř. *Pravřk. Novř řada* 1998/8, 321–340.
- Doležel, J., Sadřlek, J. 2004:** Středovřkř dřlnř komplex v trati Havřrna u Štěpřnova nad Svatkou. *Přřspěvek k dřjinnřm tęžby střřibra v oblasti severozřpadnř Moravy ve 13. a 14. stoletř*. I. *Vřsledky prřzkumu v letech 1990–2001, edice přsemnřch pramenř*. In: K. Novřček (ed.): *Tęžba a zpracovřnř drahřch kovř*. *Sřdelnř a technologickř aspekty*. *Mediaevalia archaeologica* 6. Praha, Brno, Plzeň: Archeologickř Űstav AV ČR, Zřpadořeskř muzeum, 43–119.
- Driesch, A. von den 1976:** *A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites. As developed by the Institut für Palaeoanatomie, Domestikationsforschung und Geschichte der Tiermedizin of the University of Munich*. *Peabody Museum Bulletin 1*. Oxford: Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University.
- Drnovský, P. 2018:** *Hmotnř kultura řlechtickřch sřdel severovřchodnřch Čech*. *Každodennost ve středovřku pohledem archeologie*. *Archeologickř studie Univerzity Hradec Krřlovř 3*. Červenř Kostelec: Pavel Mervart.
- Drnovský, P., Guricovř, L. 2016:** Podkovy z tzv. starř sbřrky Muzea vřchodnřch Čech v Hradci Krřlovř. *Poznřmky k typologii středovřkřch a novovřkřch nřlezř*. *Živř archeologie. (Re)konstrukce a experiment v archeologii* 18, 53–61. Dostupnř takř z: https://uni.uhk.cz/archeologie/wp-content/uploads/2023/02/Vol18_9.pdf.
- Durdřk, T. 1972a:** K problematice středovřkřch řipek v řekoslovensku. *Zpravodaj klubu vojenskř historie* 2, 4–6.
- Durdřk, T. 1972b:** K problematice středovřkřch řipek v řekoslovensku. *Zpravodaj klubu vojenskř historie* 3, 5–9.
- Durdřk, T. 1983:** *Středovřkř zbranř*. *Sbřrky okresnřho muzea v Chrudimi*. *Historickř řada 2/II*. Chrudim: Okresnř muzeum v Chrudimi.
- Durdřk, T. 2010:** Nřkolik poznřmek k řeskř hradnř každodennosti. *Archaeologia historica* 35(1–2), 45–61. Dostupnř takř z: <https://digilib.phil.muni.cz/en/handle/11222.digilib/128137>.
- Durdřk, T., Bolina, P. 2001:** *Středovřkř hrady v Čechřch a na Moravř*. Praha: Argo.
- Egan, G., Pritchard, F. 2002:** *Dress accessories, c.1150 – c.1450*. *Medieval finds from excavations in London 3*. Woodbridge, London: Boydell Press, Museum of London.
- Elbel, P. 2009:** „Scio, quod vos Moravi estis timidi et michi non fideles“. *Moravanř ve strukturřch dvora Zikmunda Lucemburskřho*. *Mediaevalia Historica Bohemica* 12(2), 43–132. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/z11fR>.
- Endlicherovř, M., Belcredi, L. 2006:** *Nřlezy z kuchynř hradu Skřly*. In: J. Unger (ed.): *Novř archeologickř vřzkumy řlechtickřch sřdel 15. stoletř*. *Pravřk. Supplementum 16*. Brno: Űstav archeologickř pamřtkovř pęče Brno, 93–112.
- Endlicherovř, M., Korbička, M. 2011:** Středovřkř vřpenickř pec u hradu Pyšolce. *Archeologia technica* 22, 121–130. Dostupnř takř z: <http://archeologiatechnica.cz/node/19>.
- Endlicherovř, M., Korbička, M., Vřianskř, D. 2014:** Hlinřk při vřpenickř peci u hradu Pyšolce. *Archeologia technica* 25, 61–65. Dostupnř takř z: <http://archeologiatechnica.cz/node/50>.
- Endlicherovř Korbičkovř, M., Korbička, M., Bobek, P. 2017:** *Milřřiřtř při vřpenickř peci u hradu Pyšolce*. *Archeologia technica* 28, 18–27. Dostupnř takř z: <http://archeologiatechnica.cz/index.php/node/28>.
- Fingerlin, I. 1971:** *Gürtel des hohen und späten Mittelalters*. Berlin: Deutscher Kunstverlag.
- Flřdr, A., Konečnř, M., Štěpřn, R. 2014:** *Přřvodce krajinnř hradř*. *Středovřkř pamřtky v povodř Svatky a Svitavy*. Kromřřř: Nřrodnř pamřtkovř Űstav, Űzemnř pamřtkovř sprřva v Kromřřři.
- Frřhlich, J., Chvojka, O. 2016:** *Jihořeskř olověnř plomba na importovanř zbořř*. *Archeologie zřpadnřch Čech* 10, 245–249.
- GM online:** *Geovřdnř mapa 1 : 50 000*. *Českř geologickř společnost*. *Aplikace* [online]. © 2023 [cit. 2023-09-06]. Dostupnř z: <https://cgs.gov.cz/mapy-a-data/aplikace>.
- Grant, A. 1982:** The use of tooth wear as a guide to the age of domestic ungulates. In: B. Wilson et al. (eds.): *Ageing and sexing animal bones from archaeological sites*. *BAR British Series 109*. Oxford: B.A.R., 91–108.
- Heindel, I. 1990:** *Riemen- und Gürtelteile im westslawischen Siedlungsgebiet*. *Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte der Bezirke Rostock, Schwerin und Neubrandenburg 23*. Berlin: Deutscher Verlag der Wissenschaften.
- Hejna, A. 1983:** *Kovovř nřlezovř inventřř z hradu Vizmburku*, k. Ű. Havlovice, o. Trutnov. *Předbřžnř informativnř zprřva*. *Archaeologia historica* 8, 491–501. Dostupnř takř z: <https://digilib.phil.muni.cz/cs/handle/11222.digilib/139476>.
- Hoffmann, F. 1968:** *Vilřm z Pernřtejna*. *Pokus o portrřt moravskřho přna husitskř doby*. *Časopis Matice moravskř LXXXVII(3–4)*, 163–186. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/PlJzP>.
- Hosřk, L. 1937:** *Přřpřvky k starřmu rodopisu moravskřmu III*. *Erb zubřř hlavy*. *Přnř z Auerřperku, Jakobova, Kamene, Medlova, Otaslavic, Pernřtejna a Zubřtejna*. *Časopis Společnosti přřtel starožitnostř řekoslovenskřch v Praze* XLV(1), 34–40. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/M1JKp>.

- Hosřk, L. 1952:** K středovřkř kolonisaci porřřř hornř Svatky a Oslavy. *Časopis Společnosti přřtel starožitnosti* LX(2), 64–81. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/I1Z9V>.
- Jan, L. 1994:** Premonstrřtky nebo augustiniřnř? (Opřt k počřtkřm klřštera v Doubravnřce). *Časopis Matice moravskř CXIII*(1), 15–24. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/mlJzF>.
- Křmřernczyk, J. 1978:** *Podkowy na Ślřsku w X–XIV wieku. Studia z dziejřw kultury materialnej*. Prace Komisji Nauk Humanistycznych 9. Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich.
- Kořřovř, P. 2004:** Ku klasifikřci vrcholnostredovekřch ostrřh z řzemia Slovenska (12.–15. storočie). *Archaeologia historica* 29, 523–547. Dostupnř takř z: <https://digilib.phil.muni.cz/cs/handle/11222.digilib/134180>.
- Korbičkovř, M. 2018:** *Hrad Pyšolec. Provedenř archeologickřho vřzkumu hradnř cisterny*. Rkp. nřlezovř zprřvy, ř. j. MTX202100069. [cit. 2024-07-22]. Uloženo: Archiv nřlezovřch zprřv Archeologickřho řstavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupnř takř z: Digitřlnř archiv Archeologickř mapy Českř republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202100069>.
- Korbičkovř, M. 2019a:** *Hrad Pyšolec. Pokračovřnř archeologickřho vřzkumu hradnř cisterny*. Rkp. nřlezovř zprřvy, ř. j. MTX202100070. [cit. 2024-07-22]. Uloženo: Archiv nřlezovřch zprřv Archeologickřho řstavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupnř takř z: Digitřlnř archiv Archeologickř mapy Českř republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202100070>.
- Korbičkovř, M. 2019b:** *Hrad Pyšolec. Provedenř sondy odpadovř vrstvy svahu pod severním pilřem hradu Pyšolce*. Rkp. nřlezovř zprřvy, ř. j. MTX202400185. [cit. 2024-07-22]. Uloženo: Archiv nřlezovřch zprřv Archeologickřho řstavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupnř takř z: Digitřlnř archiv Archeologickř mapy Českř republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202400185>.
- Korbičkovř, M. 2022:** *Hrad Pyšolec. Provedenř archeologickřho prřzkumu nejbliřřřho okolř cisterny*. Rkp. nřlezovř zprřvy, ř. j. MTX202400186. [cit. 2024-07-22]. Uloženo: Archiv nřlezovřch zprřv Archeologickřho řstavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupnř takř z: Digitřlnř archiv Archeologickř mapy Českř republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202400186>.
- Korbičkovř, M., Hlozek, M. 2019:** Kolekce nřlezř z blřzkřho okolř hradu Pyšolce. *Časopis Společnosti přřtel starožitnosti* 127(3), 166–185.
- Kouřil, P., Prix, D., Wihoda, M. 2000:** *Hrady českřho Slezska*. Brno, Opava: Archeologickř řstav Akademie vřd ČR Brno.
- Krabath, S. 2001:** *Die hoch- und spätmittelalterlichen Buntmetallfunde nřrdlich der Alpen. Eine archřologisch-kunsthistorische Untersuchung zu ihrer Herstellungstechnik, funktionalen und zeitlichen Bestimmung. Band 1 – Text*. Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf.
- Krajř, R. 2003:** *Sezimovo řstř. Archeologie středovřkřho poddanskřho mřsta 3. Kovřrna v Sezimovř řstř a analřza vřrobkř ze řeleza. Dřl I*. Praha: Archeologickř řstav AV ČR.
- Krejsovř, J. 2004:** *Střelnř zbranř z hradu Rokštejna*. Rkp. diplomovř prřce. Masarykova univerzita. Filozofickř fakulta. řstav archeologie a muzeologie. Uloženo: řstav archeologie a muzeologie Filozofickř fakulty Masarykovy univerzity.
- Křřřek, L., Čech, Z. J. K. 1999:** *Encyklopedie zbranř a zbroje*. Praha: Libri.
- Kybalovř, L. 2001:** *Dřjiny odřvřnř. Středovřk*. Praha: Nakladatelstvř Lidovř noviny.
- Macholovř, R. 2013:** *Zpracovřnř archeologickřho materiřlu z perrnřtejnřskřch hradř Aueršperk, Pyšolec a Zubštejn* [online]. Rkp. diplomovř prřce. Masarykova univerzita. Filozofickř fakulta. řstav archeologie a muzeologie. Uloženo: Archiv zřvřrečnřch pracř Masarykovy univerzity. [cit. 2024-03-06]. Dostupnř z: <https://is.muni.cz/th/rmpxu/>.
- Mazřřovř, P. 2012:** *Opasek jako symbol a součřst středovřkřho odřvu. Přřspěvek k hmotnř kultuřř českřho středovřku*. Praha: Unicornis.
- Meznřk, J. 1999:** *Lucemburskř Morava 1310–1423*. Českř historie 6. Praha: Nakladatelstvř Lidovř noviny.
- Mřchurovř, Z. 1980:** Podrobnř terminologie kořskřho postroje a jeho čřstř ve středohradřřtnřm obdobř. *Vlastivřdnř vřstnřk moravskř XXXII*(2), 187–193. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/q1JKm>.
- Mřchurovř, Z. 1989:** Nřlezy bronzovřch předmřtř ze zaniklř středovřkř osady Konřvky (okr. Vyřkov). *Archaeologia historica* 14, 473–488. Dostupnř takř z: <https://digilib.phil.muni.cz/cs/handle/11222.digilib/139855>.
- Mřchurovř, Z. 1995:** řeleznř předmřty ze zaniklř středovřkř vsi Konřvky na Slavkovsku (okr. Vyřkov). *Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales* LXXX(1–2), 141–197.
- Mřchurovř, Z. 2006:** Starobylř středovřkř ostruhy z Krumlovskřho lesa. *Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales* XCI(1–2), 129–138.
- Mřchurovř, Z. 2012:** Přsovř řetřzy ze sbřrek Moravskřho zemskřho muzea v Brnř jako archeologickř doklad renesančnřho užitřho umřnř. *Archaeologia historica* 37(2), 747–766. Dostupnř takř z: <https://digilib.phil.muni.cz/cs/handle/11222.digilib/128291>.
- Mřřřnřskř, Z. 1987:** Přřspěvek k mořnostem rekonstrukce středovřkř krajiny, řzemř zaniklřch vesnic a typř sřdlřř. *Archaeologia historica* 12, 111–128. Dostupnř takř z: <https://digilib.phil.muni.cz/cs/handle/11222.digilib/139688>.
- Mřřřnřskř, Z. 2003:** Olovřnř plomba se znakem Lucemburkř z hradu Rokštejna (k. ř. Panskř Lhota, o. Jihlava, Morava). In: T. Borovskř et al. (eds.): *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Meznřkovi přřtelř a řřci k přtřsřdmdesřtřm narozeninřm*. Brno: Matice moravskř, 629–637.
- Mřřřnřskř, Z., Plaček, M. 1988:** Nřstin vřvoje hradnř architektury vrcholnřho středovřku na Moravř a ve Slezsku do obdobř husitskřch vřlek. *Archaeologia historica* 13, 217–249. Dostupnř takř z: <https://digilib.phil.muni.cz/cs/handle/11222.digilib/139763>.
- Michna, P. 1997:** Tesřk z Janoslavice na řumpersku. Přřspěvek k poznřnř jednoho druhu archeologickřch nřlezř. In: P. Michna et al. (eds.): *Z pravřku do středovřku. Sbornřk k 70. narozeninřm Vladimřra Nekudy*. Brno: Muzejnř a vlastivřdnř společnost, 259–268.
- Nekuda, V., Reichertovř, K. 1968:** *Středovřkř keramika v řechřch a na Moravř*. Brno: Moravskř muzeum.
- Nicolle, D. 2008:** *Crusader Castles in the Holy Land. An Illustrated History of the Crusader Fortifications of the Middle East and Mediterranean*. Oxford: Osprey Publishing.
- Nřvltovř Fiřřkovř, M. 2006:** Zvřřecř kostř z přehradř lelekovickřho hradu. In: J. Unger (ed.): *Novř archeologickř vřzkumy řlechtickřch sřdel 15. stoletř*. Pravřk. Supplementum 16. Brno: řstav archeologickř pamřtkovř pęče Brno, 51–60.
- Nřvltovř Fiřřkovř, M., Prochřzka, R., Sřvovř, Z. 2016:** Vyhodnocenř osteologickřch pozřstatkř z vřzkumu parcel domř Dominikřnskř 11–19 a Kobliřnř 3 v Brnř. K otřzce organizace zřsobovřnř mřst masem ve vrcholnřm středovřku. *Přehled vřzkumř 57*(2), 95–175. Dostupnř takř z: https://www.arub.cz/prehled-vydanych-cisel/PV-57_2_studie-3.pdf.
- Oakeshott, R. E. 1996:** *The Archaeology of Weapons. Arms and Armour from Prehistory to the Age of Chivalry*. Mineola: Dover.
- Orna, J. a kol. 2011:** *Keramickř produkce mřsta Plznř v obdobř 14. a 15. stoletř*. Praha: Scientia.
- Pachnerovř Brabcovř, K., Kundřrřt, P., Petrovř, M., Krofta, T., Suchř, V., Valřřek, V., John, D., Kozlovcev, P., Kotkovř, K., Fialovř, A., Vřlek, J., Svetlik, I., Povinec, P. P. 2022:** Charcoals as indicators of historical mortar age of medieval Czech castle Pyšolec. *Nuclear Instruments and Methods in Physics Research Section B. Beam Interactions with Materials and Atoms* 528, 8–14. DOI: 10.1016/j.nimb.2022.07.015. Dostupnř takř z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0168583X22001896>.

- Přral, V., Měchurovř, Z., Riedlovř, M. 1995:** Zvřřecř kosti ze zaniklř středovřkř vsi Konřvky (okr. Vyřkov). *Archaeologia historica* 20, 417–425. Dostupnř takř z: <https://digilib.phil.muni.cz/en/handle/11222.digilib/140151>.
- Payne, S. 1973:** Kill-off Patterns in Sheep and Goats. The Mandibles from Asvan Kale. *Anatolian Studies* 23, 281–303. DOI: 10.2307/3642547. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/C1Juq>.
- Peřke, L. 1994:** Srovnřnř osteologickřch nřlezř z středovřkřch hradř Krařova a Tetřna. *Castellologica bohemia* 4, 283–298. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/i1JuF>.
- Petrřř, Z., Radoměřskř, P. 2001:** *Ilustrovanř encyklopedie českř, moravskř a slezskř numismatiky*. Praha: Libri.
- Plaček, M. 1986:** Hrady v hornřm povodř Svatky. *Archaeologia historica* 11, 189–200. Dostupnř takř z: <https://digilib.phil.muni.cz/en/handle/11222.digilib/139620>.
- Plaček, M. 1995:** Rod erbu zubřř hlavy do počřtku 15. stoletř (Pokus o genealogii moravskřho rodu). *Časopis Matice moravskř CXIV*(1), 117–134. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/H1JuI>.
- Plaček, M. 1996:** *Hrady a zřmky na Moravř a ve Slezsku*. Praha: Libri.
- Plaček, M. 2001:** *Ilustrovanř encyklopedie moravskřch hradř, hrřdkř a tvrřř*. Praha: Libri.
- Plaček, M., Dejmal, M. a kol. 2015:** *Veselř nad Moravou. Středovřkř hrad v řřřnř nivř*. Brno: Archaia Brno o.p.s.
- Plaček, M., Futřk, P. 2006:** *Přnř z Kunřtřtu. Rod erbu vrchnřch pruhř na cestř k trřmu*. řlechtickř rody Čech, Moravy a Slezska 5. Praha: Nakladatelstvř Lidovř noviny.
- Polřk, A. 1960:** *Nerostnř bohatstvř Bystřicka*. Brno: Krajskř nakladatelstvř.
- Polřček, L. 1985:** *Nejstarřř osřdlenř pravobřřnřho okolř hornř Svatky (na zřkladř pramenř hmotnřch)*. Rkp. diplomovř prřce. Masarykova univerzita. Filozofickř fakulta. Katera archeologie a muzeologie. Ulořeno: řstřednř knihovna Filozofickř fakulty Masarykovy univerzity.
- Polřček, L. 1990a:** Feudřlnř sřdla v povodř Bystřice, Nedvřdičky a Bobřvky ve svřtle archeologickřch nřlezř. In: V. Nekuda et al. (eds.): *Pravěkř a slovanskř osřdlenř Moravy. Sbornřk k 80. narozeninřm akademika Josefa Poulika*. Brno: Muzejnř a vlastivřdnř společnost, Archeologickř řstav řSAV v Brnř, 407–425.
- Polřček, L. 1990b:** řjezd u Tiřnova – „Hrřdek“. Vybavenř a provoz drobnřho feudřlnřho sřdla. *Archaeologia historica* 15, 223–231. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/P11al>.
- Polřček, L. 1992:** *Vřvoj mladohrřdiřtnřho osřdlenř jřhozřpadnř Moravy (ve svřtle archeologickřch nřlezř z Třebiřska)*. Rkp. disertační prřce. Masarykova univerzita. Filozofickř fakulta. řstav archeologie a muzeologie. Ulořeno: řstřednř knihovna Filozofickř fakulty Masarykovy univerzity.
- Polczyński, L., Przymorska-Sztuczka, M. 2019:** Polish, Silesian and Local Cloth Seals from Excavations in Gdańsk, Poland [online]. *Open Archaeology* 5, 309–339. DOI: 10.1515/opar-2019-0020. [cit. 2024-08-06]. Dostupnř z: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/opar-2019-0020/html>.
- Prihoda, R. 1932:** Zur Typologie und Chronologie mittelalterlicher Pfeilspitzen und Armbrustbolzeneisen. *Sudeta* VIII, 43–67.
- Prochřzka, R. 2021:** Keramickř soubory z Černř Hory na Blanensku – prřspřvek k poznřnř zrodu vrcholnř středovřkř keramiky na Moravř. *Archeologickř vřzkumy na Vysocinř* 9, 56–82.
- Prochřzka, R., Peřka, M. 2007:** Zřkladnř rysy vřvoje brnřnskř keramiky ve 12. – 13./14. stoletř. *Přehled vřzkumř* 48, 143–270. Dostupnř takř z: https://www.arub.cz/prehled-vydanych-cisel/PV48_studie_9.pdf.
- Rasl, Z. 1988:** Zřvřsnř zřmky dvou tisřciletř z hlediska technickřho vřvoje. In: *Nřrodnř technickř muzeum 1978[1908]–1988. Sbornřk k 80. vřročí zalořenř. D. 2. Studie k dřjinřm techniky*. Sbornřk Nřrodnřho technickřho muzea v Praze 24. Praha: Nřrodnř technickř muzeum, 153–225.
- Reitz, E. J., Wing, E. S. 2008:** *Zooarchaeology*. Cambridge manuals in archaeology. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ruttkay, A. 1976:** Waffen und Reiterausrřstung des 9. bis zur ersten Hřlfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei II. *Slovenskř archeolřgia XXIV*(2), 245–395. Dostupnř takř z: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_1976_2.pdf.
- Rybniček, E., Rybniček, K. 1976:** Zemřdřlstvř mladřřho středovřku v pylovřch analřzřch. *Archaeologia historica* 1, 145–151. Dostupnř takř z: <https://digilib.phil.muni.cz/en/handle/11222.digilib/139140>.
- Sadřlek, J. 1998:** Pernřtejskř hrady na hornřm povodř Svatky. *Castellologica bohemia* 6(II), 325–340. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/y11sJ>.
- Sadřlek, J. 2008:** Zalořenř klřřtera sv. Křřže, jeho trvřnř a zřnik. In: L. Jan (ed.): *Doubravnřk v dřjinřch 1208–2008*. Doubravnřk: Mřstys Doubravnřk, 63–89.
- Samek, B. 1999:** *Umřleckř pamřtky Moravy a Slezska. 2. svazek J/N*. Praha: Academia.
- Sawicki, J. 2021:** *Dress Accessories from Prague, c. 1200 – c. 1800. Catalogue of finds*. Praha, Wrocław: Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, Yellow Point Publications.
- Sedlřřek, P. 1989:** *Počřtky hospodřřskř a politickř moci přnř z Pernřtejna (13.–14. stoletř). K otřzce postavenř moravskř řlechty v českřm střtř*. Rkp. diplomovř prřce. Univerzita Karlova. Filozofickř fakulta. Historickř řstav. Ulořeno: Historickř řstav Filozofickř fakulty univerzity Karlovy.
- Sedlřřek, P. 1992:** Přnř z Medlova. *Jiřnř Morava* 28, sv. 31, 37–55. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/z1Js2>.
- Sedlřřkovř, H. 2005:** Sklenřnř řřlky – „scheuer“ – ve středovřkřm Brnř. *Brno v minulosti a dnes. Sbornřk prřspřvkř k dřjinřm a vřstavbř Brna XVIII*, 461–483.
- Sedlřřkovř, L. 2020:** *Proměny vybavenř brnřnskř mřřřanskř kuchynř vrcholnřho a pozdnřho středovřku* [online]. Rkp. disertační prřce. Masarykova univerzita. Filozofickř fakulta. řstav archeologie a muzeologie. Ulořeno: Archiv zřvřrečných pracř Masarykovy univerzity [cit. 2024-03-19]. Dostupnř z: <https://is.muni.cz/th/rlnud/>.
- Staněk, P. 2014:** *Ženskř klřřter v Doubravnřku* [online]. Rkp. diplomovř prřce. Masarykova univerzita. Filozofickř fakulta. řstav archeologie a muzeologie. Ulořeno: Archiv zřvřrečných pracř Masarykovy univerzity [cit. 2024-03-19]. Dostupnř z: <https://is.muni.cz/th/kqfs/>.
- Steinhauser, L. a kol. 2000:** *Produkce masa*. Tiřnov: Last.
- Sřvovř, Z. 2015:** Zvřřecř kosti a dalřř archeozoologickř materiřl. In: M. Plaček, M. Dejmal (eds.): *Veselř nad Moravou. Středovřkř hrad v řřřnř nivř*. Brno: Archaia Brno o.p.s., 151–168.
- Svoboda, J. F. 1948:** *Novomřstskř okres*. Vlastivřda moravskř II. Mřstopis Moravy. Brno: Musejnř spolek.
- řwiętosłowski, W. 1990:** *Strzemiona sredniowieczne z ziem Polski*. Łódź: Polska Akademia Nauk, Instytut Historii Kultury Materialnej.
- řilhan, J. 1984:** Dvř poznřmky k Friedrichovu Codexu. *Vlastivřdnř vřstnřk moravskř XXXVI*(2), 200–201. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/31Jsj>.
- řlancarovř, V. 2018:** *Středovřkř řperk. Archeologickř nřlezy z jiřnř Moravy*. Spisy Filozofickř fakulty Masarykovy univerzity 481. Brno: Masarykova univerzita. Dostupnř takř z: <https://digilib.phil.muni.cz/cs/handle/11222.digilib/138535>.
- řtarha, I. 1980:** Od nejstarřřch zprřv do husitkřch vřlek. In: I. řtarha, M. Zemek (eds.): *Bystřice nad Pernřtejnem. Od minulosti k současnř revolucnř přeměnř mřsta*. Brno: Blok, 17–28.
- Tenora, J. 1907:** *Bystřickř (n. p.) okres*. Vlastivřda moravskř II. Mřstopis Moravy. Brno: Musejnř spolek.
- Teplř, J. 1991:** Hrad Zubřtejn – Lapis a sřdelnř situace v pořřř hornř Svatky. *Mediaevalia historica Bohemica* 1, 257–296. Dostupnř takř z: <https://lurl.cz/E1J0b>.

- Teplý, J. 1996:** *Pernštejnové ve 13.–14. století*. Pardubice: Východočeské muzeum.
- Teplý, J. 2016:** *Řád Pernštejnů za přemyslovských a lucemburských králů*. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Těsnohlídková, K. 2021:** *Technologie vrcholně a pozdně středověké keramiky. Hrnčířská produkce Českomoravské vrchoviny 13. a 1. poloviny 14. století*. Rkp. disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie. Uloženo: Ústřední knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Dostupné také z: <https://is.muni.cz/th/ozfnb/>.
- Těsnohlídková, K. 2022:** Analysis of pottery from Žďár nad Sázavou – Staré město with a focus on the technology of the assemblage. *Přehled výzkumů* 63(2), 61–109. DOI: 10.47382/pv0632-01. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/PV-63_2-02.pdf.
- Tomášek, M. 2007:** *Půdy České republiky*. 4. vydání. Praha: Česká geologická služba.
- Trawiński, A. 1948:** *Międzynawstwo. Podręcznik do użytku lekarzy weterynaryjnych, lekarzy i studentów*. Warszawa: Lekarski Instytut Naukowy.
- Uerpmann, H. P. 1973:** Animal Bones Finds and Economic Archaeology. A Critical Study of „Osteo-archaeological Method“. *World Archaeology* 4(3), 307–322 DOI: 10.1080/00438243.1973.9979541. Dostupné také z: <https://www.jstor.org/stable/124190>.
- Unger, J. 1999:** Život na lelekovickém hradě ve 14. století. *Antropologická sociokulturní studie*. Scientia. Brno: Masarykova univerzita.
- Unger, J. 2011:** Přezky s kruhovým rámečkem jako součást mužského oděvu ve středověku. *Archeologické rozhledy* LXIII(4), 674–679. Dostupné také z: <https://lurl.cz/11Jdr>.
- Uřešová, L. 1987:** Karlštejnský poklad. *Umění* XXXV(6), 490–497. Dostupné také z: <https://lurl.cz/N1Jd1>.
- Vad'urová, K. 2021:** Sklo z odpadních jímek na Drůbežím trhu v Opavě a pozůstatky sklenářské dílny. *Archeologia historica* 46(1), 243–271. DOI: 10.5817/AH2021-1-10. Dostupné také z: <https://digilib.phil.muni.cz/en/handle/11222.digilib/144245>.
- Válka, J. 1991:** *Dějiny Moravy 1. Středověká Morava*. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid 5. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost.
- Varadzin, L. 2010:** Hrnčířská výroba ve východní části středních Evropy 6.–13. století v archeologických pramenech. *Archeologické rozhledy* LXII(1), 17–71. Dostupné také z: <https://lurl.cz/31JdH>.
- Večeřa, J. 2023:** Úvaha nad stavebním vývojem a podobou jádra hradu Aueršperka (okr. Žďár nad Sázavou) na základě nálezu architektonického článku hradní věže. *Castellologica bohemia* 20(1), 73–96. Dostupné také z: <https://lurl.cz/41ILA>.
- Vích, D., Žákovský, P. 2016:** Vojenské vybavení bojové družiny před husitskou revolucí. Soubor militarií z hradu Orlicí u Brandýsa nad Orlicí ve východních Čechách. *Památky archeologické* CVII, 279–351. Dostupné také z: https://www.arup.cas.cz/wp-content/uploads/2011/02/PA_107_2016_06_Vich_Zakovsky.pdf.
- Vohryzek, S. 2016:** Vzestup a úpadek jakubovské větve pánů z Perštejna na jižní Moravě. *Jižní Morava* 52, sv. 55, 41–63. Dostupné také z: <https://lurl.cz/m1JdF>.
- Vojkovský, R. 2008:** *Pyšolec. Zřícenina hradu východně od Bystřice nad Perštejnem*. Putujeme po hradech a zámcích 62. Hukvaldy-Dobrá: Putujeme.
- Vorel, P. 1999:** *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu erbu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*. Praha: Rybka Publishers.
- Wagner, E., Drobná, Z., Durdík, J. 1956:** *Kroje, zbroj a zbraně doby předhusitské a husitské*. Praha: Naše vojsko.
- WAVA 2012:** *Nomina Anatomica Veterinaria* [online]. Fifth Edition (revised version). Hannover: WAVA. [cit. 2024-10-08]. Dostupné z: https://www.wava-amav.org/downloads/nav_2012.pdf.
- Zimmermann, B. 2000:** *Mittelalterliche Geschosspitzen. Kulturhistorische, archäologische und archäometallurgische Untersuchungen*. Schweizer Beiträge zur Kulturgeschichte und Archäologie des Mittelalters 26. Basel: Schweizerischer Burgenverein.
- Zschille, R., Forrer, R. 1891:** *Der Sporn in seiner Formen-Entwicklung. Ein Versuch zur Charakterisierung und Datierung der Sporen unserer Kulturvölker*. Berlin: Verlag von Paul Bette.
- Zůbek, A. 2002:** Středověké přezky v brněnských nálezech. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* M 7, 123–153. Dostupné také z: <https://digilib.phil.muni.cz/cs/handle/11222.digilib/113837>.
- Žákovský, P. 2014:** *Tesáky a problematika jednosečných zbraní středověku a raného novověku* [online]. Rkp. disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie. Uloženo: Archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity [cit. 2024-05-19]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/brvjl/>.
- Žákovský, P., Hošek, J. 2015:** Kovové artefakty. In: M. Plaček, M. Dejmal (eds.): *Veselí nad Moravou. Středověký hrad v říční nivě*. Brno: Archaia Brno o.p.s., 220–251.
- Žákovský, P., Vích, D. 2019:** Pár zlacených ostruh od hradu Zitkova u Chocně ve východních Čechách. *Archeologické rozhledy* LXXI, 82–104. Dostupné také z: <https://archeologickerozhledy.cz/index.php/ar/article/view/71/70>.

Summary

Pyšolec is one of the Pernštejn dynasty's castles on the upper Svratka, the ruins of which stand above the balancing reservoir of the Vír Dam. Its construction is dated to the beginning of the 14th century based on current archaeological findings, but was abandoned before 1464. The castle was probably founded by Philip I of Pernštejn, one of the first to bear the name Pernštejn. The Moravian margraves were important owners of the castle. Pyšolec is currently the subject of archaeological research conducted by the Association for the Protection of Monuments of Bystřicko. As part of the Association's activities, under the expert guidance of the Municipal Museum in Bystřice nad Pernštejnem, a survey using a test pit was carried out in 2017 in the rock couloir under the northern pillar of the castle, where there was an accumulation of castle waste. The probe brought a large collection of interesting finds, reflecting life in the medieval castle.

In the analysed set, ceramics are most numerous represented (Graph 1, 2), with 966 fragments of kitchen and table ceramics (Fig. 8–15), a stove (Fig. 16) and building ceramics being recorded. These are ceramics made of 52% mica, 42% sand and 6% graphite. It can be assumed that the collection of pottery covers the entire period of the castle's existence, while the finds of the late second half of the 14th century to the first half of the 15th century dominate. A total of ten ceramic shapes were documented in the set, with the composition of the various shapes of the pottery being mainly pots, bell-shaped lids, bowls, to a lesser extent than lamps and stove tiles, and rarely jugs, cups, storage vessels, and pantiles. In the assortment, it was possible to distinguish 13 classes of ceramics (Tab. 1), defined by the composition of the ceramic mass and firing properties. The most prominent admixture in the pottery is mica from a local source, smoking is predominant in the firing technology. The scale of decoration is relatively poor, the most common decorative motif is engraved waves and grooves.

There were also 627 metal objects, mainly of iron, in the collection (Graph 3). The most abundant group is that of building fittings (Fig. 17), which with a total of 424 finds makes up 69% of the collection, with nails absolutely dominating. This is followed by the group with the equipment of the horse and rider (Fig. 18–21), which has a total of 124 finds, with horseshoes significantly predominating

in number. Another category consists of weapons and armour (Fig. 22), items included in the category of personal equipment (Fig. 21, 23), coins (Fig. 23), craftsman's tools and items as-yet unidentified (Fig. 23). As chronologically sensitive objects, we can consider the spurs, which can be divided into older and later ones (Fig. 20, 21). The preserved examples of bronze spurs can be proof of the higher social status of their owners.

Fragments of glass vessels (Fig. 23: 14) here may be a manifestation of the distribution of goods over a greater distance.

In the spectrum of animal bones (1,494 pieces), domestic bovine predominates (Tab. 8). An interesting find compared to other castle locations is the significantly higher proportion of domestic animals compared to hunted animals.

The presented collection is mainly dominated by finds associated with the normal operation of the residence. The importance of Castle Pyšolec apparently peaked at the time when it was owned by the Moravian margraves John Henry and Jobst, while the influence of the Pernštejn family is clearly not as prominent.

Kontakty

Michaela Korbičková

Spolek na ochranu památek Bystřicka, z. s.
Masarykovo náměstí 1
CZ-593 01 Bystřice nad Pernštejnem
EndlicherovaM@seznam.cz

Kateřina Těsnohlídková

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363
CZ-602 00 Brno
tesnohlidkova@arub.cz
ORCID: 0000-0002-9482-8137

Míriam Nývltová Fišáková

Masarykova univerzita, Lékařská fakulta, Fyziologický ústav
Kamenice 753/5
CZ-625 00 Brno
miriam.nyvltova@med.muni.cz
ORCID: 0000-0001-8467-4712

Stanislav Vohryzek

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Telči
Hradecká 6
CZ-588 56 Telč
vohryzek.stanislav@npu.cz
ORCID: 0009-0003-6842-3851

Miroslav Korbička

Spolek na ochranu památek Bystřicka, z. s.
Masarykovo náměstí 1
CZ-593 01 Bystřice nad Pernštejnem
miroslav.korbicka@rebio.cz